

STAROSTWO POWIATOWE W RYKACH

**PROGRAM OCHRONY
ŚRODOWISKA
DLA POWIATU RYCKIEGO**
na lata 2010 – 2013
z perspektywą do roku 2017

Ryki, 2010

Spis treści

1. Wstęp	5
1.1. Podstawa prawna opracowania.....	5
1.2. Ogólna charakterystyka powiatu ryckiego	6
1.3. Struktura <i>Programu</i> i metodyka prac.....	11
2. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody	13
2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu	13
2.1.1. Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”	14
2.1.2. Obszary Natura 2000	14
2.1.3. Użytki ekologiczne	18
2.1.4. Pomniki przyrody	18
2.1.5. Zieleń urządzona.....	18
2.1.6. Korytarze ekologiczne	20
2.1.7. Zagrożenia	20
2.2. Ochrona i zrównoważony rozwój lasów.....	23
2.2.1. Zagrożenia	25
2.3. Ochrona gleb.....	26
2.3.1. Zagrożenia	29
2.4. Ochrona kopalin	31
2.4.1. Zagrożenia	32
3. Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii	32
3.1. Materiałochłonność, wodochłonność i energochłonność.....	32
3.2. Zużycie wody	33
3.3. Zużycie energii	34
3.4. Wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych.....	37
3.5. Kształtowanie zasobów wodnych oraz ochrona przed powodzią i skutkami suszy	39
3.5.1. Zasoby wodne	39
3.5.2. Zagrożenie powodziowe	40
3.5.3. Mała retencja	40
3.5.4. Susza	41
4. Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego	42

4.1. Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa	42
4.1.1. Wody powierzchniowe.....	42
4.1.2. Wody podziemne	44
4.2. Zaopatrzenie w wodę	46
4.2.1. Ujęcia wody	47
4.3. Gospodarka ściekowa.....	50
4.4. Sieć kanalizacyjna	53
4.5. Jakość powietrza atmosferycznego	54
4.5.1. Emisja zanieczyszczeń do powietrza	54
4.5.2. Jakość powietrza	56
4.6. Gospodarka odpadami.....	58
4.7. Oddziaływanie hałasu	58
4.8. Oddziaływanie pól elektromagnetycznych.....	59
4.9. Poważne awarie	61
4.10. Edukacja ekologiczna.....	62
5. Założenia Programu	63
5.1. Wprowadzenie.....	63
5.2. Uwarunkowania zewnętrzne	63
5.3. Uwarunkowania wewnętrzne.....	67
6. Cele i priorytety polityki ekologicznej powiatu ryckiego	67
7. Rodzaj i harmonogram działań proekologicznych	74
7.1. Zarządzanie <i>Programem</i>	89
7.2. Wskaźniki wdrażania <i>Programu</i>	90
8. Aspekty finansowe realizacji Programu.....	92
8.1. Potrzeby finansowe na realizację <i>Programu</i>	92
8.2. Źródła finansowania zadań z zakresu ochrony środowiska	93
9. Wytyczne do sporządzania gminnych programów ochrony środowiska	95

1. WSTĘP

1. 1. Podstawa prawna opracowania

Polityka ekologiczna państwa na poziomie regionalnym realizowana jest poprzez wojewódzkie, powiatowe i gminne programy ochrony środowiska.

W roku 2004 został przyjęty do realizacji „Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Ryckiego” wraz z „Powiatowym Planem Gospodarki Odpadami na lata 2004 – 2007 z perspektywą na lata 2008 – 2015”, który opracowany został przez Zarząd Powiatu Ryki. Zakładał on kompleksową poprawę stanu środowiska przyrodniczego na obszarze powiatu poprzez realizację następujących zadań:

- zwiększenie obszarów prawnie chronionych,
- zwiększenie skuteczności ochrony rzadkich gatunków zwierząt i roślin, w szczególności ptaków i roślin występujących w pobliżu rzek i jezior,
- zwiększenia obszarów zalesień,
- wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (biomasy, energii promieniowania słonecznego, energii spadku wód, energii wiatru),
- rozwój sieci gazowej,
- organizację systemu segregacji odpadów wraz z ich częściowym odzyskiem i recyklingiem,
- realizację wojewódzkiego programu małej retencji,
- utworzenie programu mikro retencji wykorzystującej wody deszczowe w gospodarstwach domowych,
- budowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- ustalenie koncepcji i wykonanie nowoczesnego systemu unieszkodliwiania odpadów stałych,
- poprawę zabezpieczeń przeciwpowodziowych Wisły i Wieprza,
- poprawę stanu świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Niniejszy *Program* jest jego aktualizacją i kontynuacją. *Program* spełnia wymagania określone w art. 14, art. 17, art. 18 ustawy Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27. IV.2001 r. (Dz. U. Nr 62 poz.627 z późn. zm.). Ponadto zgodny jest z wytycznymi Ministra Środowiska w sprawie sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Program ochrony środowiska zwany dalej *Programem* jest dokumentem, który będzie służył powiatowi jako narzędzie realizacji polityki ekologicznej Państwa na terenie starostwa. *Program* uwzględnia cele i atuty rozwojowe powiatu określone w “Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Ryckiego na lata 2009-2015”.

Program zakłada:

- zrównoważony rozwój i podniesienie konkurencyjności powiatu,
- efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania oraz tworzenie warunków do poprawy jakości życia mieszkańców powiatu.

Postawione cele wpisują się w cele polityki ekologicznej państwa i województwa lubelskiego. Ponadto, cele zharmonizowane są z wymaganiami Unii Europejskiej, która wspiera poprawę stanu środowiska w krajach członkowskich poprzez współfinansowanie projektów mających za zadanie poprawę jakości środowiska. *Program* przyjmuje się na 4 lata, z tym że przewidziane w nim działania w perspektywie obejmują kolejne 4 lata. Cele i priorytety *Programu* skorelowano z celami i priorytetami zawartymi w następujących dokumentach:

- Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 (Rada Ministrów, 2008),
- Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015 (dokument przyjęty uchwałą Nr XXV/435/08 z 27 października 2008 r. Sejmiku Województwa Lubelskiego)

1.2. Ogólna charakterystyka powiatu ryckiego

Powiat rycki leży w północno-zachodniej części województwa lubelskiego. Sąsiaduje od północy z powiatem łukowskim, od wschodu z powiatem lubartowskim i od południa z powiatem puławskim. Od strony zachodniej powiat graniczy z województwem mazowieckim. W skład powiatu ryckiego wchodzi 6 gmin : Kłoczew, Nowodwór, Stężyca i Ułęż oraz miasto i gmina Ryki i miasto Dęblin. Obszar powiatu obejmuje 614,7 km² (19 miejsce w województwie), na którym zamieszkuje 58 342 mieszkańców (16 miejsce w województwie)(2009 r.). Siedzibą powiatu jest miasto Ryki, które jest oddalone o 65 km od Lublina i 100 kilometrów od Warszawy. Od wschodniej granicy państwa powiat oddalony jest od 200 do 250 km (ryc.1).

Ryc.1. Położenie gmin powiatu ryckiego

Obszar powiatu ryckiego pod względem budowy geologicznej budują głównie skały paleozoiczne przykryte osadami, w których została wyodrębniona jednostka tektoniczna pod nazwą węglonośny karboński rów lubelski oddzielony od pozostałych utworów uskokami skalnymi, gdzie zalegają złoża gazu ziemnego, ropy naftowej i pokłady węgla kamiennego.

Opokę, margle i kredę piszącą pokrywają skały trzeciorzędowe głównie piaski i iły z udziałem węgla brunatnego. W okresie plejstocenu obszar objęty był kilkukrotnym zlodowaceniem. Miąższość utworów polodowcowych w centralnej części powiatu dochodzi do 50 m, a obręb doliny Wisły wzrasta do 100 m, we wschodniej części przekraczając 100 m. Na terenie powiatu występują dwa charakterystyczne obszary o odmiennym ukształtowaniu terenu. Jeden z obszarów wyróżnia się pofalowaną i pagórkowatą rzeźbą terenu, obejmuje on swoim zasięgiem dolinę Wisły i Wieprza wraz z zachodnią częścią powiatu. Drugi obszar posiada bardzo nieznaczne deniwelacje terenu położony on jest w północno wschodniej części powiatu w południowo-zachodnim fragmencie Wysoczyzny Żelechowskiej. Granica wyznaczająca poszczególne obszary to krawędź erozyjna dochodząca do wysokości 20 metrów.

Klimat charakteryzuje się niską roczną sumą opadów w granicach 550 – 600 mm a w części północno-wschodniej poniżej 550 mm. Średnia roczna temperatura powietrza kształtuje się w okolicach 8⁰C, a na krańcach wschodnich powiatu jest o 0,5⁰C niższa. Najniższa temperatura powietrza najzimniejszego miesiąca stycznia wynosi – 3,5⁰C a na krańcach wschodnich – 4⁰C. Najwyższa temperatura powietrza najcieplejszego miesiąca lipca wynosi 18,5⁰C w części zachodniej powiatu, do 18⁰C w części wschodniej. W porze

letniej liczba dni gorących z temperaturą powietrza przekraczającą 25°C wynosi 35 dni. W porze zimowej średnia liczba dni z temperaturą poniżej 0°C kształtuje się w granicach 40 – 45 dni. Dokonując analizy powyższych danych należy stwierdzić iż omawiany teren charakteryzuje się niską sumą opadów. Występują gorące lata oraz długie i mroźne zimy.

Główną rzeką przepływającą przez teren powiatu jest Wisła, której dopływami pierwszego rzędu są rzeki Wieprz i Okrzejka oraz strugi wodne płynące pomiędzy dorzeczem Wisły i Wieprza. Rzeką Okrzejka posiada lepiej rozwinięte prawe dorzecze. Główne ciek wodne zasilające Okrzejkę to: Korynka i Swarzyna. Doliny w/w cieków posiadają układ południkowy. Rzeką Okrzejka odprowadza swoje wody w kierunku zachodnim. Rzeką Wieprz płynie i odwadnia centralne tereny powiatu. Głównymi dopływami są rzeki Irenka, Zalesianka i Świnka.

Najważniejszymi ośrodkami w powiecie są: miasto Dęblin (ok.18 tys. mieszkańców) i miasto Ryki (prawie 10 tys. mieszkańców), w których zamieszkuje 47 % ogółu mieszkańców (tab.1). W okresie ostatnich czterech lat nastąpił znaczny spadek liczby ludności w powiecie – 1743 osób (2,9%), z czego najwięcej w Dęblinie o 935 osób (5,0%). Ryki pełnią funkcję ośrodka ponadlokalnego, zaś Dęblin ze względu na uwarunkowania gospodarcze i komunikacyjne oraz silne związki z infrastrukturą obronną państwa ma rangę ośrodka wyspecjalizowanego. W skali województwa miasta te posiadają istotny potencjał rozwojowy.

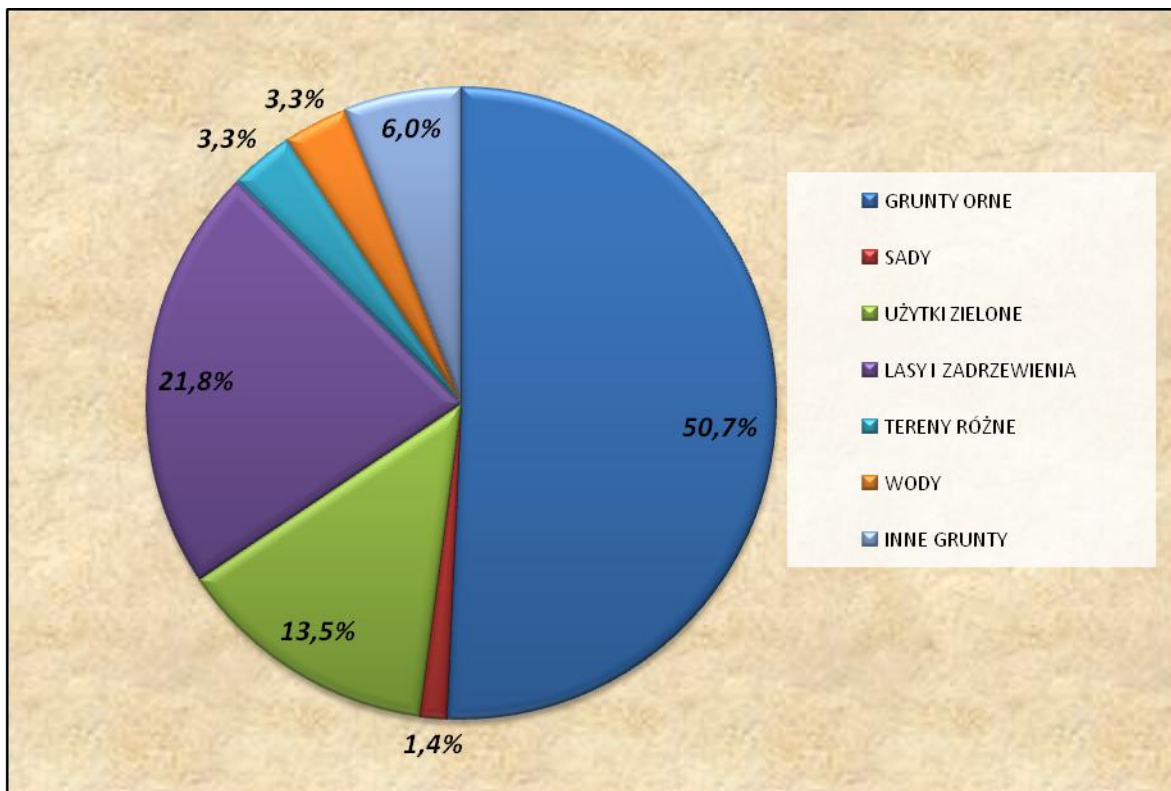
Tab. 1. Liczba ludności w powiecie ryckim w latach 2004 i 2009

Jednostka administracyjna	Liczba ludności w latach	
	2004	2008
Powiat rycki	60 085	58 342
Dęblin	18 710	17 775
Ryki	20 496	20 311
w tym miasto	9 722	9 623
Kłoczew	7 409	7 265
Nowodwór	4 284	4 234
Stężycza	5 540	5 350
Ułęż	3 646	3 407

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010

Powiat generalnie jest słabo uprzemysłowiony, koncentracja przemysłu występuje głównie na terenie obszarów miejskich. Pozostałe gminy wchodzące w skład

powiatu mają charakter typowo rolniczy. Strukturę użytkowania ziemi w powiecie przedstawiono na ryc. 2.

Ryc. 2. Użytkowanie ziemi na obszarze powiatu ryckiego.

Na terenie powiatu występują zasoby naturalne surowców kopalnych w postaci kruszywa, piasku i gliny, głównie w gminach Kłoczew i Ryki. Gmina Stężycza posiada zasoby gazu ziemnego, ropy naftowej oraz pokłady torfu, piasku, gliny i węgla brunatnego.

Według danych GUS liczba pracujących ogółem na terenie powiatu ryckiego wynosi 8 458 osób, uwzględniając pracujących w rolnictwie indywidualnym liczba ta obejmuje 15 875 osób. Struktura rynku pracy w 2008 roku kształtowała się następująco:

- sektor rolniczy – 7 417 osób,
- sektor przemysłowy – 3 056 osób,
- sektor usługowy (usługi rynkowe) – 2 186 osób,
- sektor usługowy (usługi nierynkowe) – 3 219 osób,
- położenie powiatu ryckiego sprzyja rozwojowi gospodarczemu ze względu na przebiegające ważne linie komunikacyjne drogowe i kolejowe. Zakłady o dużej renomie to m.in.: w Rykach: Spółdzielnia Mleczarska - producent doskonałych serów, JUWENT - znany w kraju producent urządzeń termowentylacyjnych,

drzwi antywłamaniowych, okien PCV, Pumar - producent stolarki okiennej, a w Dęblinie: Wojskowe Zakłady Inżynieryjne czy też Wojskowe Zakłady Lotnicze nr 3. Funkcjonuje także w Rykach zakład „Polski Ogród” - producent soków i mrozonek. W Stężycy działa Gospodarstwo Ogrodnicze Jarosława i Marii Ptaszek - największy w Polsce producent anturium i jeden z najnowocześniejszych na świecie producentów róż.

- w Rykach zlokalizowano istotne dla mieszkańców i przedsiębiorców instytucje administracyjne, wymiaru sprawiedliwości, ubezpieczeń społecznych. w Rykach i Dęblinie działają oddziały największych banków o zasięgu krajowym.

Podstawą gospodarki powiatu ryckiego jest rolnictwo, ogrodnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Przez powiat rycki biegną dwie główne drogi kolejowe: Lublin- Dęblin- Warszawa - tzw. trasa nadwiślańska ze stacją rozrządową w Dęblinie w kierunku Dęblin-Łuków, obie z przystankami na obszarach wiejskich, umożliwiającymi korzystanie z transportu kolejowego oraz trzy drogi: krajowa nr 17 łącząca Gdańsk z Warszawą, Lublinem i Zamościem, a dalej biegnąca do Lwowa, droga krajowa nr 48 Tomaszów Mazowiecki - Warka - Dęblin-Kock oraz droga nr 801 (dotychczasowa krajowa, a od stycznia 2000 r. jako wojewódzka) łącząca Warszawę z Puławami przez Dęblin i Stężycę, (tzw. trasa „Nadwiślańska”), a dalej biegnąca do Lublina przez Kurów lub Kazimierz Dolny i Nałęczów. W granicach administracyjnych powiatu posiadają łączną długość 63,181 km, z tego droga nr 17 - 15,044 km, nr 48 - 30,000 km, a 801 - 18,177 km.

W powiecie ryckim 11,8% powierzchni ogólnej stanowią obszary prawnie chronione. w porównaniu ze wskaźnikami dla innych powiatów, np.: powiat puławski 31,7% i średnią dla województwa 22,3%, powierzchnia chroniona jest jedną z mniejszych w województwie lubelskim. W ujęciu statystycznym do obszarów chronionych nie są zaliczane obszary Natura 2000. Na terenie powiatu znajdują się trzy obszary objęte europejskim programem NATURA 2000: **„Dolina środkowej Wisły”** (PLB 140004) – ostoja ptasia, położona w obrębie gminy Stężycza i miasta Dęblin, **„Dolny Wieprz”** (PLH 060051) – ostoja siedliskowa, położona na terenie gminy Ryki i Ułęż oraz **„Podebłocie”** (PLH140033) – ostoja siedliskowa, położona na terenie gminy Stężycza. Ponadto Pradolina Wieprza posiada status obszaru chronionego krajobrazu.

Najcenniejsze obszary pod względem przyrodniczym stanowią doliny rzeczne Wisły i Wieprza

Na terenie powiatu wytyczonych jest pięć szlaków pieszych oraz trzy wodne. Znajduje się 39 zabytków objętych ochroną konserwatorską, a także 569 ruchomych dóbr kultury.

1.3. Struktura Programu i metodyka prac

Struktura Programu nawiązuje do formuły wojewódzkiego programu ochrony środowiska, który zaleca zachowanie podobnej struktury programu powiatowego, natomiast cele i strategia ich realizacji, a także przedsięwzięcia muszą być dostosowane do specyfiki powiatu.

Biorąc powyższe pod uwagę, Program ochrony środowiska zawiera następujące zagadnienia:

- (1) *Ocenę aktualnego stanu środowiska*, w zakresie poszczególnych elementów środowiska i uciążliwości, najważniejsze problemy/zagrożenia. Ocena ta podana jest jako stan wyjściowy do strategii, a dodatkowo zdefiniowano najważniejsze zagrożenia środowiska w skali powiatu
- (2) *Cele i priorytety ochrony środowiska w skali kraju, województwa i powiatu*, sformułowane na podstawie analizy aktualnego stanu środowiska, rozpatrywane w kontekście aktualnych i przyszłościowych wymagań prawnych.
- (3) *Strategię działań* w zakresie ochrony środowiska: zagadnień o charakterze systemowym, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody, zrównoważonego wykorzystania surowców, materiałów, wody i energii oraz dalszej poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego. Strategia realizacji celów jest określona na 8 lat, natomiast kierunki działań na 4 lata.
- (4) *Listę przedsięwzięć priorytetowych* w skali powiatu (opis przedsięwzięcia, jednostki odpowiedzialne za realizację, koszty i źródła finansowania).
- (5) *Zarządzania Programem*
- (6) *Aspekty finansowe wdrażania Programu*: koszty wdrożenia przedsięwzięć przewidzianych do realizacji oraz udział potencjalnych źródeł finansowania w ogólnych kosztach realizacji Programu.
- (7) *Wytyczne do sporządzania gminnych programów ochrony środowiska*.

Zgodnie z treścią ustawy *Program* winien opierać się na aktualnych uwarunkowaniach środowiskowych (walorach i aktualnym stanie środowiska) oraz zawierać:

1. cele ekologiczne;
2. priorytety ekologiczne;
- 2a. poziomy celów długoterminowych;
3. rodzaj i harmonogram działań proekologicznych;
4. środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.

Zgodnie z zaleceniami „Programu ochrony środowiska woj. lubelskiego”: strategia działań w zakresie ochrony środowiska ujęta jest w kilku blokach tematycznych:

- a. ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,
- b. zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii,
- c. dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego,
- d. cele i zadania o charakterze systemowym

Jako punkt odniesienia do planowania powiatowej polityki ekologicznej przyjęto aktualny stan środowiska i infrastruktury (głównie na dzień 31.12.2009 r., a w przypadku braku danych 31.12.2008 r.). Szereg informacji i danych, niezbędnych przy opracowywaniu *Programu* uzyskano ze Starostwa Powiatowego w Rykach oraz urzędów szczebla gminnego z powiatu ryckiego. Chodzi tu w szczególności o dokumenty strategiczne, studialne i planistyczne: strategie rozwoju powiatu oraz gmin, wieloletnie plany inwestycyjne (WPI), studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, plany rozwoju lokalnego, plany odnowy miejscowości, uchwały Rady Powiatu i Rad Gmin. Ponadto wykorzystano aktualne dane statystyczne będące w posiadaniu Urzędu Statystycznego w Lublinie oraz informacje Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie. Wiele elementów budujących *Program* zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej.

Zgodnie z wymaganiami ustawy Prawo ochrony środowiska i „Wytycznymi do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym” prowadzono konsultacje z podmiotami, które będą realizowały zadania ujęte w

harmonogramie. Projekt *Programu* poddano także konsultacjom społecznym poprzez umieszczenie go na stronie internetowej www.ryki.powiat.pl. Zgodnie z ustawą z 3 października o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn.zm) przeprowadzono procedurę strategicznej oceny oddziaływania na środowisko „Programu ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do roku 2017”.

2. OCHRONA DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO I RACJONALNE UŻYTKOWANIE ZASOBÓW PRZYRODY

2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu

Tereny prawnie chronione pod względem przyrodniczym zajmują 11,8% powierzchni powiatu ryckiego¹. Jest to jeden z niższych wskaźników w woj. lubelskim, gdyż według danych GUS (31.12.2009r.) obszary prawnie chronione zajmują 22,7% powierzchni województwa. Powiaty o najniższym udziale obszarów chronionych położone są w północnej części woj. lubelskiego i zaliczamy do nich także powiat bialski (9,0%), radzyński (0,9%), parczewski (16,4%) i łukowski (16,0%). Na obszarze powiatu ryckiego istnieje wyraźna dysproporcja w rozmieszczeniu terenów objętych ochroną przyrody. Występują one głównie w dolinach rzek: Wieprz i Wisła. Zgodnie z art.6 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. formami ochrony przyrody są (podkreślone formy ochrony przyrody znajdują się na obszarze powiatu ryckiego):

- 1) parki narodowe;
- 2) rezerwaty przyrody;
- 3) parki krajobrazowe;
- 4) obszary chronionego krajobrazu;
- 5) obszary Natura 2000;
- 6) pomniki przyrody;
- 7) stanowiska dokumentacyjne;
- 8) użytki ekologiczne;
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

¹ Dane GUS nie obejmują obszarów Natura 2000

2.1.1. Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”

Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza” zajmuje powierzchnię 33 159 ha z czego na terenie powiatu ryckiego 4240 ha: 2460 ha w gminie Ryki i 1780 ha w gminie Ułęż. Główną oś obszaru chronionego stanowi Pradolina Wieprza. Północną granicę OCK wyznacza droga łącząca Kock z Moszczanką. Od zachodu obszar chroniony zamyka linia kolejowa Puławy-Dęblin.

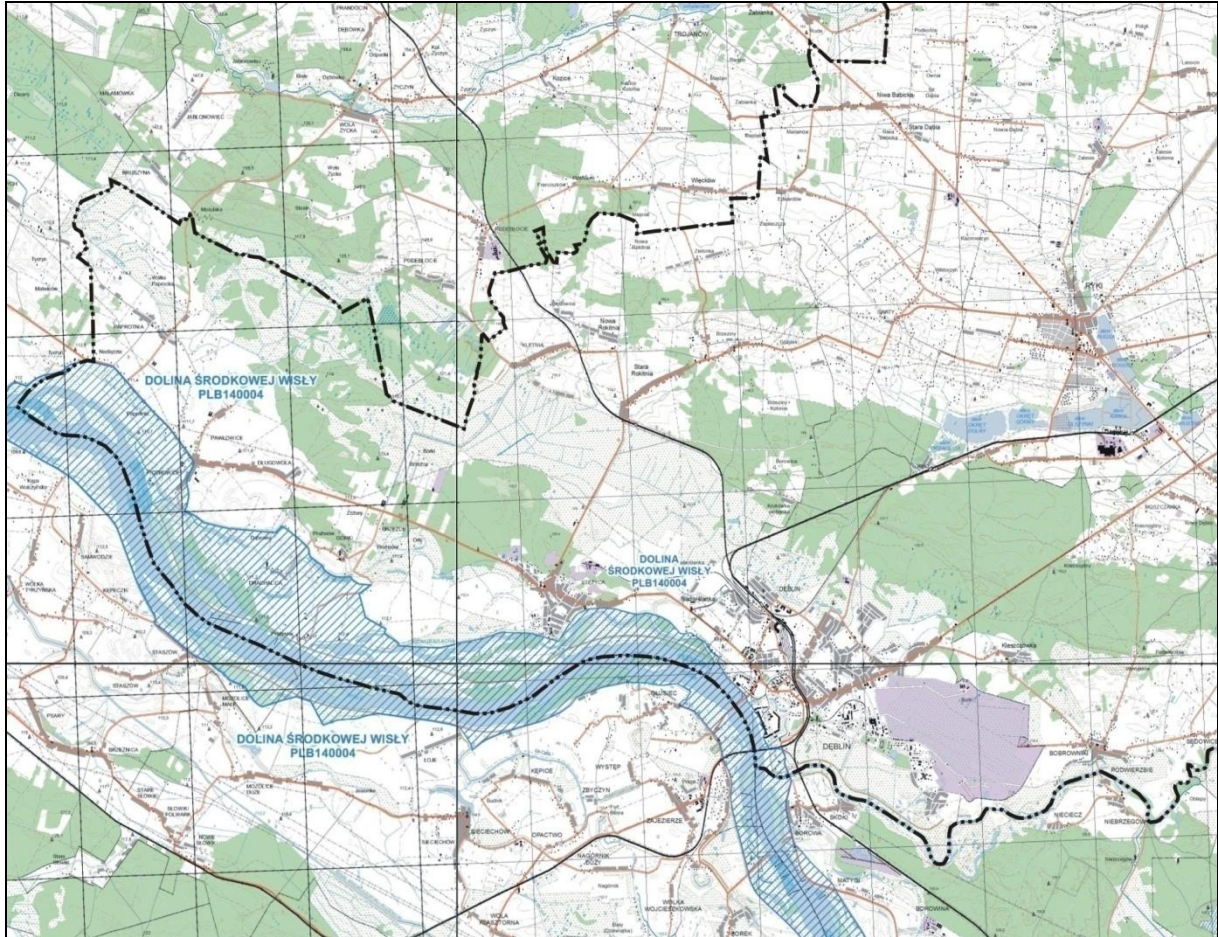
Największą wartość pod względem geobotanicznym ma dolina Wieprza ze względu na występujące tu rzadkie rośliny – *Armeria elongata*, *Allium angulosum*, *Teucrium scordium*, *Petasites spurius*, *Salvinia natans*, które spotyka się w województwie lubelskim jeszcze tylko w dolinie Bugu. Otaczające dolinę lasy są mniej wartościowe pod względem geobotanicznym, ponieważ zostały silnie przekształcone i obecnie w ich skład wchodzi głównie różnowiekowe monokultury sosny.

2.1.2. Obszary Natura 2000

PLB 14004 „Dolina Środkowej Wisły”

„Dolina Środkowej Wisły” to długi, zachowujący naturalny charakter rzeki roztokowej, odcinek Wisły pomiędzy Dęblinem a Płockiem, z licznymi wyspami (od łach piaszczystych po dobrze formowane wyspy porośnięte roślinnością zielną). Powierzchnia całej ostoi wynosi 30 849 ha, z czego 11% powierzchni znajduje się w powiecie ryckim (ryc.3). Największe z wysp są pokryte zaroślami wierzbowymi i topolowymi. Brzegi rzeki wraz z terasą zalewową zajmują intensywnie eksploatowane zarośla wikliny, łąki i pastwiska, na których wypasane są duże stada bydła. Pozostały tu również fragmenty dawnych lasów łęgowych. Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej E 46. Występują w niej co najmniej 22 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 9 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Bardzo ważna ostoja ptaków wodno-błotnych - gniazduje 40-50 gatunków. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej (C3, C6) następujących gatunków ptaków: brodziec piskliwy, krwawodziób, mewa czarnogłowa, mewa pospolita, ostrygojad (PCK), płaskonos, podgorzałka (PCK), podróżniczek (PCK), rybitwa białoczerna (PCK), rybitwa rzeczna, sieweczka obrożna (PCK), sieweczka rzeczna (PCK), śmieszka, zimorodek; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występuje bocian czarny, czajka i rycyk. W okresie wędrówek w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występuje bocian czarny (do 245 osobników). W okresie zimy występuje co najmniej 1% populacji szlaku

wędrówkowego (C2 i C3) czapli siwej i krzyżówki; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) zimuje gągoł i bielczek; ptaki wodno-błotne występują zimą w koncentracjach powyżej 20 000 osobników (C4). Obszar bardzo ważny dla ptaków zimujących i migrujących.

Ryc. 3. Obszar Natura 2000 PLB 14004 „Środkowa Wisła” w granicach powiatu ryckiego (źródło: Ministerstwo Środowiska, 2010)

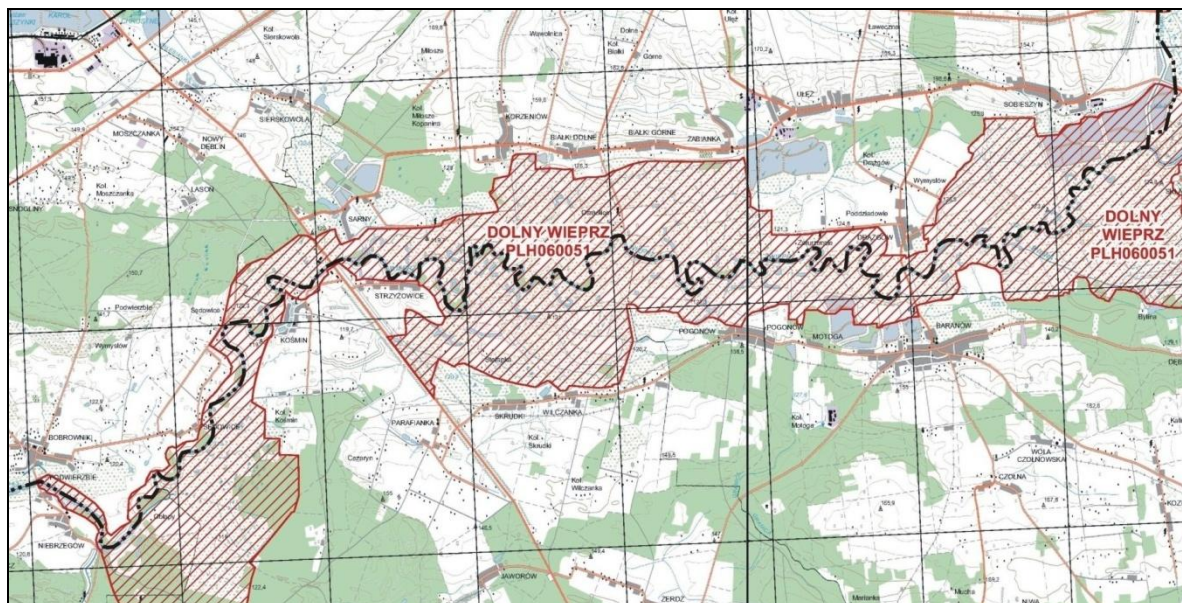
powiecie ryckim (ryc.3). Największe z wysp są pokryte zaroślami wierzbowymi i topolowymi. Brzegi rzeki wraz z terasą zalewową zajmują intensywnie eksploatowane zarośla wikliny, łąki i pastwiska, na których wypasane są duże stada bydła. Pozostały tu również fragmenty dawnych lasów łęgowych. Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej E 46. Występują w niej co najmniej 22 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 9 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Bardzo ważna ostoja ptaków wodno-błotnych - gniazduje 40-50 gatunków. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej (C3, C6) następujących gatunków ptaków: brodziec piskliwy, krwawodziób, mewa czarnogłowa, mewa pospolita, ostrygojad (PCK), płaskonos, podgorzałka (PCK), podróżniczek (PCK), rybitwa białoczelna (PCK), rybitwa rzeczna,

sieweczka obrożna (PCK), sieweczka rzeczna (PCK), śmieszka, zimorodek; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występuje bocian czarny, czajka i rycyk. W okresie wędrówek w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występuje bocian czarny (do 245 osobników). W okresie zimy występuje co najmniej 1% populacji szlaku wędrówkowego (C2 i C3) czapli siwej i krzyżówki; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) zimuje gągoł i bielczek; ptaki wodno-błotne występują zimą w koncentracjach powyżej 20 000 osobników (C4). Obszar bardzo ważny dla ptaków zimujących i migrujących.

PLH060051 „Dolny Wieprz”

W południowej części powiatu znajduje się fragment obszaru siedliskowego Natura 2000 PLH060051 „Dolny Wieprz”. Projekt tego obszaru zgłoszono do Komisji Europejskiej w sierpniu 2007 roku a oficjalne zatwierdzenie miało miejsce w grudniu 2008 roku (ryc.4). Teren Natury 2000 to rozległa, płaska dolina rzeczna z bogatym mikroreliefem (piaszczyste wzniesienie i muliste obniżenia). Koryto rzeki zachowało naturalny, silnie meandrujący charakter. Towarzyszą mu liczne starorzecza i zastoiska. W dolinie Wieprza położonych jest kilka kompleksów stawów. Dominują w niej rozległe, ekstensywnie użytkowane łąki o zmiennym uwilgotnieniu. Lokalnie występują płaty łągów i zakrzaczeń wierzbowych oraz płaty muraw napiaskowych. W południowo-zachodniej części ostoi znajduje się kompleks leśny (bory świeże, olsy) z zespołem wydm i położonym między nimi, wybitnie cennym przyrodniczo, zbiornikiem wodnym - Jezioro Piskory (poza terenem powiatu).

Naturalna dolina Wieprza, z licznymi meandrami i starorzeczami stanowi najlepszy przykład "półnaturalnego krajobrazu dużej doliny rzecznej" w tej części Polski. Dolina pełni funkcję korytarza ekologicznego o randze krajowej. Jest ważną ostoją siedlisk podmokłych i okresowo zalewanych łąk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej. Stwierdzono występowanie 8 rodzajów siedlisk przyrodniczych z tego załącznika, zajmujących łącznie 37% obszaru. W enklawie ostoi znajduje się jedyne istniejące w Polsce, stanowisko zastępcze marsylii czterolistnej *Marsilea quadrifolia*. Roślina została tu wprowadzona w latach 1995-2000. Ponadto występuje tu 6 gatunków zwierząt z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Jest to też ważna ostoja ptaków wodno - błotnych. Rozległy, otwarty teren ma bardzo duże walory krajobrazowe. Obszar w całości położony na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”.

Ryc. 4. Obszar Natura 2000 PLH060051 Dolny Wieprz w granicach powiatu ryckiego
(źródło: Ministerstwo Środowiska, 2010)

PLH140033 „Podeblocie”

W północno-zachodniej części powiatu znajdują się niewielkie fragmenty tej ostoi, położonej głównie na terenie woj. mazowieckiego. Jest to jedno z największych i najlepiej zachowanych w pradolinie Wisły, na terenie Mazowsza, mokradeł. Konfiguracja terenu, podłoże, jak również znaczne oddziaływanie wód spływających z terenów wysoczyznowych sprzyjają powstawaniu rozległych wiosennych wylewisk i ogólnemu zabagnieniu. W wielu miejscach następuje samoistna renaturyzacja. Obecnie obszar ma charakter mozaiki roślinności: leśnej, zaroślowej, okrajkowej, szuwarowej, łąkowej oraz ziołoroślowej. Krajobraz urozmaicają niewielkie stawy paciorkowe i liczne torfniaki. Piaszczyste wyniesienia porastają bory sosnowe. Niedostępność terenu oraz silne podtopienie sprawiają, że większość terenu ma charakter "dziewiczy". Szczególnie cennym pod względem przyrodniczym jest zwarty kompleks dobrze zachowanych lasów związanych z siedliskami wilgotnymi i bagiennymi. Na terenie obszaru obserwowane są fluktuacje pomiędzy łągowym a olsowym charakterem zbiorowisk leśnych będące efektem zmiennych stanów wód wywołanych działalnością bobrów *Castor fiber* oraz okresowym zwiększaniem się roli wysięków wód podskórnych. Jednym z najważniejszych i największych pod względem zajmowanej powierzchni w elementach szaty roślinnej są zbiorowiska trawiaste.

Dla obszarów Natura 2000 nie zostały arbitralnie ustanowione zakazy. Natomiast zgodnie z art. 33 ustawy o ochronie przyrody w sposób generalny zabrania się

podejmowania działań mogących istotnie pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także istotnie negatywnie wpłynąć na gatunki, dla ochrony których został wyznaczony obszar Natura 2000.

2.1.3. Użytki ekologiczne

Na teren powiatu znajduje się 7 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 43,4 ha. Utworzono je na mocy rozporządzenia Wojewody Lubelskiego Nr 4 z dnia 16.01.1996 r. Użytki ekologiczne utworzone zostały ze względu na cenne przyrodniczo gatunki fauny i flory. Są to najczęściej śródleśne torfowiska czy śródleśne łąki, a także zbiorowiska olsowe z charakterystyczną strukturą kępkową i składem gatunkowym nawiązującym do torfowisk. Wśród fauny występują głównie rzadkie gatunki ptaków np. bocian czarny, gadów z żółciem błotnym oraz skorupiaki np. rak. Sześć użytków ekologicznych zlokalizowanych jest w gminie Ułęż, a jeden na terenie Dębłina (6,9 ha).

2.1.4. Pomniki przyrody

Na terenie powiatu ryckiego znajdują się 64 pomniki przyrody (tab.2). W gminie Ułęż ochroną pomnikową objęto 23 obiekty, okazałe drzewa, głównie w miejscowości Sobieszyn Brzozowa (zespół parkowy) oraz w parku w Ułężu. W Sobieszynie znajduje się tzw. „Dąb Sobieskiego” o obwodzie 620 cm – najpotężniejsze i najcenniejsze drzewo w powiecie ryckim.

W Dęblinie jest to dąb szypułkowy o obwodzie 594 cm, a na granicy Dębłina ze Stężycą aleja składająca się z 132 lip drobnolistnych rosnących wzdłuż drogi Dęblin-Stężycza. W gminie Kłoczew występuje 16 pomników przyrody: pięć w miejscowości Kłoczew, 8 w Zadybiu Starym. Ponadto przy drodze Kłoczew-Żelechów znajduje się lipa drobnolistna, a w miejscowości Rzyczyna dąb szypułkowy.

Na terenie gminy Ryki ustanowiono 23 pomniki przyrody, w tym 15 uchwałą Rady Miejskiej. Ostatnia uchwała Rady Miejskiej pochodzi z 2006 roku. Pomniki przyrody znajdują się w sołectwach: Zalesie Kolonia, Zalesie, Rososz, Brusów, Stara Dąbia, Krasnoglina i Karczmiska. Nie ma pomników przyrody w gminie Nowodwór. Do niedawna rósł tam dąb bezszypułkowy w Mamliczu (obwód pnia 370 cm), ale usechł.

2.1.5. Zieleń urządzona

Istotne znaczenie zwłaszcza dla terenów miejskich ma zieleń urządzona. Zieleń urządzona to przede wszystkim założenia ogrodowe i parkowe, a także skwery, trawniki

itp. W 2007 roku została wykonana szczegółowa inwentaryzacja dendrologiczna i projekt zagospodarowania drzewostanu w parku przy ulicy Warszawskiej w Rykach. Ponadto w latach 2004-2008 prowadzono intensywne prace pielęgnacyjne związane z konserwacją i utrzymaniem zieleni publicznej w Rykach (m.in. konserwacja 420 sztuk drzew i krzewów ozdobnych, nasadzenia 35 sztuk drzew). Obszar o dużej bioróżnorodności stanowi zespół pałacowo-parkowy w Dęblinie. W gminie Kłoczew ochroną objęte są założenia parkowe w Starym Zadybiu i Jagodnem. Także na uwagę zasługują pozostałości parku w otoczeniu plebanii w Kłoczewie. W gminie Nowodwór znajdują się pozostałości zespołu dworsko-parkowego w Lendzie Wielkim oraz Nowodworze. Na obszarze gminy Ułęż istnieją cztery obiekty pałacowo-parkowe lub dworsko-parkowe w: Ułężu, Sobieszynie, Podlodowie i Sarnach. Dwa ostatnie z nich to własność prywatna.

Na terenie powiatu w gestii samorządu znajdują się dwa parki (miasto Ryki) o powierzchni 4,2 ha. Zielen osiedlowa zajmuje powierzchnię 2,1 ha (Dęblin i Ryki), a inne tereny zieleni miejskiej 13,9 ha. W Rykach i Dęblinie istnieją także 6,3 km żywopłotów. W latach 2007-2008 dokonano nasadzeń drzew i krzewów w gminach: Dęblin, Ryki i Stężyca (tab. 2), jednak w tym samym czasie wystąpiły też ich znaczne ubytki (tab. 3).

Tabela. 2. Nasadzenia drzew i krzewów w latach 2007-2008 w powiecie ryckim

Jednostka administracyjna	Drzewa		Krzewy	
	2007	2008	2007	2008
Powiat rycki	329	119	324	365
Dęblin	116	84	24	365
Ryki	13	35	0	0
w tym miasto	13	35	0	0
Stężyca	200	0	300	0

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2009

Tabela. 3. Ubytki drzew i krzewów w latach 2007-2008 w powiecie ryckim

Jednostka administracyjna	Drzewa		Krzewy	
	2007	2008	2007	2008
Powiat rycki	867	533	0	0
Dęblin	720	495	0	0
Ryki	30	38	0	0
w tym miasto	30	38	0	0
Stężyca	117	0	0	0

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2009

2.1.6. Korytarze ekologiczne

W koncepcji krajowej sieci ekologicznej ECONET-Polska (Liro red., 1998) ujściowy odcinek Wieprza, a także dolina Wisły stanowią korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym.

W tab.4. przedstawiono zestawienie obszarów i obiektów chronionych w powiecie ryckim.

Tab. 4. Obszary i obiekty chronione na terenie powiatu ryckiego

Jednostka administracyjna	Ogółem	Obszar chronionego krajobrazu	Użytki ekologiczne	Pomniki przyrody
		w ha		szt.
Powiat rycki	7 283,4	7 240,0	43,4	64
Dęblin	-	-	6,9	1
Ryki	-	2 460,0	-	23
Kłoczew	-	-	-	16
Nowodwór	-	-	-	-
Stężycza	-	-	-	1
Ułęż	-	4 780,0	36,5	23

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010; Dane z gmin, 2009

2.1.7. Zagrożenia

Zagrożenia obiektów i obszarów chronionych pod względem przyrodniczym pokrywają się z problemami przedstawianymi w dokumentach krajowych i wojewódzkich i są związane z:

- konfliktem między potrzebami ochrony przyrody a rozwojem infrastruktury, zwłaszcza drogowej,
- presją zabudowy na terenach o dużych walorach przyrodniczych,
- brakiem instrumentów prawnych do skutecznej ochrony przyrody poza obszarami chronionymi

Na terenie powiatu była przeprowadzona inwentaryzacja przyrodnicza gmin: Dęblin, Ryki, Stężycza, Nowodwór i Ułęż w latach 1992-1994. Wiele obiektów cennych przyrodniczo od tego czasu nie zostało objętych ochroną prawną. Jest to związane z ograniczeniami finansowymi przeznaczonymi na realizację zadań z ochrony przyrody, ale także możliwymi konfliktami związanymi z potencjalnymi inwestycjami.

Zgodnie z „Polityką ekologiczną Państwa” waloryzacja różnorodności

biologicznej powinna być przeprowadzona możliwie szybko na obszarach, na których planowane są inwestycje infrastrukturalne przewidziane do współfinansowania ze środków Unii Europejskiej, w szczególności realizowane w ramach Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko 2007-2013”. Konieczne jest egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz rygorystyczne przestrzeganie zasad ochrony środowiska.

Obecnie dużą wagę przywiązuje się do wpływu i oddziaływania planowanych przedsięwzięć, szczególnie inwestycyjnych na obszary Natura 2000. Według informacji zamieszczonych w Standardowym Formularzu Danych dla obszaru Natura 2000 PLB140004, ujemny wpływ na obszar może mieć planowana regulacja koryta rzeki, a w szczególności długoterminowe plany jej kaskadyzacji; zanieczyszczenie wód, niszczenie lasów nadrzecznych; płoszenie ptaków w okresie lęgowym. Zagrożenia lokalne to kłusownictwo rybactwo, palenie ognisk i pożary łąk, penetracja (raczej rzadka) przez wędkarzy wysp w okresie lęgowym ptaków, wycinanie przez miejscową ludność drzew (głównie w międzywalu). Obszar podlega działaniom z zakresu ochrony przeciwpowodziowej. Istniejące obiekty i urządzenia związane z ochroną przeciwpowodziową oraz koryto rzeczne wymagają utrzymywania ich w należyтым stanie technicznym. Na obszarze będą prowadzone działania zapewniające swobodny spływ wód oraz lodu. Przy wykonywaniu powyższych zadań zachowana zostanie dbałość o utrzymanie dobrego stanu ekologicznego doliny. Wykonywanie tych prac obejmuje różne fragmenty doliny rzecznej i nie ma istotnego wpływu na całość obszaru Natura 2000.

Tab.5. Wpływy i działalność na terenie obszaru Natura 2000 PLB140004

Kod	Nazwa	Intensywność	Wpływ
100	Uprawa	B	+
102	Koszenie / ścinanie	C	+
140	Wypas	A	+
160	Gospodarka leśna ogólnie	B	0
220	Wędkarstwo	C	0
300	Wydobywanie piasku i żwiru	B	-
400	Tereny zurbanizowane, tereny zamieszkałe	B	-
421	Pozbywanie się odpadów z gospodarstw domowych	A	-
422	Pozbywanie się odpadów przemysłowych	A	-
507	Mosty, wiadukty	B	0
620	Sporty i różne formy czynnego	B	0

	wypoczynku, uprawiane w plenerze		
701	Zanieczyszczenia wód	B	-
702	Zanieczyszczenie powietrza	B	-
850	Modyfikowanie funkcjonowania wód - ogólnie	B	-

źródło: Ministerstwo Środowiska; Standardowy Formularz Danych dla obszaru Natura 2000 PLB140004.
Data opracowania: 2002-05-14, data aktualizacji: 2007-01-17
(http://natura2000.mos.gov.pl/natura2000/dane/pdf/pl/PLB140004_Dolina_Srodkowej_Wisly.pdf)

Tab.6. Wpływy i działalność na terenie obszaru Natura 2000 PLH060051

Kod	Nazwa	Intensywność	Wpływ
100	Uprawa	C	-
102	Koszenie / ścinanie	B	+
140	Wypas	C	+
141	Zarzucenie pasterstwa	B	-
161	Zalesianie	C	-
220	Wędkarstwo	C	0
403	Zabudowa rozproszona	C	-
502	Drogi, autostrady	C	-
507	Mosty, wiadukty	C	-
701	Zanieczyszczenia wód	B	-
800	Zасыpywanie terenu, melioracje i osuszenie - ogólnie	B	-
941	Powódź	C	+

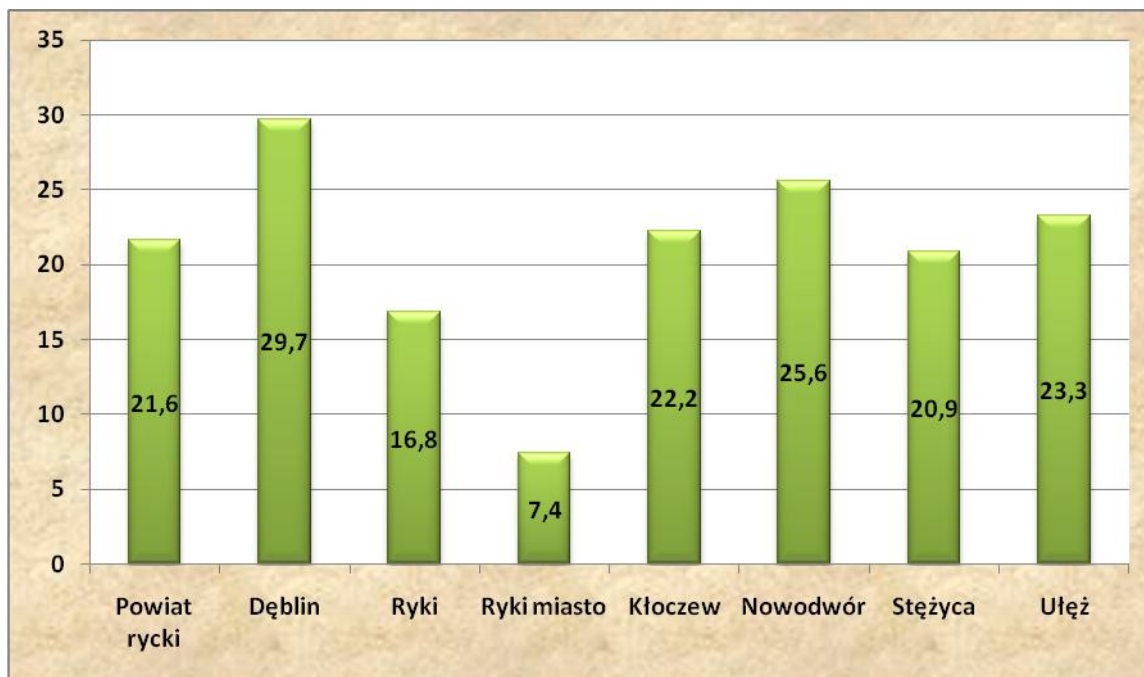
źródło: Ministerstwo Środowiska; Standardowy Formularz Danych dla obszaru Natura 2000 PLH060051.
Data opracowania: 2002-09-16, data aktualizacji: 2006-11-30

Sport oraz czynny wypoczynek w plenerze nie są postrzegane jako mogące negatywnie wpływać na obszar Natura 2000 PLB140004. (tab.5 i 6). Większość gatunków ptaków związanych z siedliskami wilgotnymi zmniejsza swoją liczebność lub wycofuje się w związku z postępującym osuszeniem łąk lub zanieczyszczeniem wód Wieprza. Należy do nich bączek, kropiatka, wodnik, krwawodziób czy brodziec piskliwy – gatunki te gnieździły się stosunkowo licznie w latach siedemdziesiątych XX w, a obecnie nie występujące lub są spotykane sporadycznie.

2.2. Ochrona i zrównoważony rozwój lasów

Teren powiatu ryckiego ma niski wskaźnik zalesienia, który wynosi 21,6 % przy średniej lesistości kraju 28,1 % i woj. lubelskiego 22,6% (ryc.5). Gminy o najwyższej lesistości to Dęblin (29,7%) i Nowodwór (25,6%), a o najniższej to miasto Ryki (7,4%) i gmina Ryki (16,8%) (ryc.5, tab.7). Lasy znajdujące się na obszarze powiatu nie będące własnością Skarbu Państwa stanowią około 80% lasów ogółem. Nadzór nad nimi sprawują służby powołane przez Starostę Ryckiego. Lasy gminy Kłoczew znajdują się w

zasięgu działania Nadleśnictwa Lasów Państwowych w Garwolinie –RDLP Warszawa, pozostała część powiatu Nadleśnictwa Lasów Państwowych w Puławach – RDLP Lublin. Aktualne uproszczone plany urządzenia lasów posiadają gminy: Ułęż, Dęblin, Stężyca, Nowodwór, Ryki i Kłoczew – dla 18 miejscowości.

Ryc.5. Lesistość w gminach powiatu ryckiego w % (2008 r.)

Pod względem gatunkowym w lasach powiatu ryckiego dominuje sosna zwyczajna – 63,7%, dąb – 18,2 %, brzoza – 7,1%, olsza – 4,7 i grab – 3,2% (dane Nadleśnictwa Puławy).

Tabela 7. Lasy ogółem w powiecie ryckim w latach 2004 i 2008 (w ha)

Jednostka administracyjna	Lata	
	2004	2008
Powiat rycki	13 055,2	13 443,4
Dęblin	1 151,9	1 351,0
Ryki	2 704,4	2 714,3
w tym miasto	184,7	202,7
Kłoczew	3 178,4	3 122,2
Nowodwór	1 647,6	1 813,0
Stężyca	2 437,6	2 432,0
Ułęż	1 935,3	1 950,9

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2009

W lasach państwowych gospodarka leśna oparta jest o Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Puławy oraz Nadleśnictwa Garwolin na lata 2008-2017. Na terenie powiatu wyznaczono ogółem 1441,68 ha następujących lasów ochronnych:

- glebochronnych - 95,21 ha,
- stanowiących ostoję zwierząt podlegających ochronie gatunkowej – 231,4 ha,
- położonych w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic miast liczących pow. 50 tys. mieszkańców – 475,45 ha,
- mających szczególne znaczenie dla obronności i bezpieczeństwa Państwa – 45,13ha,
- mających szczególne znaczenie dla obronności i bezpieczeństwa Państwa i położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic miast liczących pow. 50 tys. mieszkańców – 594,75 ha,

W ostatnich kilku latach na podstawie ustawy o zalesieniach z 2001 roku (ustawa utraciła moc prawną w styczniu 2004 roku) zalesiono kilkadziesiąt hektarów gruntów prywatnych o najniższej klasie bonitacyjnej (V i VI), głównie w gminie Stężyca. Według Planu Zagospodarowania Województwa Lubelskiego z 2002 roku gmina Stężyca jest wskazana jako obszar priorytetowy do zalesień w kontekście kształtowania ciągłości przestrzennej ekosystemów leśnych. Grunty nieprzydatne do pełnienia funkcji rolniczych będą stopniowo zalesiane. Zalesienia zostały przeprowadzone na gruntach lasów prywatnych, a tylko 0,6 ha w 2006 roku na gruntach lasów publicznych. Dokonywane zalesienia w skali powiatu stanowiły około 20 ha rocznie, a od roku 2007 drastycznie spadły (tab. 8). Około połowy zalesień dokonywanych było w gminie Stężyca.

Tab. 8. Zalesienia ogółem w powiecie ryckim w latach 2004-2009 (w ha)

Jednostka administracyjna	Lata					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Powiat rycki	24,7	18,8	21,6	0,3	2,9	5,2
Dęblin	-	-	-	-	-	-
Ryki	6,3	3,9	4,9	-	0,8	0,8
w tym miasto	-	-	1,0	-	-	-
Kłoczew	0,6	-	1,1	-	-	-
Nowodwór	4,8	1,9	2,8	-	2,1	-
Stężyca	10,7	11,3	12,8	0,3	-	4,4
Ułęż	2,3	1,7	-	-	-	-

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010

Zgodnie z „Krajowym programem zwiększania lesistości”, lesistość Polski powinna wzrosnąć do 30% (obecnie 28,9%), w 2020 roku i 33% w 2050 roku, jednak obecnie osiągnięcie zamierzonego celu napotyka na coraz większe trudności związane z niską podażą gruntów do zalesienia.

W latach 2006-2008 wykonana została inwentaryzacja przyrodnicza w Lasach Państwowych dotycząca gatunków i siedlisk objętych ochroną w ramach sieci obszarów Natura 2000. Dzięki niej uzyskano cenne informacje o siedliskach oraz gatunkach roślin i zwierząt występujących na obszarach leśnych. Wyniki tej inwentaryzacji mają duże znaczenie dla programowania gospodarki leśnej z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody oraz dla prognozowania i monitorowania zmian w ekosystemach leśnych.

Integralną częścią „Planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Puławy” jest „Program ochrony przyrody” na lata 2008-2017. Od 1.01.2008 r. na terenie Nadleśnictwa Puławy, obręb Ryki istnieje strefa ochronna rozrodu i regularnego przebywania dla puchacza w leśnictwie Sobieszyn.

2.2.1. Zagrożenia

Według ekologicznej oceny stanu lasu zdecydowanie przeważają lasy naturalne (84,9%), a pozostałe stanowią lasy zniekształcone (15,1%). Nie występują lasy zdegradowane i silnie zdegradowane (tab.9). Uszkodzenia są spowodowane zanieczyszczeniem powietrza (emisja z ZA „Puławy”, Elektrownia „Kozienice”). Szkody w lasach mogą być czynione głównie poprzez prowadzenie niewłaściwej gospodarki leśnej (nadmierne pozyskiwanie drewna, w szczególności w lasach prywatnych), nielegalne wyręby, kłusownictwo, gradację szkodników, pożary.

Tab. 9. Ekologiczna ocena stanu lasów na terenie powiatu ryckiego.

Typ lasu	Stan lasu	Powierzchnia w ha	% powierzchni
Bory	Naturalne	558,89	16,4
	Zniekształcone	105,87	3,1
Bory mieszane	Naturalne	424,66	12,4
	Zniekształcone	236,10	6,9
Lasy mieszane	Naturalne	908,77	26,6
	Zniekształcone	152,33	4,5(4)
Lasy	Naturalne	1008,29	29,5
	Zniekształcone	19,43	0,6
Razem	Naturalne	2900,61	84,9
	Zniekształcone	513,73	15,1

źródło: Program ochrony przyrody 2008-2017, Nadleśnictwo Puławy 2009

Głównymi czynnikami wpływającymi na stan zdrowotny lasów powiatu ryckiego są następujące zagrożenia:

Biotyczne:

- *od zwierzyny* – głównie jeleniowatych, które powodują szkody w uprawach leśnych. W celu ochrony upraw przed zwierzyną grodzi się je oraz zabezpiecza się chemicznie– repelenty,
- *od owadów* – w szkółkach, uprawach i drzewostanach; prowadzona jest kontrola zapędrczenia (larwy chrabąszcza majowego). Na uprawach sosnowych, lokalnie obserwowano masowe pojawy szeliniaka sosnowca. W dojrzałych drzewostanach występowały szkody od takich owadów jak: boreczniki, chrabąszczy (majowego i kasztanowca), kornika drukarza,
- *grzybów* – głównie huby korzeniowej

Abiotyczne:

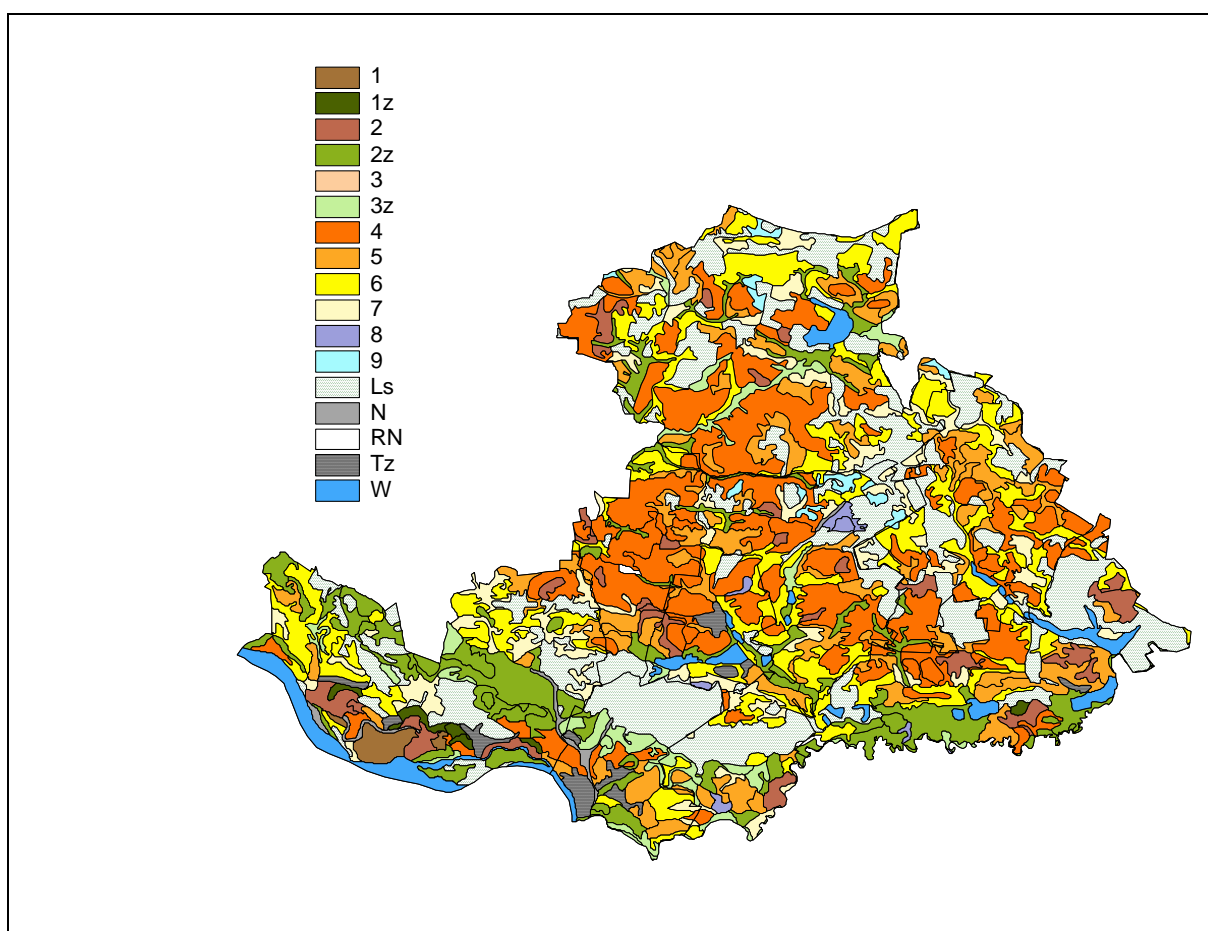
- *wiatr* – szkody wywoływane przez ten czynnik pojawiają się losowo,
- *opady* – szkody powoduje głównie śnieg – okiść,
- *temperatura* – skutki anomalii temperaturowych uwidaczniają się przez cały rok; najbardziej niebezpieczne są przymrozki późne powodujące szkody głównie w uprawach dębowych; w uprawach zasychanie sadzonek powodują również letnie susze.

Antropogeniczne:

- *pożary* – stanowią najbardziej niebezpieczne zagrożenie dla lasów,
- *zaśmiecanie* – odpady pozostawiane przez ludzi w okolicy głównych szlaków komunikacyjnych.

2.3. Ochrona gleb

Gleby występujące na obszarze powiatu ryckiego to około 39 % gleb słabych klas bonitacyjnych, z tego 22,3 % to gleby klasy V, natomiast pozostałe 16,7 % to gleby klasy VI. Gleby zaliczane do średniej klasy bonitacyjnej klasa IV a i IV b stanowią ok. 38,7 % powierzchni powiatu. Gleby dobrych klas bonitacyjnych klasa III a i III b to ok.,22 % powierzchni powiatu (ryc.6).

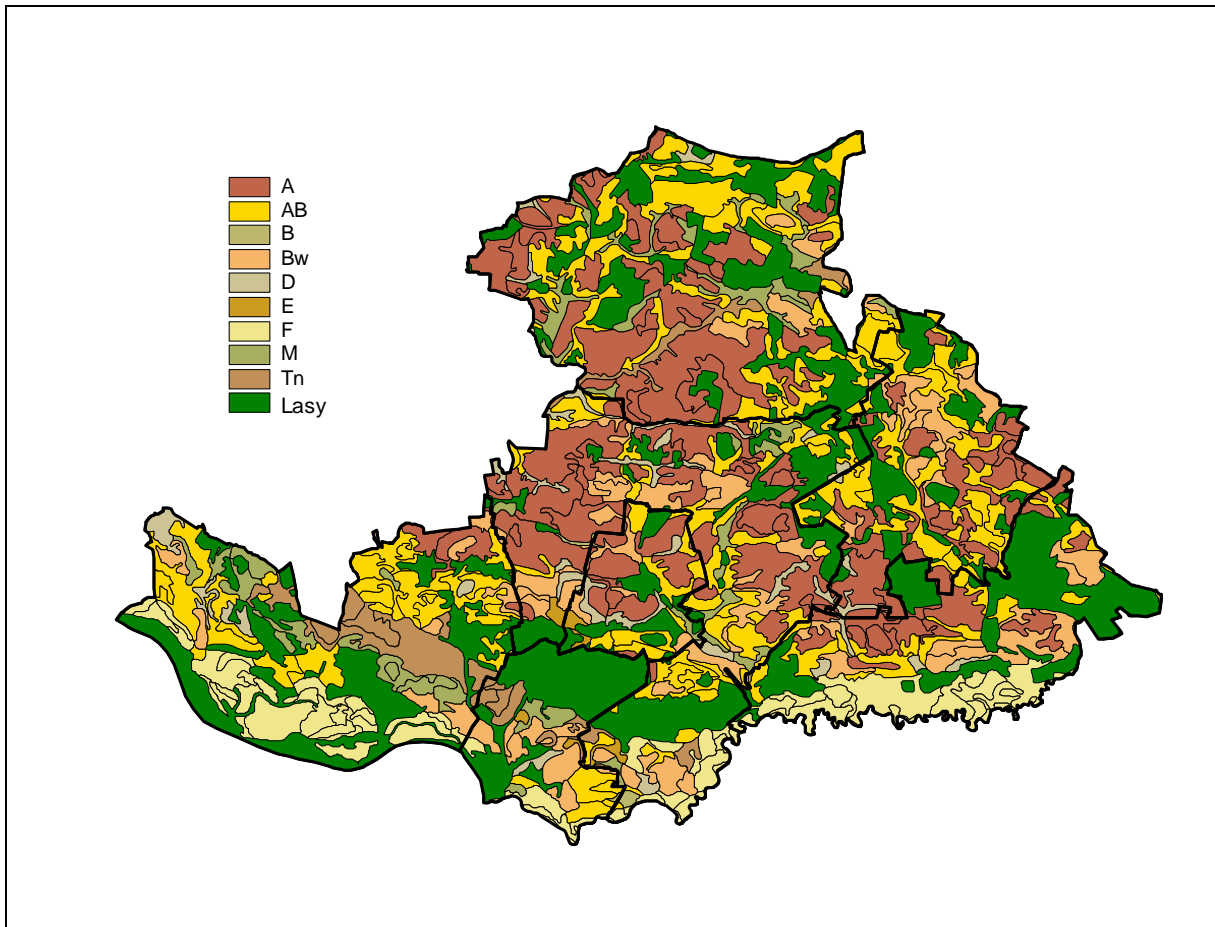
Ryc. 6. Kompleksy rolniczej przydatności gleb na terenie powiatu ryckiego

(1-pszenny b.dobry, 2-pszenny dobry, 3-pszenny wadliwy, 4-żytni b.dobry, 5-żytni dobry, 6-żytni słaby, 7-żytni b.słaby, 8-zboż.-pastewny mocny, 9-zboż.-pastewny słaby, 1z-użytki zielone b.dobre, 2z-użytki zielone średnie, 3z-użytki zielone słabe, Ls-lasy, N-nieuzytki, Tz-tereny zabudowane, W-wody)

Gleby klas średnich oraz słabych występują na terenie Wysoczyzny Żelechowskiej i są to gleby płowe, gleby brunatne oraz rdzawe, a także miejscami lokalnie gleby glejowe. Występują również gleby bielcowe, a w warunkach silnego uwilgocenia gleby glejowobielcowe i glejobelice. W północno-wschodniej części powiatu występują gleby słabe w postaci gleb rdzawych i bielic. Ponadto na północ od rzeki Okrzejki występują ciężkie i słabo przepuszczalne gleby glejowe. Dolina rzeki jest podmokła i zabagniona, występują tu gleby mułowe z udziałem murszowych i torfowych. Pozostałe doliny rzeczne w tym dolina Wisły i Wieprza posiadają bardzo żyzne gleby w postaci mad rzecznych.

Biorąc pod uwagę powyższą analizę należy stwierdzić, iż południowo-zachodnia część powiatu posiada gleby w większości dobrych klas bonitacyjnych, natomiast część północna i północno-wschodnia posiada gleby w większości słabych klas bonitacyjnych. Środkowo-centralna część powiatu posiada w większości glebę zaliczaną do dobrej klasy

bonitacyjnej (ryc. 7).

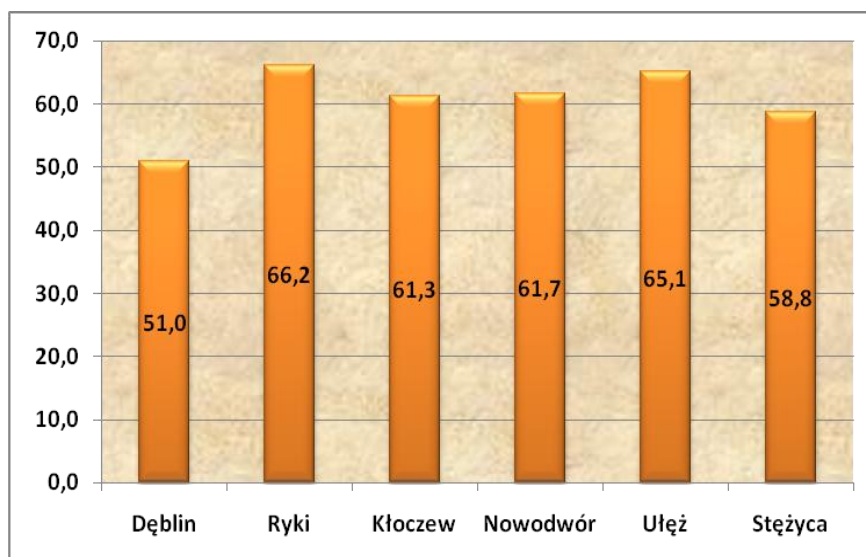

Ryc. 7. Typy gleb powiatu ryckiego (A-płowe, AB-rdzawe i bielcowe, B-brunatne właściwe, Bw-brunatne wylugowane i kwaśne, D-czarne ziemi, E-mułowo-torfowe, F-mady, G-glejowe, M-pobagiennie murszowe, Tn-tereny nieużytkowane, Lasy)

Gleby powiatu ryckiego są użytkowane rolniczo w ponad 80 % i są silnie zakwaszone ($\text{pH} < 5,5$). Największy odsetek gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych (ponad 80%) znajduje się w gminach: Nowodwór, Kłoczew i Ułęż, najmniejszy zaś w gminie Stężycza (poniżej 20%). Zasobność gleb w potas jest niska ok. 60 – 80 % gleb użytkowanych rolniczo; 40 – 60 % gleb użytkowanych rolniczo posiada niską zasobność w przyswajalny fosfor; 40 – 60 % gleb użytkowanych rolniczo posiada niską zasobność w przyswajalny magnez. O jakości gleb współdecydują ich właściwości fizyczne (pH) i chemiczne (zasobność w P, K i Mg, zanieczyszczenie pierwiastkami i substancjami szkodliwymi). Od właściwości tych zależy nie tylko wielkość plonów, ale również ich jakość. Na odczyn gleb (pH) oraz zasobność w składniki pokarmowe rolnik może wpływać poprzez stosowanie właściwego nawożenia. Czynniki naturalne decydujące o nadmiernym zakwaszeniu to, przede wszystkim, rodzaj skały macierzystej oraz

przewaga opadów nad parowaniem. Oprócz naturalnych przyczyn nadmiernego zakwaszenia gleb coraz większego znaczenia nabierają czynniki antropogeniczne, zwłaszcza zaniechanie wapnowania w większości gospodarstw rolnych w ciągu ostatnich lat. Zużycie nawozów wapniowych w województwie lubelskim w ostatnich latach było o ponad 30% mniejsze w stosunku do średniej krajowej.

Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej uwzględnia warunki środowiskowe i ich zmienność w gminach. Wyceniono w niej poszczególne elementy środowiska jak: gleba, agroklimat, rzeźba terenu oraz warunki wodne. Gleby powiatu ryckiego pod względem jakości są zaliczane do słabszych w województwie lubelskim. Wartości wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w gminach powiatu są znacznie niższe niż średnia dla województwa. (ryc. 8).

Ryc.8 . Wartości wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w gminach powiatu ryckiego

Wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz czynniki demograficzne były podstawą wydzielenia terenów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. W powiecie ryckim gminy zakwalifikowane do ONW strefa I to: Stężycza, Kłoczew i Ułęż.

2.3.1. Zagrożenia

Biorąc pod uwagę aspekty związane z ochroną środowiska, najistotniejszym problemem jest zanieczyszczenie gleby. Należy stwierdzić, że gleby powiatu ryckiego są wolne od zanieczyszczeń na obszarze 95,61 % wszystkich gleb. Niewielkie zanieczyszczenie występuje na powierzchni 4,39% (tab.10).

Tab. 10. Udział gleb w klasie zanieczyszczeń (w %)

Obszar	Klasa zanieczyszczenia					
	0	I	II	III	IV	V
Powiat rycki	95,61	4,39	0	0	0	0
Śr. dla woj. lubelskiego	93,12	6,01	0,61	0,20	0,03	0,03

źródło: Program Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Woj. Lubelskiego, 2005

Podwyższone poziomy metali ciężkich w gruncie mogą występować wzdłuż tras komunikacyjnych (droga krajowa nr 17) z uwagi na duże natężenie ruchu oraz w pobliżu składowisk odpadów komunalnych.

Erozja gleb polega na przeobrażaniu i niszczeniu pokrywy glebowej przez czynniki przyrodnicze, wspomagane działalnością człowieka. Na terenie powiatu zagrożenie silną erozją wodną nie występuje. Jedynie 0,2% powierzchni gruntów ornych jest zagrożonych erozją średnią (tab.11). Większe zagrożenie występuje na skutek działania erozji wietrznej, która występuje o silnym natężeniu na 15,2% obszaru, średnim – 47,3% i słabym – 37,5%.

Tab. 11. Zagrożenie gruntów ornych erozją wodną na terenie powiatu ryckiego (w % powierzchni)

Lp.	Stopień zagrożenia erozją	Powiat rycki	Średnia dla woj. lubelskiego
1.	Nie występuje lub bardzo mała	35,3	18,9
2.	Mała	62,9	73,2
3.	Umiarkowana	1,6	5,7
4.	Średnia	0,2	2,0
5.	Silna	0,0	0,2
6.	Bardzo silna	0,0	0,0

źródło: Program Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Woj. Lubelskiego, 2005

Przeciwdziałanie procesom erozyjnym polega na wprowadzaniu zadrzewień śródpolnych, pasów zadrzewień wzdłuż cieków wodnych, ochronę szaty roślinnej i zaniechanie głębokiej orki. Duże znaczenie ma także edukacja rolników prowadzona przez Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli. Ważnym elementem jest także upowszechnianie wśród rolników zasad dobrej praktyki rolnej.

Antropogeniczne przyczyny degradacji gleb są wynikiem zarówno złych praktyk rolniczych (nieumiejętne stosowanie nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin, zakwaszenie i zasolenie gleb), jak też szkodliwego oddziaływanie emisji

zanieczyszczeń z zakładów przemysłowych (Zakłady Azotowe „Puławy”, Elektrownia „Kozienice”), a także przekazywania gruntów rolniczych pod budownictwo i infrastrukturę.

Bardzo istotnym problemem występującym na terenie powiatu jest zanieczyszczenie gruntów substancjami ropopochodnymi w Dęblinie, na terenie lotniska wojskowego. Z uwagi na zamknięty charakter obiektu oraz brak danych na temat aktualnej wielkości oddziaływania wymaga on odrębnego postępowania.

Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa powoduje, że coraz silniej popierane będzie rolnictwo ekologiczne, które pozwala na zachowanie w krajobrazie naturalnych i kulturowych układów ekologicznych.

2.4. Ochrona kopalin

Głównym surowcem mineralnym wydobywanym w powiecie jest kruszywo, piasek i glina wykorzystywane w budownictwie ogólnym oraz drogowym.

Kopalnie kruszywa występują na terenie takich miejscowości jak:

- złoża „Gęsia Wólka”, gmina Kłoczew,
- złoża „Gęsia Wólka I”, gmina Kłoczew,
- złoża „Huta Zadybska II”, gmina Kłoczew,
- złoża „Huta Zadybska III”, gmina Kłoczew,
- złoża „Stryj I”, gmina Kłoczew,
- złoża „Stężyca Szklarnia”, gmina Stężyca,
- złoża „Sierskowola III”, gmina Ryki,
- złoża „Sierskowola I/1”, gmina Ryki,
- złoża „Sierskowola II”, gmina Ryki,
- złoża „Chrustne”, gmina Ryki,
- złoża „Zalesie”, gmina Ryki.

Ponadto na terenie powiatu znajdują się złoża gazu ziemnego oraz ropy naftowej. Złoża znajdują się na terenie Gminy Stężyca a sama kopalnia w miejscowości Długowola. Zasoby geologiczne złoża gazu ziemnego, ropy naftowej i gazu ziemnego towarzyszącego wynoszą:

- gaz ziemny w kategorii A+B – 830 milionów m³
- gaz ziemny w kategorii C – 218 milionów m³
- ropa naftowa w kategorii C - 275,52 tys. t.

- towarzyszący gaz ziemny w kategorii C – 56,2 miliona m³

Do wydobycia zatwierdzone zostało:

- 622 miliony m³ gazu ziemnego w kategorii A+B
- 164 miliony m³ gazu ziemnego w kategorii C
- 88,52 tys. ton ropy naftowej w kategorii C
- 21, 2 miliona m³ gazu ziemnego towarzyszącego w kategorii C

2.4.1. Zagrożenia

Oddziaływanie bezpośrednie polega na świadomym wyłączeniu terenów z użytkowania przyrodniczego dla potrzeb zakładu górniczego oraz powstanie deformacji powierzchni terenu, głównie wyrobisk wglębnych. Rezultatem oddziaływań bezpośrednich jest zawsze zmniejszenie powierzchni przyrodniczej. Oddziaływania pośrednie doprowadzają do niezamierzonych zmian elementów środowiska, których zasięg przestrzenny znacznie przekracza teren objęty eksploatacją, są to:

- przekształcenia hydrogeologiczne obejmujące zakłócenia stosunków wodnych,
- degradacja gleb i szaty roślinnej,
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych i powietrza atmosferycznego.

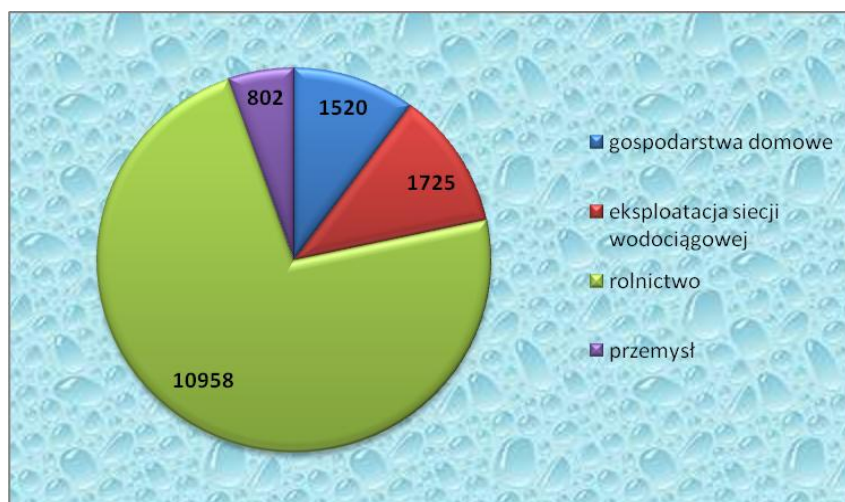
3. ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTANIE MATERIAŁÓW, WODY I ENERGII

3.1. Materiałochłonność, wodochłonność i energochłonność

Zagadnienia wspierania przedsięwzięć mających na celu zmniejszenie zużycia energii i strat energii dostarczanej do odbiorców oraz zmianę konwencjonalnych źródeł energii na źródła niekonwencjonalne reguluje ustawa z dnia 21 listopada 2008r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów (Dz. U. z 2008 r. Nr 223, poz. 1459, z późn. zm.). Właściciele i zarządcy starych budynków mieszkalnych mogą ubiegać się o przyznanie premii remontowej. Polega ona na dofinansowaniu spłaty 20 proc. kwoty kredytu zaciągniętego na remont. Poprawi to stan techniczny istniejącego zasobu mieszkaniowego. Premia remontowa przeznaczona jest wyłącznie na remont starych budynków wielorodzinnych, wybudowanych przed 14 sierpnia 1961 r. Ustawa zakłada, że będą mogły z niej skorzystać spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe z większościami udziałem osób fizycznych, товариства будownицтва społecznego oraz osoby fizyczne.

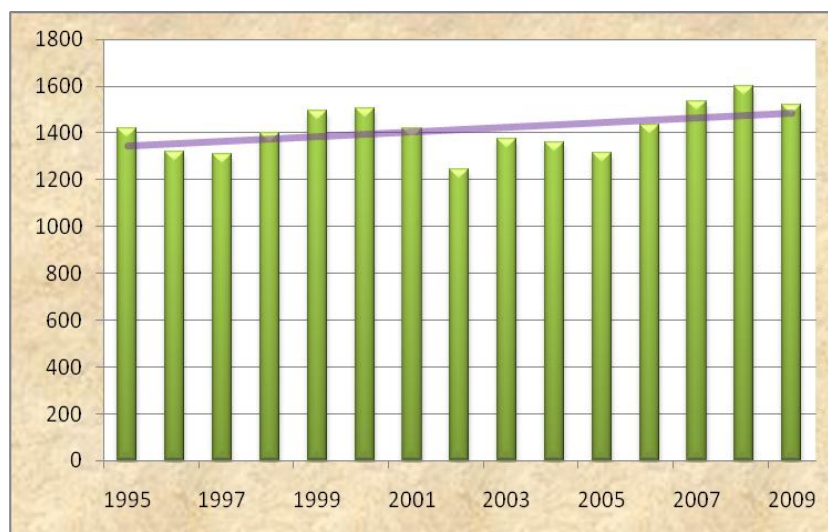
3.2. Zużycie wody

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę w powiecie ryckim zarówno gospodarstw domowych jak i rolnictwa oraz przemysłu są wody podziemne. W strukturze poboru wody wyraźnie dominuje jej wykorzystanie na cele rolnicze (ryc.10), ponad 11-krotnie większe niż na cele przemysłowe i na potrzeby gospodarstw domowych.

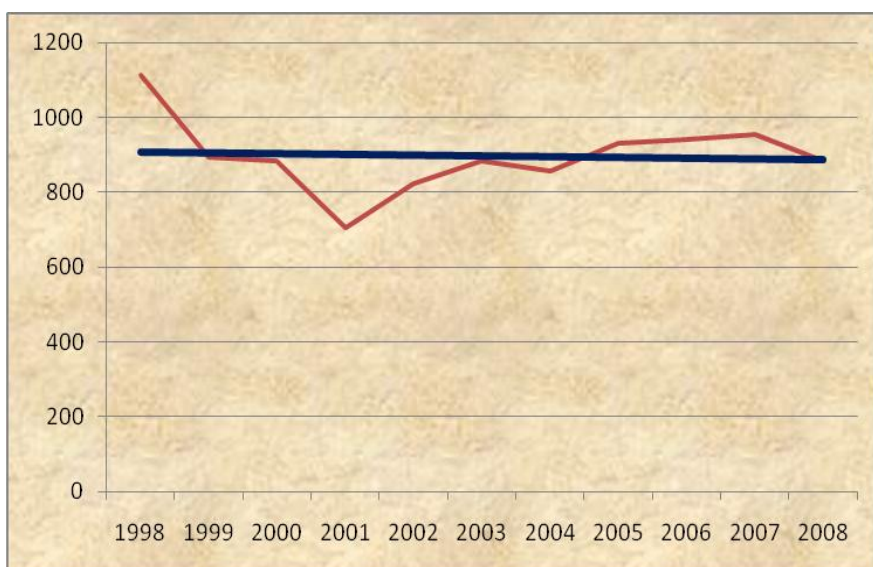

Ryc. 10. Struktura poboru wody w powiecie ryckim w 2009 r. (w dam³)

Zużycie wody w gospodarstwach domowych w okresie ostatnich kilkunastu lat (1995-2009) ma lekką tendencję rosnącą – średnio około 2% rocznie (ryc. 11). Z kolei pobór wody w przemyśle ma niewielką tendencję malejącą (ryc. 12). Zużycie wody przez mieszkańców powiatu na obszarze wiejskim jest niższe niż w miastach: Dęblin (33,2 m³) i Ryki (26,6 m³) oraz w gminie Ułęż (30,6 m³)

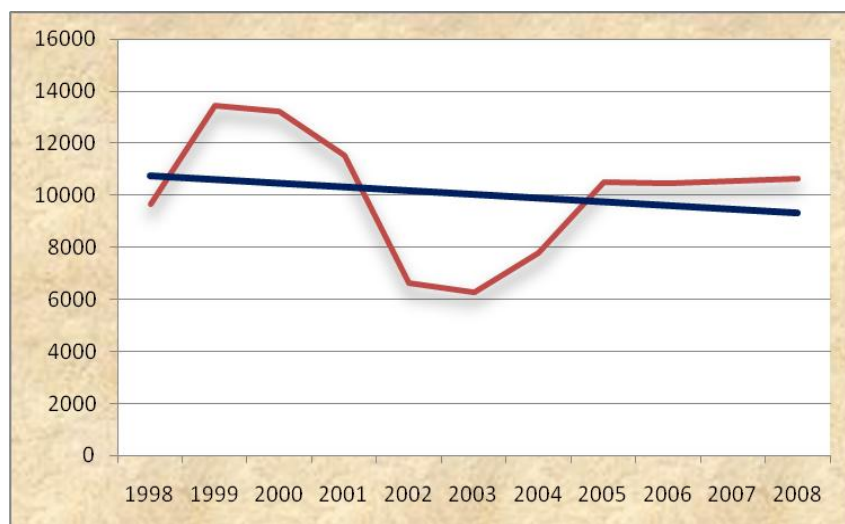

Ryc. 11 . Zużycie wody w gospodarstwach domowych powiatu ryckiego w latach 1995-2009 (w dam³)

Ryc. 12. Pobór wody na cele przemysłowe w powiecie ryckim w latach 1998-2008 (w dam³)

Pobór wody na cele rolnicze jest związany z warunkami meteorologicznymi. W okresach suchych jej wykorzystanie jest znacznie większe. W latach 2000-2003 nastąpił wyraźny spadek poboru wody na cele rolnicze, a od 2005 roku utrzymuje się on na podobnym poziomie (ryc.13).

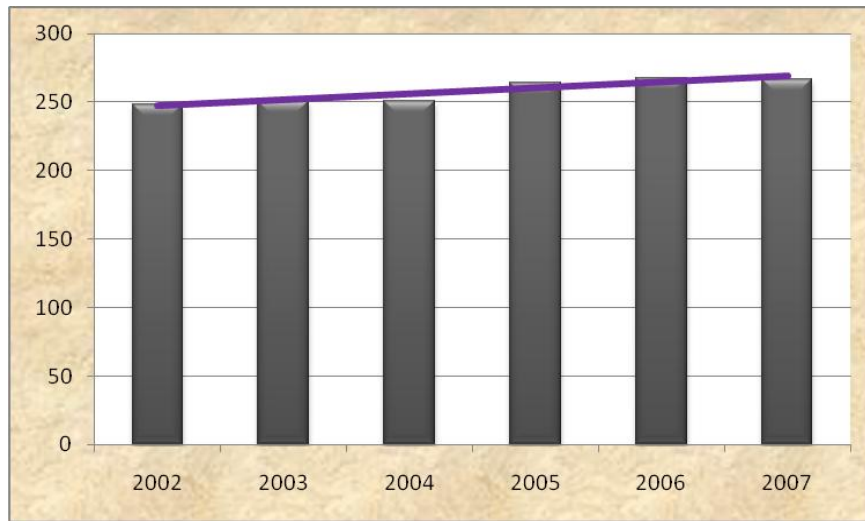
Ryc. 13. Pobór wody na cele rolnicze w powiecie ryckim w latach 1998-2008 w dam³)

Rosnące ceny dostarczanej wody oraz coraz powszechniejsze stosowanie liczników wody powodują bardziej oszczędne korzystanie z zasobów wodnych.

3.3. Zużycie energii

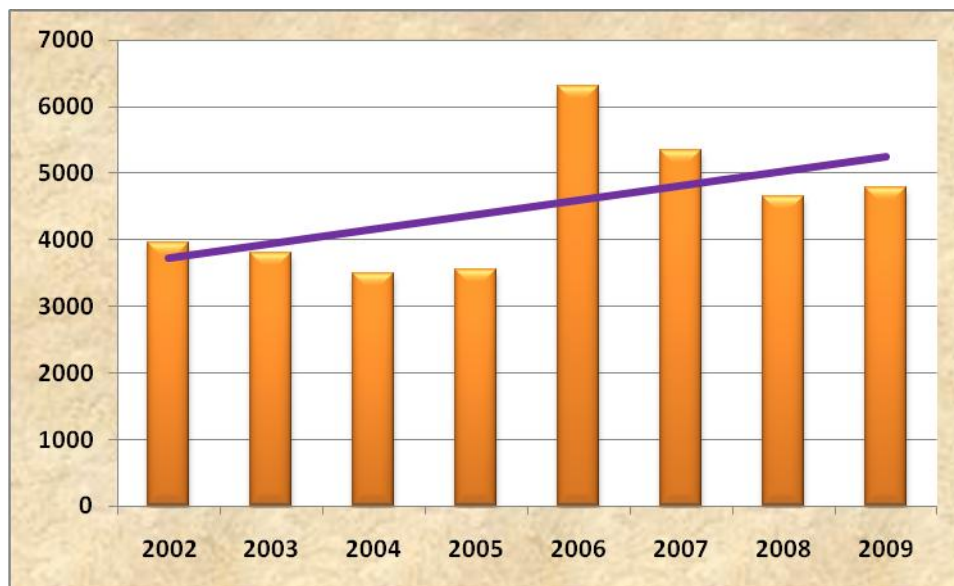
Na ryc. 14 przedstawiono zużycie energii elektrycznej/mieszkańca w miastach powiatu (dla obszarów wiejskich brak danych). Od 2002 roku następuje rosnąca

tendencja zużycia energii elektrycznej o średnią wartość około 2-3% rocznie. Jest to związane zapewne z coraz większym wykorzystaniem sprzętu gospodarstwa domowego i RTV.

Ryc. 14. Zużycie energii elektrycznej/mieszkańca w miastach powiatu ryckiego w latach 2002-2007 (kWh)

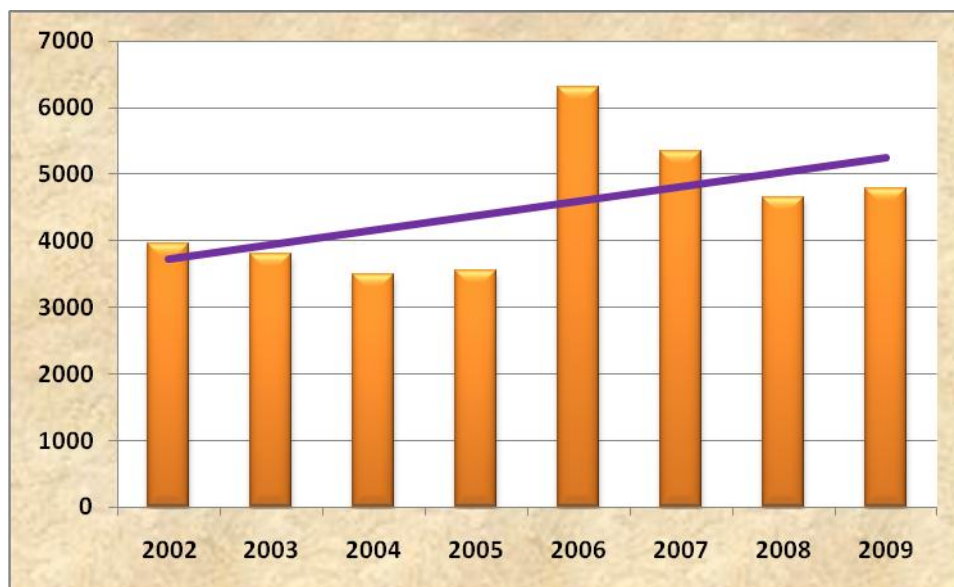
Wraz z rozbudową sieci gazowej wyraźnie wzrasta także zużycie gazu ziemnego, średnio o około 12 % rocznie. Wzrost ten jest związany głównie z wykorzystaniem gazu do podgrzewania wody oraz przygotowania posiłków (ryc. 15).

Ryc. 15. Zużycie gazu w miastach powiatu w latach 2002-2009 (tys. m³)

Podobna tendencja występuje przy wykorzystaniu gazu do ogrzewania mieszkań, przy czym od roku 2007 pomimo rozwoju infrastruktury następuje dość wyraźny

spadek jego zużycia do tego celu (ryc.16). Jest to spowodowane mniejszą opłacalnością ogrzewania budynków w porównaniu do ogrzewania węglem czy drewnem.

Ryc. 16. Zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań w powiecie ryckim w latach 2002-2009 (tys. m³)

Tylko 838 gospodarstw domowych (4,5%) wykorzystuje gaz do ogrzewania, pozostałe 95,5% do ogrzewania mieszkań wykorzystuje paliwo stałe lub korzysta z miejskiej sieci ciepłowniczej. Prawie wszystkie osiedla Dębłina są podłączone do sieci gazowej. W zależności do potrzeb może być ona rozbudowywana i modyfikowana. Długość sieci gazowej i ilość połączeń przedstawiono w tabeli 12.

Tab. 12. Długość sieci gazowej ogółem i sieci rozdzielczej (w km) oraz czynne połączenia do budynków na terenie powiatu ryckiego w 2009 r.

Jednostka administracyjna	Długość sieci ogółem	Długość sieci rozdzielczej	Czynne połączenia do budynków
Powiat	214 500	181 179	3 961
Dęblin	60 058	60 958	1 669
Ryki	89 505	67 923	1 608
w tym miasto	52 697	43 288	1 272
Kłoczew	23 596	23 596	191
Nowodwór	0	0	0
Stężycza	40 425	28 702	493
Ułęż	26	0	0

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010

3.4. Wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych

W „Białej Księdze Unii Europejskiej” założono wzrost udziału odnawialnych źródeł energii do 12% ogółu energii produkowanej w państwach Unii w 2010 r. Zgodnie z ustawą Prawo energetyczne odnawialnym źródłem energii jest źródło wykorzystujące w procesie przetwarzania energię wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów i pływów morskich, spadku rzek oraz energie pozyskiwana z biomasy, biogazu wysypiskowego, a także biogazu powstałego w procesach odprowadzenia lub oczyszczania ścieków albo rozkładu składowanych szczątków roślinnych i zwierzęcych.

Celem strategicznym polityki energetycznej państwa jest wspieranie rozwoju odnawialnych źródeł energii i uzyskania 7,5% udziału energii pochodzącej z tych źródeł w bilansie energii pierwotnej do roku 2010.

Uwarunkowania rozwoju energetyki odnawialnej zostały szczegółowo przedstawione w „Wojewódzkim Programie Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego” (2006).

Według tego programu w powiecie ryckim istnieją potencjalne możliwości wykorzystania następujących rodzajów energii odnawialnej:

- Energia wodna

Na terenie powiatu znajduje się kilka obiektów piętrzących, które według danych WZMiUW w Lublinie mogłyby być wykorzystane dla potrzeb małych elektrowni wodnych. Znajdują się one na małych rzekach powiatu: Okrzejce (Ownia i Gózd), Świnice (Sobieszyn 2) i Zalesiance (Ryki)(tab.13). Budowa stopni wodnych na dużych rzekach – Wiśle i Wieprzu jest niemożliwe m.in. ze względu na istniejące tam obszary Natura 2000.

Tab. 13. Zestawienie istniejących obiektów piętrzących dla potrzeb MEW (WZMiUW w Lublinie)

<i>l.p.</i>	<i>Rzeka Dopływ rzeki</i>	<i>Km rzeki</i>	<i>Nazwa piętrzenia</i>	<i>Miejscowość Gmina</i>	<i>Rodzaj budowli</i>	<i>Średni przepływ [m³/s]</i>	<i>Spad użyteczny [m]</i>	<i>Stan techniczny: rok budowy b.db., db., dst. N - nieczynne</i>
1.	Okrzejka Wisła	51+700	Jaz kozłowy Ownia	m. Ownia gm. Ryki	IN	0,75	1	1970 db.
2.	Okrzejka Wisła	64+100	Jaz zasuwowy Gózd	m. Gózd gm. Kłoczew	JZR	0,39	0,19	1963 dst.
3.	Świnka Wieprz	1+090	Jaz zasuwowy Sobieszyn	m. Sobieszyn gm. Ułęż	JZR	0,63	2,2	1979 db.

4.	Świnka Wieprz	2+820	Jaz zasuwowy Sobieszyn	m. Sobieszyn gm. Ułęż	JZR	0,63	2,15	1960 dst.
5.	Zalesianka Wieprz	7+850	Jaz żelbetowy Ryki	m. Ryki gm. Ryki	JZR	-	2	1978 db.

źródło: WZMiUW Lublin, 2009

- Energia wiatru

Na terenie powiatu występują jedne z najdogodniejszych warunków do rozwoju małych elektrowni wiatrowych na tle woj. lubelskiego. W „Wojewódzkim Programie.....” wyznaczono dwa obszary o dogodnych warunkach lokalnych na terenie gminy Ryki i Ułęż. Zasoby energii wiatru na wysokości 30 m oszacowano na 1125 kWh/m². Na początku XXI w istniał duży projekt budowy farmy wiatrowej na byłym lotnisku w Ułężu.

- Energia słoneczna

Obszar prawie całego woj. lubelskiego znajduje się w bardzo korzystnej strefie, gdzie roczne sumy promieniowania słonecznego kształtują się powyżej 950 kWh/m². W powiecie ryckim do tej strefy należą wschodnie części dwóch gmin: Nowodworu i Ułęża. Rozwój energetyki słonecznej planowany jest na terenie gminy Kłoczew w oparciu o budynki jednorodzinne.

- Energia geotermalna

Według „Wojewódzkiego Programu.....” najbardziej korzystne warunki do rozpoczęcia prac zmierzających do systematycznego wykorzystania energii geotermalnej w województwie lubelskim znajdują się w północnej części rowu lubelskiego i są to następujące gminy w powiecie ryckim: Kłoczew, Ryki, Stężycza, Nowodwór i Ułęż (tab.14). Jest to perspektywiczny obszar dla rozwoju elektroenergetyki geotermalnej (temperatura wody pow. 150 °C.). Gmina Stężycza jest określana jako obszar preferowany dla głębokości 1000-3000 ppt.

Tab. 14 Warunki dla rozwoju elektroenergetyki geotermalnej

Lp.	Zbiornik	Jednostka geostrukturalna	Gminy	Temperatura wody/głębokość zalegania
1.	Zbiornik mega kompleksu jurajskiego	Rów lubelski	Kłoczew, Ryki, Stężycza	31 °C -43 °C 1035-1595 m
2.	Zbiornik mega kompleksu karbońskiego	Rów lubelski	Ryki	84 °C -101 °C 2805-3370 m
3.	Zbiornik mega kompleksu	Rów lubelski	Ryki	152 °C-168 °C

dewońskiego			5065-5605 m
-------------	--	--	-------------

źródło: Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Woj. Lubelskiego, 2006

- Energia biomasy

Biomasa jest jednym z najbardziej obiecujących, obecnie łatwo dostępnych i często najtańszym źródłem energii odnawialnej. Do głównych źródeł pozyskiwania biomasy należy: leśnictwo, rolnictwo (produkcja roślinna i zwierzęca) oraz gospodarka komunalna (składowiska odpadów i oczyszczalnie ścieków). Biomasa może być wykorzystana bezpośrednio do spalania lub też służyć jako surowiec do produkcji paliw płynnych i gazowych. Obecnie na terenie powiatu nie ma plantacji roślin energetycznych ani instalacji do produkcji biopaliw.

3.5. Kształtowanie zasobów wodnych oraz ochrona przed powodzią i skutkami suszy

3.5.1. Zasoby wodne

Głównym użytkowym poziomem wodonośnym na terenie powiatu jest poziom trzeciorzędowy (Tr) – zbiorniki GZWP-215 i 215 A lub czwartorzędowy – zbiornik GZWP 222. Poziomy wodonośne pozostają w regionalnej więzi hydraulicznej i są drenowane przez powierzchniową sieć rzeczną. Średni moduł zasobów odnawialnych dla utworów trzeciorzędowych i czwartorzędowych waha się od 25 m³/d*km² do 80 m³/d*km² (tab.15).

Tab. 15. Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie powiatu ryckiego

Lp.	Nr zbiornika	Gminy	Stratygrafia	Nazwa zbiornika	Typ zbiornika	Moduł zasobów dyspoz. m ³ /d* km ²
1.	GZWP-215	Kłoczew	Tr	Subniecka warszawska	porowy	5
2.	GZWP-215A	Ryki, Dęblin, Nowodwór, Ułęż	tr	Subniecka warszawska (część centralna)	porowy	9
3.	GZWP-222	Stężycza	Q	Dolina środkowej Wisły	porowy	480

źródło: Kleczkowski, Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce

3.5.2. Zagrożenie powodziowe

Przepływające przez powiat rzeki Wisła i Wieprz stwarzają zagrożenie powodziowe. Powodzią nazywamy takie wezbranie wody w ciekach naturalnych, zbiornikach wodnych lub kanałach, podczas którego woda po przekroczeniu stanu brzegowego zalewa doliny rzeczne i powoduje zagrożenie dla ludności lub mienia. Wykonane po ostatnich powodziach badania geofizyczne stanu technicznego i bezpieczeństwa wałów przeciwpowodziowych rzeki Wisły wykazały potrzebę pilnej ich modernizacji. Zgodnie z art. 82 ust. 2 ustawy Prawo wodne Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej sporządza studium określające w szczególności granice obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią. W roku 2004 zakończone zostały prace dla Wisły i Wieprza, a w 2005 dla Okrzejki. Główne rezultaty opracowania to:

- określenie przepływów maksymalnych o prawdopodobieństwie występowania 1%, 2%, 5% i 10% oraz odpowiadających im rzędnych poziomów wód,
- wyznaczenie na mapach w skali 1:10 000 przestrzennego zasięgu obszarów zagrożenia powodziowego wodami maksymalnymi o prawdopodobieństwie występowania 1% i 5% wraz ze strefami płytkiego zalewu do 0,5 m dla wody 1% oraz strefami osuwiskowymi na obszarach zagrożenia powodziowego,
- sformułowanie wniosków i zaleceń dla planowania przestrzennego.

Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi dla ww. rzek zostały przekazane do gmin. W myśl art. 84 ust. 1 i ust. 2 obszary wyznaczone w Studium należy uwzględniać przy sporządzaniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

WZMiUW w Lublinie będzie realizował zadania związane z melioracjami szczegółowymi i podstawowymi na terenach Skarbu Państwa. Do najważniejszych przedsięwzięć w skali województwa należy budowa polderu Stężycko-Maciejowickiego a także budowa obwałowań wzdłuż Wisły na terenie tzw. doliny stężyckiej.

3.5.3. Mała retencja

Działania w kierunku retencjonowania wód i spowolnienia ich obiegu dzielą się na:

- techniczne – budowa małych zbiorników wodnych (o pojemności do 5 mln m³), jazów, zastawek, itp.,

- nietechniczne – zalesienia, zadrzewienia, roślinne pasy ochronne, ochrona oczek wodnych, stawów wiejskich, mokradeł itp.

Zabiegi małej retencji posiadają pozytywny wpływ na:

- środowisko przyrodnicze,
- poprawę jakości wód i zwiększenie ich zasobów ilościowych,
- poprawę warunków rolniczych.

W roku 2004 zakończone zostały prace nad *Aktualizacją programu małej retencji dla województwa lubelskiego*, w którym przewidziano budowę zbiorników oraz urządzeń i budowli towarzyszących (jazy, udroźnienie fragmentów rzek). W tabeli 16 przedstawiono zestawienie zbiorcze obiektów małej retencji na obszarze powiatu ryckiego.

Tab. 16. Wykaz istniejących obiektów małej retencji w powiecie ryckim

Wyszczególnienie	Ilość [szt.]	Pow. [ha]	Objętość [mln m ³]
Zbiorniki retencyjne	8	171,52	2,71
Stawy retencyjne	14	799,13	9,22
Urządzenia piętrzące	23	0,41	0,10
Nawodnienia rolnicze	4	164,00	0,29

źródło: Program Gospodarki Wodnej dla Woj. Lubelskiego, 2005

3.5.4. Susza

Skutkiem suszy jest szereg zjawisk, takich jak: istotne obniżenie zwierciadła wody w zbiornikach i oczkach wodnych, przesychanie mokradeł, spadek wydajności bądź całkowity zanik źródeł i wsięków, zanik przepływów w górnych odcinkach rzek. Równolegle występują istotne trudności w gospodarce wodnej, takie jak zmniejszenie wydajności studni, niekiedy zanik wody w płytszych studniach, zwiększone zapotrzebowanie na wodę w rolnictwie, trudności w zagwarantowaniu przepływu nienaruszalnego, ograniczenia bądź całkowita niemożność poboru wody z cieków, stopniowe wykorzystanie, aż do całkowitego zaniku retencji użytecznej w zbiornikach.

Instytut Melioracji i Użytków Zielonych wyróżnił cztery strefy zagrożeń suszą: największych zagrożeń, dużych zagrożeń, umiarkowanych zagrożeń oraz górską. Na terenie powiatu ryckiego możemy wyróżnić dwie strefy:

- Największych zagrożeń – obejmuje ona gminy: Ryki, Kłoczew, Nowodwór i Ułęż,
- Dużych zagrożeń – obejmuje ona gminy: Stężyca i Dęblin.

Obecnie stan zabezpieczeń przed suszą w powiecie jest niezadawalający. Brak jest urządzeń nawadniających. Na całkowitą długość rzek i kanałów w powiecie – 112,811 km, uregulowanych jest 68,315 km, a nie uregulowanych – 44,496 km (dane WZMiUW Lublin).

4. DALSZA POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

4.1. Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa

4.1.1. Wody powierzchniowe

Sieć rzeczna powiatu ryckiego wchodzi w skład zlewni Wisły oraz dorzecza Wieprza. Dopływami Wisły pierwszego rzędu są rzeki Wieprz i Okrzejka. Rzeka Wisła przepływa przez powiat na odcinku 17 km i odwadnia zachodnią część powiatu; w południowej części swego koryta tworzy starorzecze, wyspy rzeczne oraz zastoiska powstałe wskutek rozlewania się rzeki i tworzenia się odnóg.

W południowej części obszaru na granicy z powiatem puławskim swoje koryto rzeczne ma Wieprz, który odwadnia niemal całą centralną, wschodnią i południową część powiatu tworząc w swojej dolinie liczne starorzecza. Rzeki wchodzące w skład zlewni Wieprza to: Świnka, Zalesianka i Irenka. Północna i częściowo centralna część powiatu odwadniana jest poprzez system rzeczny rzeki Okrzejki, do której swoje ujście ma rzeka Swarżyna.

W ciekach systemu rzeczno Wieprza woda płynie w kierunku południowym, natomiast w ciekach systemu rzeczno Okrzejki woda płynie w kierunku zachodnim. W powiecie występują jeziora pochodzenia rzeczno w potocznej nazwie zwane „wiśliskami” i „wieprzyskami”, które występują głównie w południowej części powiatu, a na Wysoczyźnie Żelechowskiej występują niewielkie polodowcowe oczka wodne. Powiat rycki posiada znaczną ilość sztucznych zbiorników wodnych w postaci stawów. Największy kompleks stawów około 200 ha znajduje się w miejscowości Jagodne w gminie Kłoczew.

Szczególnie ważnym zagadnieniem jest zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych. Stan czystości rzek na terenie powiatu bada Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. Podstawowym aktem prawnym w zakresie ochrony wód przed zanieczyszczeniami w Polsce jest ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne. Ocena jakości wód przeprowadzana była do 2008 roku w oparciu o

rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie klasyfikacji dla prezentowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych, sposobu prowadzenia monitoringu oraz sposobu interpretacji i prezentacji tych wód. Wprowadza ona 5 klas czystości, w odróżnieniu od poprzedniej klasyfikacji, kiedy rzeki oceniano w trzech klasach czystości. W roku 2008 ocena została sporządzona w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. Nr 162, poz. 1008). Ze względu na proces dostosowywania metod oceny oraz inne kryteria oceny, scharakteryzowano stan wód rzecznych na terenie powiatu w oparciu o poprzednią klasyfikację.

Obejmowała ona pięć klas jakości:

I klasa - *wody o bardzo dobrej jakości,*

II klasa – *wody dobrej jakości,*

III klasa – *wody zadowalającej jakości,*

IV klasa – *wody niezadowalającej jakości,*

V klasa – *wody złej jakości.*

Charakterystykę jakości wód Wisły przeprowadzono w oparciu o punkt pomiarowy w Gołębiu (poza obszarem powiatu) i Stężycy. Wody Wisły na terenie powiatu zaliczane są do IV klasy, czyli wód niezadawalającej jakości. Na niską jakość wód wpływ miały wysokie stężenia zawiesiny ogólnej oraz wskaźniki mikrobiologiczne. Stwierdzono również w sezonie wegetacyjnym wysokie zawartości chlorofilu „a” oraz występowanie ogólnego węgla organicznego na poziomie IV i V klasy. Podwyższone ilości amoniaku, azotu Kjeldahla i azotynów stwierdzono w punkcie pomiarowym w Gołębiu, zlokalizowanym poniżej zrzutu ścieków z Zakładów Azotowych i oczyszczalni komunalnej w Puławach.

Ocenie przydatności wód do bytowania ryb w oparciu o obowiązujące przepisy poddano rzekę Wisłę w punkcie pomiarowym w Gołębiu. W ocenie ogólnej w punkcie tym nie są spełnione wymagania określone przez rozporządzenie, zarówno dla ryb łososiowatych, jak i karpowatych. Wskaźnikami odpowiedzialnymi za degradację były głównie azotyny i fosfor ogólny. Obecność tych substancji w wodzie może oddziaływać na ryby w sposób stopniowy, zmieniając warunki pokarmowe i rozrodcze, tempo wzrostu, rozmieszczenie przestrzenne i przeżywalność. Istotnym elementem dla prawidłowego rozwoju ryb są również warunki tlenowe. W tym przypadku sytuacja

przedstawia się znacznie lepiej. W ostatnich latach czystość wód na terenie powiatu w zasadzie nie ulega większym zmianom (tab.17).

Tab. 17. Stan czystości rzek na terenie powiatu ryckiego w latach 2006 – 2008

Rzeka	Punkt pomiarowy	km	Klasa		
			2006	2007	2008
Wisła	Gołąb/Stężycza	381	IV	IV	IV
Wieprz	Dęblin	0,6	IV	IV	IV
Irenka	Dęblin	0,2	V	V	V
Zalesianka	Sarny	0,7	III	IV	IV

źródło: WIOŚ Lublin, 2007-2009

Kontrola stanu eutrofizacji wód powierzchniowych wynika z wdrażania do prawodawstwa polskiego Dyrektywy Azotanowej (91/676/EWG). Klasyfikacja wód podatnych na eutrofizację w rzekach na terenie powiatu wykazuje, że w latach 2007-2008 roku wody te były podatne na procesy eutrofizacyjne.

4.1.2. Wody podziemne

Na terenie powiatu istnieje jeden punkt monitoringu wód podziemnych, który znajduje się w Rykach. Wyniki pomiarów, opublikowanych przez WIOS w Lublinie przedstawiono w tabeli 18. Zarówno w 2007 roku, jak też w roku 2008 stwierdzono wody zadowalającej jakości (klasa III). Nadmierne zanieczyszczenia są pochodzenia naturalnego.

Tab.18. Monitoring wód podziemnych w punkcie kontrolnym Ryki w latach 2007-2008

Lokalizacja punktu kontrolnego	Ryki
Stratygrafia warstwy wodonośnej	trzeciorzęd
Głębokość stropu warstwy wodonośnej	32m
Obszar Jednolitej Części Wód Podziemnych – JCWPd (nr)	84
Rodzaj użytkowana ziemi w promieniu 500m od punktu	Obszary zabudowane
Klasa wody w 2007r.	III
Klasa wody w 2008r.	III
Wskaźniki występujące w niższej klasie wody (IV;V) w 2007r.	żelazo
Wskaźniki przekraczające normy dla wód przeznaczonych do spożycia przez ludzi w 2008r.	żelazo, mangan
Wartości azotanów [mg/dm ³] w 2006r./2007r.	0,01/0,012

źródło: WIOŚ Lublin, 2009

Wg obowiązującej klasyfikacji wody podziemne zostały podzielone na pięć klas jakości:

klasa I (wody o bardzo dobrej jakości):

- a) wartości wskaźników jakości wody są kształtowane jedynie w efekcie naturalnych procesów zachodzących w warstwie wodonośnej,
- b) żaden ze wskaźników jakości wody nie przekracza wartości dopuszczalnych jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi;

klasa II (wody dobrej jakości):

- a) wartości wskaźników jakości wody nie wskazują na oddziaływanie antropogeniczne,
- b) wskaźniki jakości wody, z wyjątkiem żelaza i manganu nie przekraczają wartości dopuszczalnych jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi

klasa III (wody zadowalającej jakości):

- a) wartości wskaźników jakości wody są podwyższone w wyniku naturalnych procesów lub słabego oddziaływania antropogenicznego,
- b) mniejsza część wskaźników jakości wody przekracza wartości dopuszczalne jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi;

klasa IV (wody niezadowalającej jakości):

- a) wartości wskaźników jakości wody są podwyższone w wyniku naturalnych procesów lub słabego oddziaływania antropogenicznego,
- b) większość wskaźników jakości wody przekracza wartości dopuszczalne jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi;

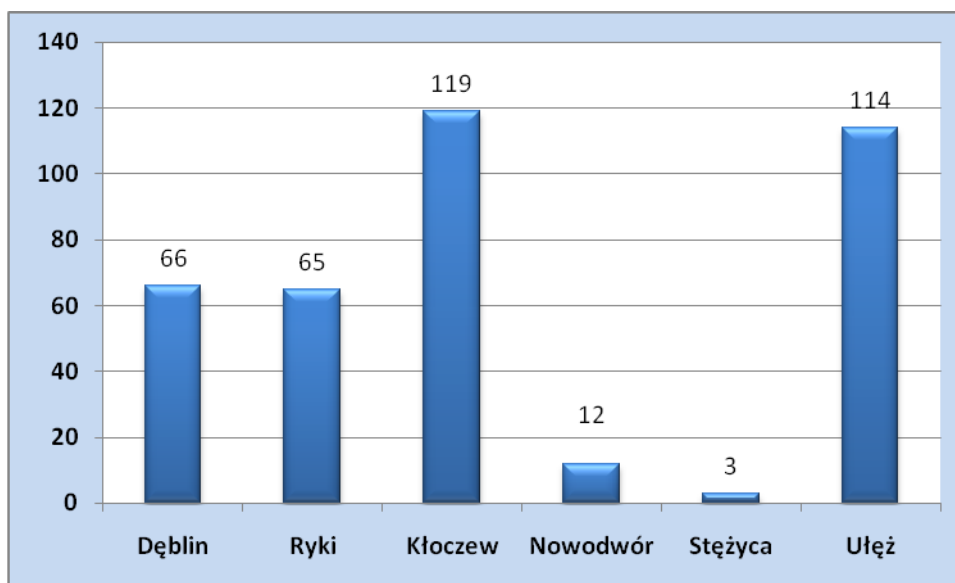
klasa V (wody złej jakości):

- a) wartości wskaźników jakości wody potwierdzają oddziaływanie antropogeniczne,
- b) woda nie spełnia wymagań określonych dla wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

Wody na terenie powiatu są zadowalającej jakości, jednakże w okolicach Dębłina stwierdzono zanieczyszczenia substancjami ropopochodnymi na terenie związanym z obronnością kraju. Ponadto w okolicach składowiska odpadów w Żdżarach stwierdzono wysoki poziom azotu amonowego i żelaza.

4.2. Zaopatrzenie w wodę

Całkowita długość sieci wodociągowej w powiecie ryckim wyniosła 615,0 km na koniec 2009 r. W latach 2007–2009 wybudowano 19,8 km sieci wodociągowej, głównie w Kłoczewie, Nowodworze i Rykach. Wzrosła także ilość połączeń wodociągowych do sieci o 372 do 11 065. Ilość połączeń zrealizowanych w latach 2007-2009 w poszczególnych gminach powiatu przedstawia ryc.17.

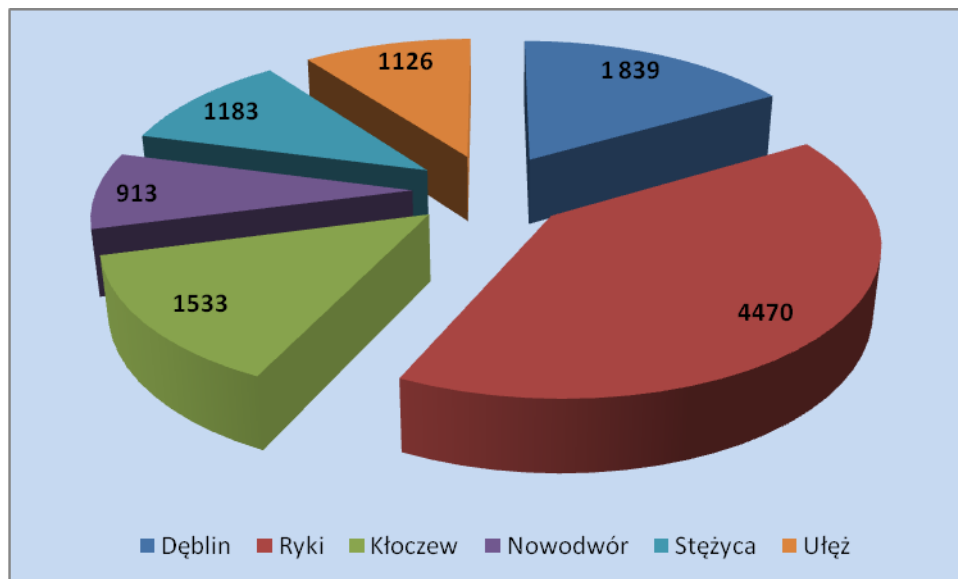
Ryc.17. Ilość połączeń wodociągowych zrealizowanych w gminach powiatu ryckiego w latach 2007-2009

Długość poszczególnych wodociągów w gminach oraz połączenia do sieci wodociągowej (ryc.17) na terenie powiatu przedstawiono w tabeli 19. Jest to stan na koniec 2009 r.

Tab. 19. Długość sieci wodociągowej i połączenia do sieci na terenie powiatu ryckiego

Jednostka administracyjna	Sieć wodociągowa			Połączenia wodociągowe		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Powiat rycki	595,2	595,5	615,0	10 693	10 787	11 065
Dęblin	60,6	61,5	57,7	1 773	1 808	1 839
Ryki	219,4	220,1	221,0	4 405	4 448	4470
w tym miasto	54,9	55,6	56,5	1 810	1 826	1826
Kłoczew	144,0	147,3	164,0	1 414	1 432	1533
Nowodwór	62,1	63,6	63,6	874	901	913
Stężycza	61,3	55,2	60,9	1 215	1 180	1183
Ułęż	47,8	47,8	47,8	1 012	1 018	1126

źródło: US Lublin, Bank Danych Lokalnych, 2010

Ryc. 18. Połączenia do sieci wodociągowej na obszarze powiatu ryckiego na koniec 2009 r.

Z sieci wodociągowej korzystało na koniec 2009 roku 80,1 % ludności powiatu. Poniżej przedstawiono wskaźniki procentowe dla poszczególnych gmin :

- Dęblin – 86,0%,
- Ryki – 87,2 %; w tym miasto – 93,2 %,
- Kłoczew – 62,6 %,
- Nowodwór – 79,7 %,
- Stężyca – 58,3 %,
- Ułęż – 79,5 %

4.2.1. Ujęcia wody

Ryki

Całkowita długość sieci wodociągowej w gminie Ryki wynosi 221,0 km. Długość poszczególnych wodociągów na terenie gminy wynosi:

- wodociąg z ujęciem wody w Niwie Babickiej - 66,3 km,
- wodociąg z ujęciem wody w Bobrownikach - 17,3 km,
- wodociąg z ujęciem wody w Rososzy - 38,4 km,
- wodociąg z ujęciem wody w Moszczance - 28,4 km,
- wodociąg w Bazanowie z ujęciem wody w Trzciankach gm. Nowodwór - 9,2 km

Pierwszy wodociąg obejmujący miasto Ryki zbudowano w latach 1956 - 1957 i wciąż jest rozbudowywany. Pokrywa on potrzeby wodne:

- budownictwa mieszkaniowego,
- instytucji usługowych,
- małych zakładów przemysłowych,
- celów komunalnych (podlewanie zieleni miejskiej, utrzymywanie czystości ulic, placów, itp.).

Z własnych ujęć zaopatrywane są w wodę większe zakłady przemysłowe, do których należą:

- Zakład Przetwórstwa Owocowo – Warzywnego „Polski Ogród” Sp. z o.o,
- Spółdzielnia Mleczarska.

Wszystkie studnie posiadają jeden wspólny oligoceński poziom wodonośny. Oddalone są od siebie o około 1,0-1,5 km. Wodociąg miasta Ryki wyposażony jest w dwie stacje wodociągowe znajdujące się na ulicy Spacerowej zasilane z 3 studni głębinowych: 2a, 3a, 4a $Q= 163 \text{ m}^3/\text{h}$ i na ulicy Swatowskiej zasilane z 2 studni głębinowych V i VI $Q = 90 \text{ m}^3/\text{h}$. Wodociąg w Rososzy posiada stację wyposażoną w 2 studnie głębinowe o $Q=80\text{m}^3/\text{h}$, wodociąg w Moszczance ma stację wodociągową wyposażoną w studnię głębinową $Q= 37 \text{ m}^3/\text{h}$. Wodociąg w Niwie Babickiej dysponuje stacją wodociągową wyposażoną w 2 studnie głębinowe $Q= 80 \text{ m}^3/\text{h}$, a w Bobrownikach wyposażoną w studnię głębinowe $Q = 40 \text{ m}^3/\text{h}$.

Kłoczew

Ludność jest zaopatrywana w wodę ze studni kopanych i wodociągów grupowych. Ujęcia wodociągowe zlokalizowane są w miejscowościach:

- Kłoczew (2 studnie),
- Przykwa (2 studnie),
- Czernic (2 studnie),
- Stare Zadybie (2 studnie),
- Wola Zadybska (2 studnie),
- Gozd,
- Huta Zadybska,
- Jagodne

Nowodwór

Ludność zaopatrywana jest w wodę do picia z kilku wodociągów oraz z indywidualnych ujęć wód podziemnych (studnie kopane i wiercone). Na terenie gminy obecnie funkcjonują trzy wodociągi grupowe:

- Wodociąg Nowodwór pracuje w układzie dwustopniowym z przejściowym gromadzeniem wody w zbiornikach wyrównawczych. Studnia podstawowa i awaryjna o zatwierdzonych zasobach w kat. „B” $Q = 45,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i $s = 6,5 \text{ m}$ oraz $Q = 45 \text{ m}^3/\text{h}$ i $s + 4,09 \text{ m}$ są źródłem wody dla wodociągu zasilającego wsie: Nowodwór, Rycza, Zastaw, Grabowce Górne, Grabowce Dolne, Wrzosówka, Karasiówka.
- Wodociąg Zawitała zasilany z ujęcia o zatwierdzonych zasobach w kat. „B” studnia 1 $Q = 52,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i $s = 4,0 \text{ m}$ oraz studnia 2 $Q = 52,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i $s = 2,28 \text{ m}$. działa w układzie dwustopniowym. Wodociąg zaopatruje w wodę wsie: Zawitała, Niedźwiedź, Borki, Lendo Wielkie, Zielony Kąt, Michałówka, Przestrzeń, Grabów Szlachecki, Urszulin, Grabów Rycki, Janówek, Kol. Zagórcze, Lendówka.
- Wodociąg Trzcianki zaopatruje w wodę mieszkańców położonych na terenie wsi z ujęcia o zatwierdzonych zasobach w kat. „B” $Q = 42,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i $s = 28,0 \text{ m}$. Wodociąg pracuje w układzie dwustopniowym. Do wodociągu podłączone są wsie z terenu gminy Ryki - Bazanów Nowy i Stary.

Mieszkańcy wsi zaopatrujący się w wodę w systemie indywidualnym, czerpią ją w większości ze studni kopanych. Dotyczy to ok. 20% ogółem mieszkańców kolonijnej, rozproszonej zabudowy. W kilku wsiach funkcjonują punkty poboru wody (Grabów Rycki, Grabów Szlachecki, Niedźwiedź Jakubówka) wykorzystywane głównie w sezonie letnim bądź awaryjnie.

Stężycza

Ludność zaopatrywana jest w wodę do picia z sieci wodociągowej w Brzezinach, Kletni, Rokitni Nowej, Rokitni Starej, Stężycy, Zielonce Brzeźcach, Prażmowie i Drachalicy. Ujęcia wody znajdują się w Stężycy oraz Brzezinach.

Uleź

Ludność zaopatrywana jest w wodę do picia z kilku wodociągów oraz z indywidualnych ujęć wód podziemnych (studnie kopane i wiercone). Grupowe zaopatrzenie w wodę odbywa się za pomocą 5 wodociągów, zasilanych z 4 ujęć wody na

terenie gminy Ułęż i jednego na terenie gminy Jeziorzany. Siecią wodociągową objęto 11 miejscowości. Jedynie wieś Podlodówka nie jest wyposażona w wodociąg.

- Wodociąg Sobieszyn zaopatruje w wodę miejscowość Sobieszyn i zasilany jest z ujęcia wody w Sobieszynie,
- Wodociąg Ułęż zaopatruje w wodę miejscowości Ułęż, Żabianka i Drażgów i zasilany jest z ujęcia wody w Ułężu,
- Wodociąg Białki Górne zaopatruje w wodę miejscowości Białki Górne, Białki Dolne, Korzeniów i Sarny i zasilany jest z ujęcia w Kol. Białki Górne,
- Wodociąg Zosin zaopatruje w wodę miejscowości Zosin i Sobieszyn-Brzozowa i zasilany jest z ujęcia wody w Zosinie,
- Wodociąg Lendo Ruskie jest zaopatrywany w wodę z ujęcia wody w Walentynowie (gm. Jeziorzany) i dostarcza wodę mieszkańcom miejscowości Lendo Ruskie.

Dęblin

Odbiorcy komunalni m. Dębina zaopatrywani są w wodę z 2 stacji wodociągowych:

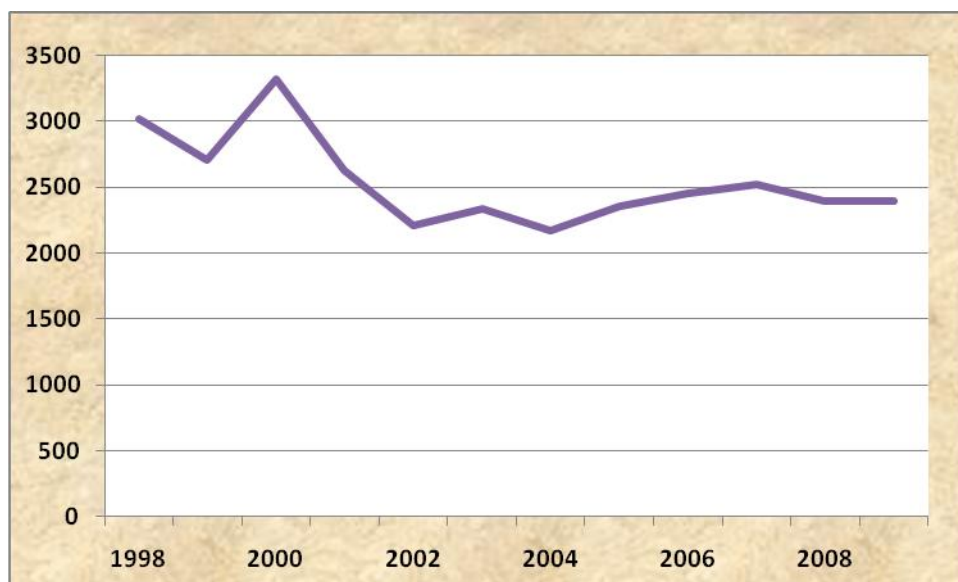
- stacja wodociągowa „Jagiellońska” oddana do użytku w 1998 r. o wydajności 170 m³/h,
- stacja wodociągowa „Wiślana” funkcjonująca od lat siedemdziesiątych o wydajności 35 m³/h.

Komunalną siecią wodociągową zarządza Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej w Dęblinie. Tereny wojskowe zamknięte zaopatrywane są w wodę z własnych ujęć i stacji, natomiast tereny kolejowe zaopatrywane były pierwotnie z ujęć kolejowych przy ul. Towarowej i Dworcowej. Obecnie sieć zasilana jest z ujęcia Jagiellońska oraz częściowo Wiślana. Osiedla wojskowe Lotnisko i Stawy zasilane są z ujęć wojskowych, z tym że Lotnisko (od 1.06.2007 r.) poprzez sieć zarządzaną przez Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej.

4.3. Gospodarka ściekowa

System oczyszczania ścieków na terenie powiatu ryckiego jest oparty na dwóch zbiorczych oczyszczalniach ścieków, które oczyszczają ścieki w technologii mechaniczno – biologicznej. Skanalizowane obszary powiatu to tereny miast Ryki i Dęblin oraz częściowo gminy Stężycza. Pozostały obszar powiatu nie posiada systemu kanalizacyjnego lub istnieje on w bardzo ograniczonym zakresie. Ścieki gromadzone są

w zbiornikach bezodpływowych (szamba) bądź bezpośrednio wprowadzane do gruntu lub cieków wodnych. Jest to jedna z głównych przyczyn wysokiego stężenia bakterii typu fekalnego w wodach powierzchniowych płynących jak i stojących znajdujących się na terenie powiatu. Na terenie powiatu funkcjonują dwie duże komunalne oczyszczalnie ścieków w: Dęblinie (6 230 m³/dobę), w Rykach (6 990 m³/dobę) oraz w Sobieszynie-Brzozowa (72 m³/dobę). W 2008 roku gmina Ułęż przejęła oczyszczalnię ścieków w Podlodowie obsługującą dwa bloki mieszkalne. Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna o przepustowości 12 m³/d. Łączna przepustowość oczyszczalni wynosi 13 304 dm³/dobę, w tym 6000 dm³/dobę z podwyższonym usuwaniem biogenów w Dęblinie. Na ryc. 19 i w tabeli 20 przedstawiono ilości ścieków komunalnych wytwarzanych na terenie powiatu oraz poddanych różnym procesom oczyszczania, a także nieoczyszczonych.

Ryc. 19. Ilość ścieków powstających na obszarze powiatu ryckiego w latach 1998-2009 (w dam³)

W roku 2008 oczyszczalnia Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rykach oczyściła i odprowadziła do odbiornika 1600 dam³ ścieków (1754,8 dam³ w 2007 r.) ścieków. Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest rzeka Irenka. W roku 2008 oczyszczalnia Miejskiego Zakładu Gospodarki Komunalnej w Dęblinie oczyściła i odprowadziła do odbiornika 753,5 dam³ ścieków (738,7 dam³ w 2007 r.). Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest rzeka Wisła. Ilość odprowadzanych ścieków utrzymuje się na podobnym poziomie z lekką tendencją spadkową w roku

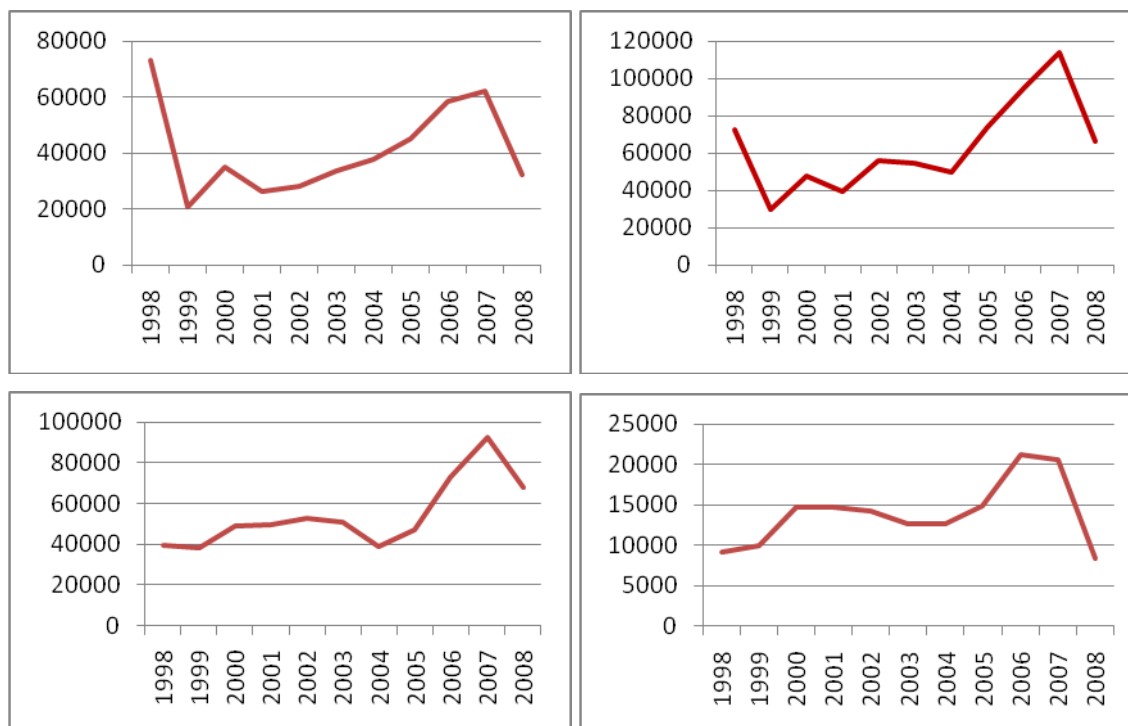
2008. Obniżeniu uległa ilość ścieków wytwarzanych w gminie Ryki, wzrosła zaś na terenie Dębłina.

Tab. 20. Ścieki komunalne w powiecie ryckim w 2009 roku

Ścieki	Oczyszczane				Nieoczyszczane	
	razem	mechani- cznie	chemicz- nie i biol- gicznej	z podwyż- szonym usuwan- iem biogenów	razem	odprowa- dzone siecią kana- lizacyjną
	w dam ³		w % ogółem		w dam ³	
	2141	1683	-	62,8	78,4	458
						458

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010

W latach 1997-2007 następował wyraźny wzrost ładunku zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu, zaś od roku 2008 nastąpił bardzo wyraźny spadek ilości tych substancji odprowadzanych do wód powierzchniowych (ryc.20).

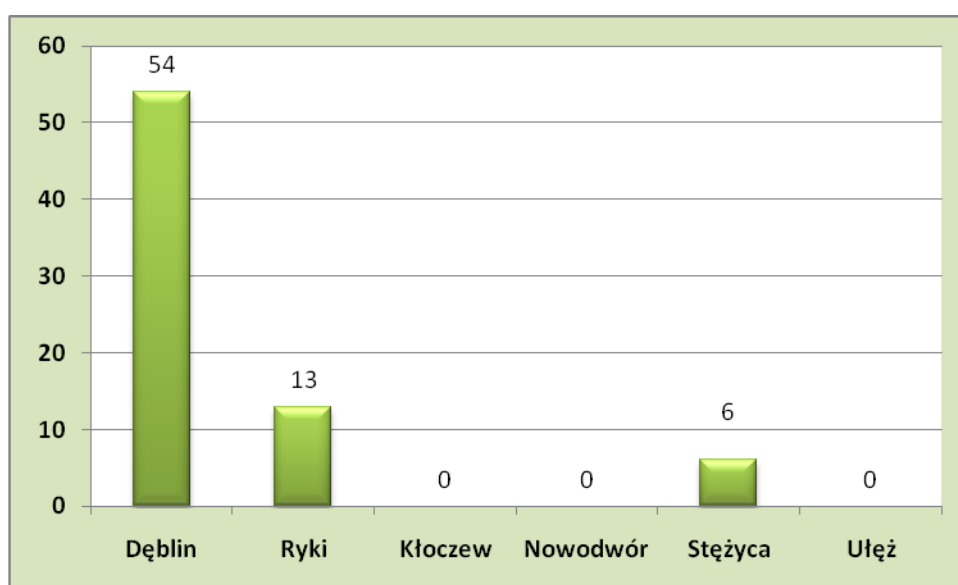
Ryc. 20. Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu w latach 1998-2008 dla powiatu ryckiego (w kg/rok) – BZT₅, zawiesina, azot ogólny, fosfor ogólny.

Na terenie gmin: Kłoczew, Nowodwór i Ułęż nie ma komunalnych oczyszczalni ścieków obsługujących największe miejscowości gmin. W Kłoczewie i Nowodworze wykonano projekty budowy oczyszczalni wraz z siecią kanalizacyjną. Z uwagi na wysokie koszty inwestycji przekraczające możliwości gmin złożono wnioski o dofinansowanie do projektów z funduszy UE.

Istnieje konieczność budowy zbiorczych gminnych oczyszczalni ścieków podłączonych do systemów kanalizacyjnych. W pozostałych obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej nie ma ekonomicznego uzasadnienia proponuje się zastosować indywidualne systemy oczyszczania ścieków w postaci oczyszczalni przydomowych.

4.4. Sieć kanalizacyjna

Całkowita długość sieci kanalizacyjnej w powiecie ryckim wynosi 78,6 km (2009r.). Wzrosła ilość połączeń kanalizacyjnych do sieci o 44 do 1 993. Ilość połączeń kanalizacyjnych zrealizowanych w latach 2007-2009 w poszczególnych gminach powiatu przedstawia ryc.21.

Ryc.21. Ilość połączeń kanalizacyjnych zrealizowanych w gminach powiatu ryckiego w latach 2007-2009

Długość poszczególnych sieci kanalizacyjnych w gminach oraz połączenia do sieci kanalizacyjnych (ryc.19) na terenie powiatu przedstawiono w tabeli 21. Jest to stan na koniec 2009 r.

Tab. 21. Długość kanalizacyjnej (w km) i połączenia kanalizacyjne do budynków mieszkalnych w gminach powiatu ryckiego w latach 2007-2009

Jednostka administracyjna	Sieć kanalizacyjna			Połączenia kanalizacyjna		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Powiat	80,3	80,7	78,6	1 949	1 981	1 993
Dęblin	36,1	36,3	34,5	463	505	517
Ryki	30,4	30,4	30,4	1 184	1 184	1 197
w tym miasto	30,4	30,4	30,4	1 184	1 184	1 197

Kłoczew	0,3	0,3	0,3	6	6	6
Nowodwór	-	-	-	-	-	-
Stężyca	10,8	10,8	10,5	251	263	257
Ułęż	2,7	2,9	2,9	35	16	16

źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010

Z sieci kanalizacyjnej korzysta 26,5 % ludności powiatu. Poniżej przedstawiono wskaźniki procentowe dla poszczególnych gmin powiatu:

- Dęblin – 60,7 %,
- Ryki – 19,0 %; w tym miasto – 40,0 %,
- Kłoczew – 0,5 %,
- Nowodwór – 0 %,
- Stężyca – 12,8 %,
- Ułęż – 2,8 %

Stosunek ilości podłączeń do sieci kanalizacyjnej i do wodociągowej jest wciąż bardzo niekorzystny, szczególnie na terenach wiejskich i wynosi dla powiatu 18,1 %, a dla gmin:

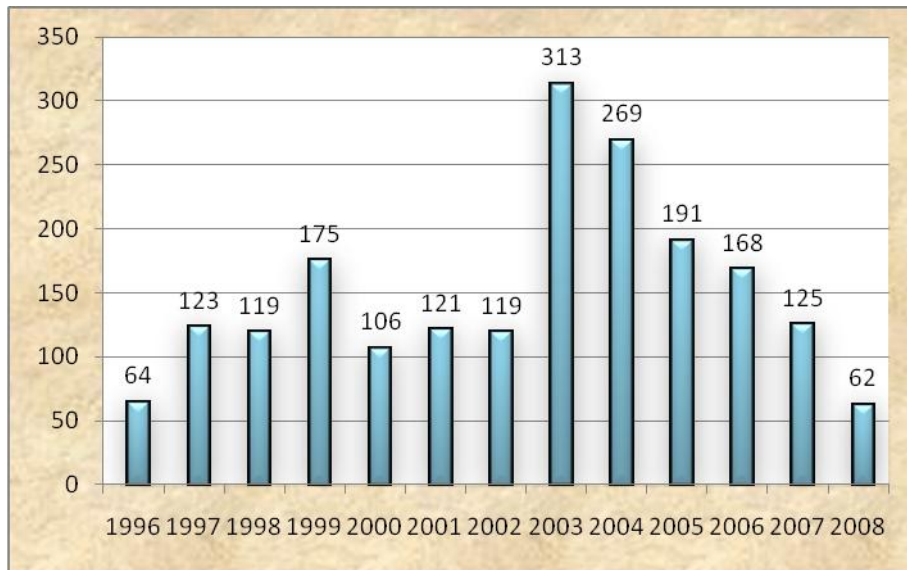
- Dęblin – 25,6 %,
- Ryki – 26,6 %; w tym miasto – 65,4 %,
- Kłoczew – 0,4 %,
- Nowodwór – 0 %,
- Stężyca – 21,9 %,
- Ułęż – 3,4 %

4.5. Jakość powietrza atmosferycznego

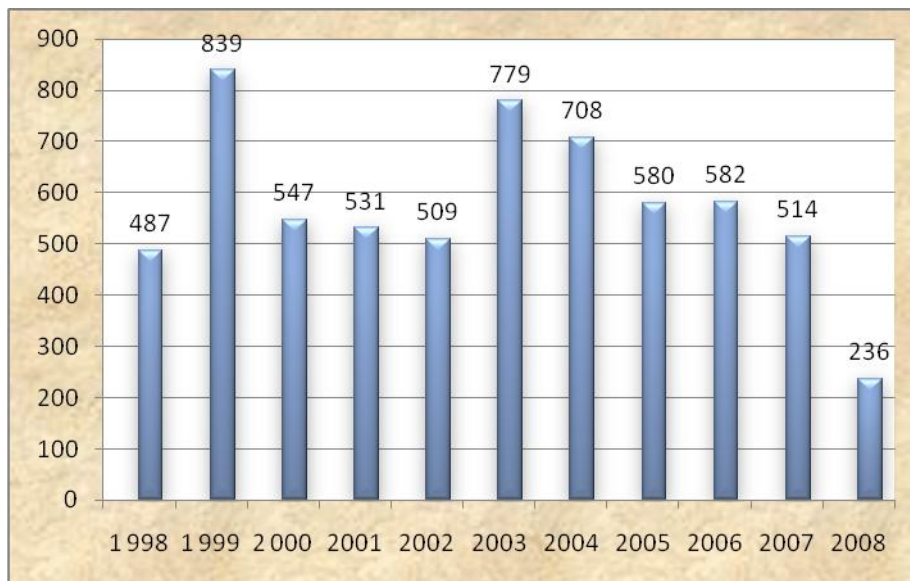
4.5.1. Emisja zanieczyszczeń do powietrza

Powiat rycki należy do obszarów o stosunkowo małej emisji zanieczyszczeń powietrza do atmosfery, zajmując 9 miejsce pod względem emisji pyłów (1,8% emisji dla woj. lubelskiego) i 8 miejsce pod względem emisji gazów w woj. lubelskim (0,7% emisji dla woj. lubelskiego)(2009 r.). Na terenie powiatu znajduje się tylko kilka zakładów przemysłowych o średnich wartościach emisji zanieczyszczeń do powietrza („Polski Ogród” w Rykach, SM w Rykach, „LUBREM” w Dęblinie). W transporcie samochodowym następuje stały wzrost natężenia ruchu pojazdów, jednakże następuje także obniżenie wskaźników emisji dla nowych samochodów. Emisję zanieczyszczeń

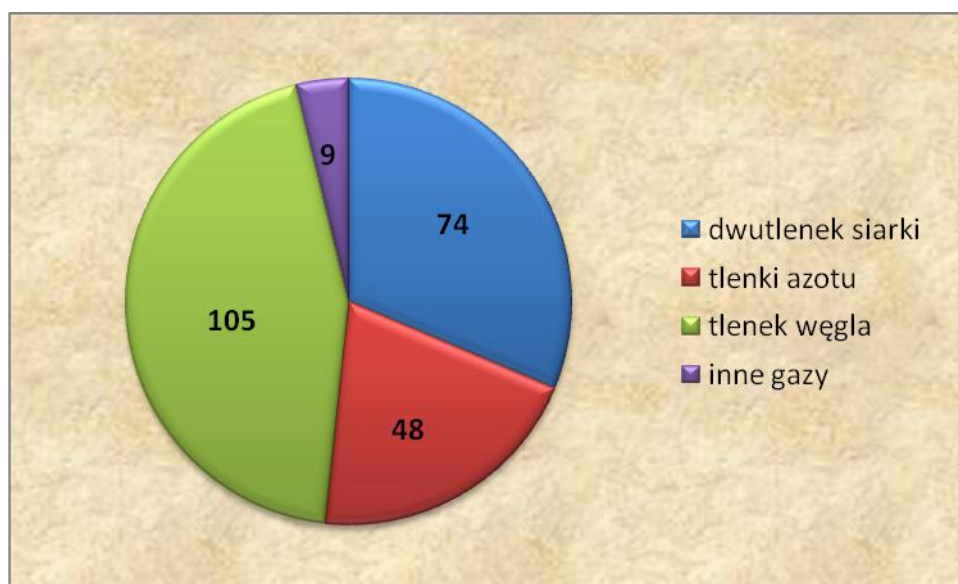
pyłowych i gazowych do atmosfery z terenu powiatu w latach 1996-2008 przedstawiono na ryc. 22 i 23, a strukturę emisji zanieczyszczeń gazowych na ryc.24.

Ryc. 22. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z terenu powiatu ryckiego w latach 1996-2008 (w Mg/rok)

Ryc. 23. Emisja zanieczyszczeń gazowych z terenu powiatu ryckiego w latach 1998-2008 (w Mg/rok)

Ryc. 24. Struktura emisji zanieczyszczeń gazowych z terenu powiatu ryckiego w 2008 r. w Mg/r.

W okresie ostatnich kilku lat (od 2004 r.) notuje się znaczący spadek emisji pyłów (prawie 5-krotny) i gazów (prawie 4-krotnie). Jest to związane z jednej strony z ograniczeniami produkcyjnymi oraz spadkiem zapotrzebowania na energię ciepłą uzyskiwaną z paliw kopalnych, a z drugiej strony ze spadkiem energochłonności produkcji oraz wzrostem redukcji zanieczyszczeń pyłowych. Stopień redukcji zanieczyszczeń pyłowych w powiecie systematycznie rośnie i w 2008 r. wynosił 85,6%. W zakładach emitujących zanieczyszczenia gazowe nie ma obecnie urządzeń do redukcji tego rodzaju zanieczyszczeń.

4.5.2. Jakość powietrza

Na terenie powiatu nie ma punktu monitoringu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Najbliższy znajduje się tuż przy północnej granicy gminy w Jarczewie (IMGW) (pow. łukowski) i uzyskane tam wyniki można odnosić także do obszaru powiatu ryckiego. Wyniki pomiarów dwutlenku siarki, dwutlenku azotu oraz pyłu zawieszonego w latach 2007-2008 przedstawiono w tabelach 22-24.

Tab. 22. Zestawienie wyników pomiarów dwutlenku siarki w latach 2007-2008

Stężenia 24 h w $\mu\text{g}/\text{m}^3$				Średnie wartości stężeń [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]					
1 max		4 max		Rok kalendarzowy		Sezon chłodny		Sezon ciepły	
2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
20,0	19,8	19,0	18,9	3,9	3,8	5,4	5,7	2,5	2,3

źródło: WIOŚ Lublin, 2009

Tab. 23. Zestawienie wyników pomiarów dwutlenku azotu w latach 2006-2007

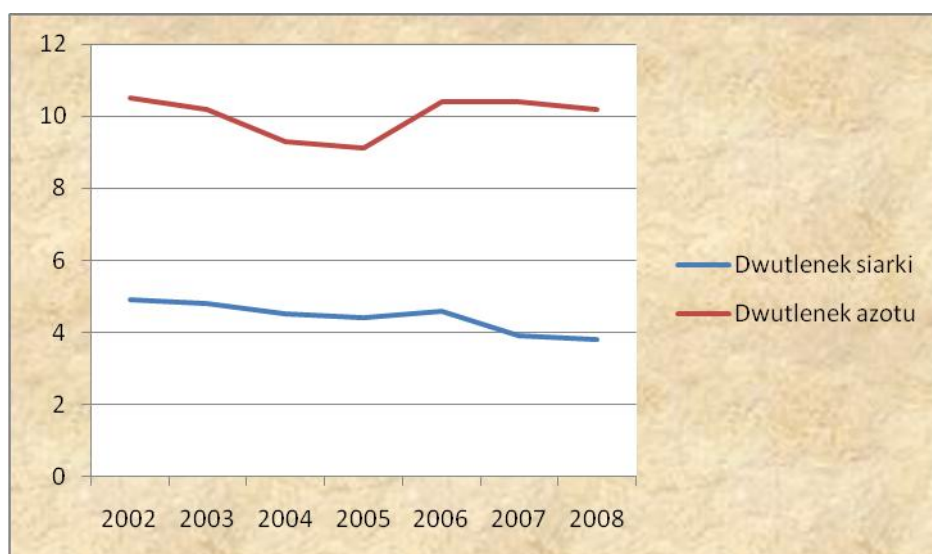
Średnie wartości stężeń [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]						% poziomu dopuszczalnego dla rocznego okresu uśredniania	
Rok kalendarzowy		Sezon chłodny		Sezon ciepły			
2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
10,4	10,2	12,3	11,9	9,1	8,9	26,0	25,6

źródło: WIOŚ Lublin, 2009

Tab. 24. Zestawienie wyników pomiarów zanieczyszczeń w latach 2002-2008

Rodzaj zanieczyszczenia	Stężenie średnie roczne [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dwutlenek siarki	4,9	4,8	4,5	4,4	4,6	3,9	3,8
Dwutlenek azotu	10,5	10,2	9,3	9,1	10,4	10,4	10,2

źródło: WIOŚ Lublin, 2009

Ryc.25. Stężenia dwutlenku siarki i dwutlenku azotu w latach 2002-2008 (w $\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Analizując tabele 22-24 należy stwierdzić, że powietrze atmosferyczne na terenie powiatu spełnia wszystkie normy dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń. Jednak szczególnie na obszarach zabudowy jednorodzinnej w miastach istnieje problem „niskiej emisji”, szczególnie w porze zimowej.

Corocznie WIOŚ w Lublinie wykonuje ocenę jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego ze względu na kryterium ochrony zdrowia i ochrony roślin.

Obszar powiatu **ze względu na ochronę zdrowia** zaliczono do strefy lubelsko-puławskiej i dla poszczególnych substancji zaliczono do klas :

- dwutlenek siarki – A,
- dwutlenek azotu – A,
- pył zawieszony PM10 – A,
- tlenek węgla – A,
- ołów, arsen, kadm, nikiel – A,
- benzen – A,
- benzo/a/piren – A,
- ozon – A (poziom docelowy) , C (poziom długoterminowy)

i ze względu na ochronę roślin:

- dwutlenek siarki – A,
- tlenki azotu – A,
- ozon – A (poziom docelowy) , C (poziom długoterminowy)

Oznaczenia poszczególnych stref:

A – strefa nie będąca aglomeracją, w której poziom substancji nie przekracza dolnego progu oszacowania.

C – strefa, w której poziom substancji przekracza górny próg oszacowania

4.6. Gospodarka odpadami

Zagadnienia dotyczące gospodarki odpadami na terenie powiatu zostały szczegółowo przedstawione w „Planie gospodarki odpadami dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do roku

4.7. Oddziaływanie hałasu

Klimat akustyczny powiatu ryckiego jest kształtowany głównie przez środki transportu: pojazdy samochodowe, pojazdy powietrzne (samoloty i śmigłowce) oraz kolej, a w mniejszym stopniu przez instalacje przemysłowe.

W latach 2004-2007 WIOŚ w Lublinie wykonał pomiary równoważnego poziomu dźwięku w jednym punkcie pomiarowym przy drodze Nr 17 na terenie Ryk. Uzyskano wartość równoważnego poziomu dźwięku przedstawiono w tabeli 25. W centrum

miasta panują niekorzystne warunki akustyczne i średnia uciążliwość zewnętrznych hałasów komunikacyjnych. Nie zidentyfikowano obszarów zagrożonych hałasem. Nie odnotowano przekroczeń poziomu progowego, określonego dla zabudowy podlegającej ochronie akustycznej.

Tab. 25. Wyniki pomiarów równoważnego poziomu dźwięku na terenie miasta Ryki w latach 2004-2008

Lokalizacja punktu pomiarowego	Poziom hałasu drogowego A w porze dziennej [dB]	Natężenie ruchu łącznie [poj.h]	% poj. ciężkich
2007	75,3	1574	12,2
2006	64,7	1012	13,0
2005	70,1*	992	15,5
2004	77,4/64,5*	1050	14,3

źródło: WIOŚ Lublin, 2009, *pomiar hałasu w linii zabudowy mieszkaniowej

Najważniejsze problemy:

- zagrożenie hałasem lotniczym – głównie w Dęblinie i w sąsiadujących z nim terenami gmin Stężycza i Ryki,
- wysoka emisja hałasu komunikacyjnego wzdłuż drogi Nr 17 Lublin-Warszawa

4.8. Oddziaływanie pól elektromagnetycznych

Ryzyko związane z narażeniem na oddziaływanie pola elektromagnetycznego, występuje głównie podczas eksploatacji źródeł (urządzeń) wytwarzających energię elektromagnetyczną. Promieniowanie niejonizujące może występować wszędzie, w domu, w pracy, a nawet w miejscu wypoczynku. Według ustawy Prawo ochrony środowiska z 2001 roku elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące stanowi uciążliwość dla środowiska. Na terenach zabudowy mieszkaniowej, a także na obszarach, na których znajdują się szpitale, przedszkola, żłobki, internaty oraz szkoły, wartość graniczna natężenia składowej elektrycznej elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego o częstotliwości 50 Hz, ustalona rozporządzeniem wynosi 1kV/m, natomiast składowa magnetyczna nie powinna przekroczyć poziomu 80 A/m.

Aktem prawnym regulującym zasady ochrony środowiska przed polami elektromagnetycznymi jest rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku

oraz sposobów sprawdzania tych pomiarów (Dz. U. Nr 192, poz. 1883), w którym określono dopuszczalne poziomy pól elektromagnetycznych w środowisku, zróżnicowane dla terenów pod zabudowę oraz miejsc dostępnych dla ludności.

Z punktu widzenia ochrony środowiska istotne znaczenie mają źródła liniowe - linie elektroenergetyczne o napięciu znamionowym wynoszącym 110 kV lub wyższym oraz źródła punktowe - urządzenia emitujące elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące w zakresie częstotliwości 0,1-300,000 Mhz. Należą do nich :

- urządzenia radiolokacyjne (np. na lotniskach lub w stacjach naprowadzania lotów cywilnych i wojskowych),
- urządzenia radionadawcze i telewizyjne (np. stacje bazowe telefonii komórkowej (STK),
- urządzenia elektroenergetyczne o napięciu znamionowym powyżej 110 kV (np. stacje transformatorowe).

Na terenie gminy Ryki zlokalizowano radiowo-telewizyjną stację nadawczą. Znajduje się ona przy granicy miasta we wsi Chrustne. Maszt ma wysokość 190,1 m z anteną TV o wysokości 213,2 m. Swoim zasięgiem stacja obejmuje miejscowości w zasięgu 50 km. Oprócz sygnału TV z wieży korzystają komercyjne stacje radiowe.

Fot.1. Radiowo-telewizyjna stacja nadawcza w Rykach

Na podstawie wyników pomiarów pola elektromagnetycznego wykonanych przez WIOŚ w Lublinie w ostatnich latach wokół stacji bazowych telefonii komórkowej, w otoczeniu stacji i linii elektroenergetycznych oraz radiowo-telewizyjnych stacji nadawczych ani razu nie stwierdzono przekroczeń wartości dopuszczalnych. Zgodnie z art. 124 Poś w związku z niskimi poziomami natężenia promieniowania elektromagnetycznego WIOŚ nie prowadzi rejestru terenów, na których stwierdzono przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku, z wyszczególnieniem terenów przeznaczonych pod zabudowę oraz miejsc przeznaczonych dla ludzi.

4.9. Poważne awarie

Poważną awarią w rozumieniu ustawy Poś jest zdarzenie, w szczególności emisja, pożar lub eksplozja, powstałe w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzące do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstanie takiego zagrożenia z opóźnieniem. Na terenie powiatu ryckiego do poważnych awarii może dojść na skutek awarii urządzeń technicznych w zakładach przemysłowych lub podczas transportu materiałów niebezpiecznych w wyniku kolizji drogowej lub kolejowej.

Zakłady mogące spowodować poważną awarię przemysłową są podzielone na dwie grupy zróżnicowane pod względem zagrożenia:

- zakłady o dużym ryzyku (ZDR) – 13 w woj. lubelskim,
- zakłady o zwiększonym ryzyku (ZZR) – 7 w woj. lubelskim,
- ponadto w woj. lubelskim znajduje się 57 zakładów przemysłowych posiadających substancje niebezpieczne w ilościach, które mogą spowodować poważną awarię

Na terenie powiatu nie ma zakładów przemysłowych zaliczonych do ZDR i ZZR. Do tych, które posiadają substancje niebezpieczne zaliczamy „Polski Ogród” Sp. z o.o. – ZPOW Oddział w Rykach i Chłodnię w Dęblinie ALMIZ. Na terenie zakładów „Polski Ogród” Sp. z o.o. w 2007 roku nastąpiło przedostanie się amoniaku do środowiska w wyniku odkręcenia przez pracownika zaworu odcinającego, zlokalizowanego na rurociągu przesyłowym amoniaku. Do powietrza przedostało się około 100 kg amoniaku. W wyniku emisji nastąpił zgon jednej osoby. Wyeliminowano możliwość

przedostania się wody amoniakalnej z kanalizacji deszczowej do rowu otwartego odprowadzającego wody do rzeki Zalesianki poprzez zaczopowanie wylotu kanalizacji.

Potencjalnym zagrożeniem środowiska oraz życia i zdrowia ludzi jest transport, szczególnie drogowy, substancji niebezpiecznych przez teren powiatu. W przypadku wystąpienia skażenia środowiska podczas transportu materiałów niebezpiecznych, gdy trudno jest ustalić sprawcę zdarzenia – obowiązki usunięcia należą do zadań Starosty.

4.10. Edukacja ekologiczna

Prowadzenie edukacji ekologicznej w formalnym systemie kształcenia, jak również tej w systemie nieformalnym (edukacja pozaszkolna) jest podstawowym warunkiem realizacji celów ochrony środowiska. Na terenie powiatu ryckiego jest prowadzona zgodnie z wytycznymi przyjętej w 1997 r. Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej (NSEE) „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju”. Podstawowym celem strategii jest umożliwienie każdemu zdobywanie wiedzy i umiejętności niezbędnych dla poprawy stanu środowiska, a także tworzenia nowych wzorów zachowań uwzględniających troskę o środowisko.

W ramach współpracy ze szkołami instytucji administracji państwowej przeprowadzane są prelekcje, sympozja ekologiczne na temat ochrony środowiska, ekologii i gospodarki odpadami. Jednym z najważniejszych działań z zakresu edukacji ekologicznej na terenie powiatu jest Alert Ekologiczno-Zdrowotny. W założeniach Alertu jest rozwijanie wrażliwości dzieci i młodzieży na piękno przyrody i konieczność jej ochrony, a także włączenie samorządów lokalnych, rodziców i społeczność do wspólnego podejmowania przedsięwzięć w zakresie ochrony przyrody i kształtowania środowiska poprzez podnoszenie stanu sanitarnego i higienicznego szkół i poszczególnych miejscowości.

Przy współpracy UM w Rykach i MGCK organizowany jest także Międzyszkolny Turniej Ekologiczny w dwóch kategoriach: szkoły podstawowe i gimnazja. Imprezie towarzyszy cykl konkursów połączonych z prelekcją na temat stanu środowiska, ekologii i segregacji odpadów.

Organizowane są także imprezy plenerowe np. „Spotkania przy pomnikach przyrody” czy „Ogrody Marzeń” wspólnie z Ligą Ochrony Przyrody.

5. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

5.1. Wprowadzenie

Sformułowane cele średniookresowe do 2017 roku oraz kierunki działań na lata 2010-2013 w powiatowym programie ochrony środowiska wynikają z uwarunkowań zewnętrznych przedstawionych na szczeblu państwowym (m.in. „Polityka ekologiczna Państwa”) i wojewódzkim (m.in. Program ochrony środowiska dla woj. lubelskiego”), ale także z działań wewnętrznych wynikających z kierunków rozwojowych (m.in. „Strategia Rozwoju powiatu Ryckiego”) i przestrzennych.

5.2. Uwarunkowania zewnętrzne

„Polityka ekologiczna Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” formułuje szereg celów strategicznych w ramach działań systemowych, związanych z ochroną zasobów naturalnych oraz z poprawą jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego.

Planowane działania w obszarze ochrony środowiska w Polsce wpisują się w priorytety w skali Unii Europejskiej i cele 6. Wspólnotowego programu działań w zakresie ochrony środowiska, do których należy zaliczyć:

- działania na rzecz zapewnienia realizacji zasady zrównoważonego rozwoju,
- przystosowanie do zmian klimatu,
- ochrona różnorodności biologicznej.

„Polityka ekologiczna Państwa” określa następujące kierunki działań systemowych:

1. uwzględnienie zasad ochrony środowiska w strategiach sektorowych,
2. aktywizacja rynku na rzecz ochrony środowiska,
3. zarządzanie środowiskiem,
4. udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska,
5. rozwój badań i postęp techniczny,
6. odpowiedzialność za szkody w środowisku,
7. aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym.

Na uwagę zasługują dwa kierunki mające największy wpływ na zagadnienia ochrony środowiska na poziomie powiatu:

- uwzględnienie zasad ochrony środowiska w strategiach sektorowych:

Głównym celem strategicznym (do roku 2016) jest doprowadzenie do sytuacji, w której projekty dokumentów strategicznych wszystkich sektorów gospodarki będą, zgodnie z obowiązującym w tym zakresie prawem, poddawane procedurze oceny oddziaływania na środowisko i wyniki tej oceny będą uwzględniane w ostatecznych wersjach tych dokumentów.

- aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym:

Do najważniejszych działań należeć będzie wdrożenie wytycznych metodycznych dotyczących uwzględniania w planach zagospodarowania przestrzennego wymagań ochrony środowiska i gospodarki wodnej, w szczególności wynikających z opracowań ekofizjograficznych, prognoz oddziaływania na środowisko; zatwierdzenie wszystkich obszarów Natura 2000 oraz sporządzenie dla nich planów ochrony; uwzględnianie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi; uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego wyników monitoringu środowiska, w szczególności w zakresie powietrza, wód i hałasu.

Główne cele średniookresowe przyjęte w „Polityce ekologicznej Państwa”:

I. Ochrona zasobów naturalnych

I.1. Ochrona przyrody

Cel do 2016:

Zachowanie bogatej różnorodności biologicznej wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego, który w sposób niekonfliktowy współistnieje z różnorodnością biologiczną.

I.2. Ochrona i zrównoważony rozwój lasów

Cel do 2016:

Racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego.

I.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami wody

Cel do 2016:

Racjonalizacja gospodarowania wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę narodową od deficytów wody i zabezpieczyć przed skutkami powodzi oraz zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej. Dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych na cele przemysłowe i konsumpcyjne,

zwiększenie retencji wodnej oraz skuteczna ochrona głównych zbiorników wód podziemnych przed zanieczyszczeniem.

1.4.Ochrona powierzchni ziemi

Cel do 2016:

Rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych i leśnych, zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju,

Przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych, łąkowych i wodno-błotnych przez czynniki antropogene,

Zwiększenie skali rekultywacji gleb zdegradowanych i zdewastowanych, przywracając im funkcję przyrodniczą, rekreacyjną lub rolniczą.

1.5.Gospodarowanie zasobami geologicznymi

Cel do 2016:

Racjonalizacja zaopatrzenia ludności oraz sektorów gospodarczych w kopaliny i wodę z zasobów podziemnych oraz otoczenia ich ochroną przed ilościową i jakościową degradacją.

II..Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

II.1.Środowisko a zdrowie

Cel do 2016:

Dalsza poprawa stanu zdrowotnego mieszkańców w wyniku wspólnych działań sektora ochrony środowiska z sektorem zdrowia oraz skuteczny nadzór nad wszystkimi w kraju instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami awarii przemysłowych powodujących zanieczyszczenie środowiska.

II.2.Jakość powietrza

Cel do 2016:

Wypełnienie zobowiązań wynikających z zobowiązań Traktatu Akcesyjnego oraz dwóch dyrektyw unijnych: pierwsza dotyczy ograniczeń w emisji gazów z dużych kotłów (powyżej 50 MW), druga dotyczy dotrzymania stężeń zanieczyszczeń pyłu zawieszonego o granulacji 10 mikrometrów (PM10) i 2,5 mikrometrów (PM2,5) w powietrzu atmosferycznym.

Całkowita likwidacja emisji substancji niszczących warstwę ozonową przez wycofanie ich z obrotu i stosowania na terytorium Polski.

II.3.Ochrona wód

Cel do 2016:

Do końca 2015 r. zapewnienie 75% redukcji całkowitego ładunku azotu i fosforu w ściekach komunalnych kończąc krajowy program budowy oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnych dla wszystkich aglomeracji powyżej 2000 RLM. Osiągnięcie tego celu będzie oznaczało przywrócenie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych w całym kraju.

Naczelnym celem jest utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu wszystkich wód, w tym również zachowanie i przywracanie ciągłości ekologicznej cieków zgodnie z Ramowa Dyrektywą Wodną 2000/60/WE.

II.4.Oddziaływanie hałasu i pól elektromagnetycznych

Cel do 2016:

Dokonanie wiarygodnej oceny narażenia społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i oddziaływanie pól elektromagnetycznych i podjęcie kroków do zmniejszenia tych zagrożeń tam, gdzie są ono największe.

II.5.Substancje chemiczne w środowisku

Cel do 2016:

Stworzenie efektywnego systemu nadzoru nad substancjami chemicznymi dopuszczonymi na rynek, zgodnie z zasadami rozporządzenia REACH.

Cele i priorytety „Programu ochrony środowiska dla powiatu ryckiego” są także zgodne z następującymi dokumentami:

- Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015 – Zarząd Województwa Lubelskiego, Lublin 2008,
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020, aktualizacja 2009 r.,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013,

- Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego. Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin, 2006,
- Program Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego. Fundacja „Centrum Ekspertyz Wodnych”. Lublin, 2005,
- Program Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Województwa Lubelskiego. IUNG w Puławach, Lublin, 2004,
- Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast Województwa Lubelskiego. Lublin, 2006,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin, 2002,
- Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej. Lublin, 2004.

5.3. Uwarunkowania wewnętrzne

Program ochrony środowiska powinien być zgodny z innymi dokumentami strategicznymi szczebla powiatowego, a szczególnie ze Strategią Rozwoju Lokalnego Powiatu Ryckiego na lata 2009-2015².

Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Ryckiego na lata 2009-2015 jest podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd terytorialny polityki lokalnej. Jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju powiatu do 2015 roku.

Władze Powiatu Ryckiego przy formułowaniu strategicznych celów rozwoju, a następnie zadań realizacyjnych, kierowały się zasadą zrównoważonego rozwoju, którą uznano za podstawową zasadę warunkującą rozwój gospodarczy i społeczny.

Wizja rozwoju powiatu określająca pożądany stan przyszłości powiatu na koniec założonego horyzontu czasowego strategii to:

Powiat Rycki szansą dla wszystkich jako miejsce przyjazne do życia i pracy, stwarzające dobre warunki do rozwoju przedsiębiorczości i rozwijające ofertę rekreacyjno-turystyczną

6. CELE I PRIORYTETY POLITYKI EKOLOGICZNEJ POWIATU RYCKIEGO

Formułowanie celów długookresowych i krótkookresowych wraz z określeniem priorytetów ekologicznych opracowano w układzie analogicznym do „Programu

² Uchwała Nr XXXVI/147/09 Rady Powiatu z dnia 20 stycznia 2009 r.

ochrony środowiska dla województwa lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015”. Odniesiono się do tych problemów, które dotyczą powiatu ryckiego i są priorytetowe dla realizacji polityki ekologicznej na jego terenie. Wynikają one z przeprowadzonej diagnozy stanu środowiska oraz dotychczasowej realizacji działań w sferze ekologicznej.

Poniżej sformułowano cele średniookresowe do roku 2017 (w dwóch przypadkach do roku 2015 ze względu zobowiązania Traktatu Akcesyjnego lub realizację wymogów dyrektywy) oraz kierunki działań na lata 2010-2013 w następujących obszarach:

- ochrona przyrody i krajobrazu,
- ochrona i zrównoważony rozwój lasów,
- ochrona gleb,
- ochrona zasobów kopalin,
- jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa,
- jakość powietrza atmosferycznego,
- oddziaływanie hałasu i pól elektromagnetycznych oraz poważne awarie,
- zarządzanie środowiskiem,
- edukacja ekologiczna.

Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody

Ochrona przyrody i krajobrazu

Cel średniookresowy do roku 2017: Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej powiatu

kierunki działań na lata 2010-2013:

- ochrona istniejących obszarów i obiektów prawnie chronionych,
- uwzględnianie uwarunkowań przyrodniczych w planowaniu inwestycji – w szczególności liniowych,
- funkcjonowanie obszarów Natura 2000 w oparciu o plany ich ochrony,
- zapewnienie drożności ekologicznej i łączności przyrodniczej powiatu z obszarami sąsiednimi,

- tworzenie lokalnych form ochrony przyrody, w tym ochrona obszarów wodno-błotnych (torfowiska, mokradła, bagna),
- pielęgnacja zieleni komponowanej (parki i ogrody) oraz zieleni miejskiej i wiejskiej,
- aktualizacja przyrodnicza gmin,
- leczenie i pielęgnacja pomników przyrody,
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów,
- prowadzenie szkoleń, edukacji (formalnej i nieformalnej) i konkursów w zakresie ochrony przyrody,
- promocja wśród rolników korzyści z zachowania drobnoprzestrzennych form krajobrazowych – miedź, zadrzewień śródpolnych, oczek wodnych, torfiarek.

Wzmacnianie i wzbogacanie systemu przyrodniczego będzie polegać też na:

- ochronie i wprowadzaniu roślinności stanowiącej zabudowę biologiczną cieków wodnych;
- właściwym kształtowaniu granic polno-leśnych;
- podnoszeniu odporności ekosystemów leśnych z uwzględnieniem wymogów obowiązujących w lasach ochronnych;
- zwiększaniu udziału przyrodniczych stref granicznych (ekotonów) przez tworzenie 50 m stref wyłączonych z zabudowy mieszkaniowej od linii brzegowej lasów oraz eliminacja obiektów uciążliwych dla środowiska leśnego w strefie 200 m od linii brzegowej lasu;
- utrzymaniu i wprowadzaniu zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, usytuowanych równolegle do osi korytarzy i ciągów ekologicznych.

W „Planie zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego” (2002) projektuje się na terenie powiatu „Adamowski Obszar Chronionego Krajobrazu” obejmujący gminę Kłoczew.

Ochrona i zrównoważony rozwój lasów

Cel średniookresowy do roku 2017: Zwiększenie lesistości powiatu i rozwijanie zrównoważonej gospodarki leśnej

kierunki działań na lata 2010-2013:

- realizacja gospodarki leśnej, w tym ochrony przyrody w oparciu o plany urzędzenia lasów i uproszczone plany urzędzenia lasów,
- ujmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gruntów przeznaczonych pod zalesienie,
- zwiększenie lesistości powiatu,
- zwiększenie powierzchni lasów ochronnych w obrębie lasów prywatnych,
- zachowanie śródleśnych łąk znajdujących się na terenach nadleśnictw poprzez ich koszenie, gdyż są to żerowiska rzadkich gatunków zwierząt,
- zwiększenie różnorodności biologicznej poprzez przebudowę drzewostanów – dostosowanie składu gatunkowego do właściwego siedliska,
- czynna ochrona rzadkich i chronionych gatunków zwierząt i roślin na terenach leśnych.

Powiat rycki charakteryzuje się stosunkowo dużym udziałem gleb marginalnych i drobnoprzestrzenną strukturą polno-leśną, dlatego też tereny przeznaczone pod zalesienia powinny sprzyjać tworzeniu się większych kompleksów leśnych i powiązań między nimi. Obecnie dominuje niekorzystna tendencja do zalesiania niewielkich oderwanych od siebie terenów. Priorytetem kształtowania ciągłości przestrzennej ekosystemów leśnych wzmacniającej spójność krajowej i regionalnej sieci ekologiczne objęto gminę Stężycą..

Ochrona gleb

Cel średniookresowy do roku 2017: Przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych przez czynniki antropogeniczne oraz zwiększenie skali rekultywacji gleb zdegradowanych i zdewastowanych
kierunki działań na lata 2010-2013:

- ochrona gleb o najlepszej przydatności rolniczej,
- rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych,
- rozpowszechnianie zasad dobrej praktyki rolniczej (KDPR),
- wspieranie i rozwijanie rolnictwa ekologicznego,
- wdrażanie programów rolno środowiskowych,

- stosowanie właściwego nawożenia i przeciwdziałanie zakwaszeniu i niedoborom magnezu, potasu i fosforu w glebie,
- kontynuacja monitoringu gleb (WIOŚ, Stacja Chemiczno-Rolnicza, IUNG w Puławach).

Ochrona zasobów kopalin

Cel średniookresowy do roku 2017: Optymalizacja wykorzystania zasobów kopalin oraz ograniczenie presji wywieranej na środowisko w trakcie ich eksploatacji

kierunki działań:

- rekultywacja przez koncesjonariuszy terenów po eksploatacji kopalin,
- przeciwdziałania nielegalnej eksploatacji kopalin,
- kontrole w zakresie wykonywania postanowień udzielonych koncesji,
- opracowanie kart informacyjnych obszarów prognostycznych występowania złóż kopalin

Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa

Cel średnioterminowy (do 2015 r.) - Osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód powierzchniowych i podziemnych

kierunki działań na lata 2010-2013:

- realizacja zapisów „Aktualizacji krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych 2009” – szczególnie dotyczy to aglomeracji: Dęblin i Ryki,
- budowa i rozbudowa (modernizacja) oczyszczalni ścieków komunalnych i przemysłowych,
- budowa i rozbudowa systemów odprowadzania ścieków komunalnych,
- budowa i rozbudowa sieci wodociągowej (modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę),
- wspieranie realizacji indywidualnych systemów oczyszczania ścieków w zabudowie rozproszonej,
- renaturalizacja przekształconych odcinków rzek,

- preferowanie zalesień na obszarach źródliskowych, infiltracyjnych i wododziałowych,
- zwiększenie możliwości sztucznej retencji wód,
- wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów zalewowych

Do końca 2015 r. należy zapewnić 75% redukcji całkowitego ładunku azotu i fosforu w ściekach komunalnych w aglomeracjach ujętych w „Aktualizacji krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych 2009” (listopad 2009 r.), szczególnie w aglomeracjach priorytetowych dla wypełnienia wymogów Traktatu Akcesyjnego ujętych w zał. 1 do „Aktualizacji...”. Do końca 2015 roku należy zapewnić aglomeracjom od 2000 RLM system zbiorowego odprowadzenia ścieków komunalnych. Na terenie powiatu ryckiego ujęte zostały w nim następujące aglomeracje: Ryki (50000 RLM), Dęblin (23325 RLM obejmująca gminy Dęblin i Stężyca). Na terenach, gdzie nie jest ekonomicznie uzasadnione funkcjonowanie zbiorczych systemów oczyszczania ścieków planuje się instalowanie przydomowych oczyszczalni ścieków

Jakość powietrza atmosferycznego

Cel średnioterminowy (do 2015 r.) – Utrzymanie norm czystości powietrza atmosferycznego oraz ograniczenie tzw. „niskiej emisji”.

kierunki działań na lata 2010-2013:

- zamiana tradycyjnego ogrzewania węglowego na niskoemisyjne,
- rozwój sieci gazowej,
- promowanie wykorzystywania alternatywnych źródeł energii,
- wspieranie produkcji surowców energetycznych,
- modernizacja istniejącej sieci ciepłej,
- zmiana nośników energii na bardziej ekologiczne, takie jak: gaz, olej opałowy, alternatywne źródła energii: energia słoneczna, energia z biomasy (m.in. wykorzystanie odpadów porolniczych, odpadów z terenów leśnych, własnych plantacji roślin energetycznych - w formie zrębek, peletu, brykietów, odpadów z terenów zielonych i ogrodów), energia wiatrowa,

- wprowadzanie programu oszczędności energii poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych,
- modernizacja istniejących kotłowni,
- edukacja na temat wykorzystania proekologicznych nośników energii oraz szkodliwości spalania odpadów, zwłaszcza tworzyw sztucznych, a także jesienno-wiosennego wypalania traw,
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych, szczególnie pyłowych poprzez modernizację dróg i ciągów komunikacyjnych.

Podjęte działania mają na celu dotrzymania stężeń zanieczyszczeń pyłu zawieszonego o granulacji 10 mikrometrów (PM10) i 2,5 mikrometrów (PM2,5) w powietrzu atmosferycznym.

Oddziaływanie hałasu i pól elektromagnetycznych oraz poważne awarie

Cel średnioterminowy (do 2017 r.) – Zmniejszenie narażenia mieszkańców powiatu na ponadnormatywny hałas i kontrola oddziaływania pól elektromagnetycznych.

Ograniczenie skutków wystąpienia poważnej awarii.

kierunki działań na lata 2010-2013:

- egzekwowanie ograniczeń prędkości ruchu pojazdów na obszarach zabudowanych,
- wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów sprzyjających ograniczeniu zagrożenia hałasem (rozgraniczenie terenów o zróżnicowanej funkcji),
- wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów dotyczących pól elektromagnetycznych,
- kontrola dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w otoczeniu instalacji, które je emitują,
- wyznaczenie miejsc bezpiecznego parkowania samochodów przewożących materiały niebezpieczne,
- doposażenie jednostek straży pożarnej w sprzęt do ratownictwa techniczno-chemicznego

Zarządzanie środowiskiem

Cel średnioterminowy (do 2017 r.) – Doskonalenie systemu zarządzania środowiskiem

kierunki działań na lata 2010-2013:

- uwzględnianie uwarunkowań przyrodniczych w planowaniu przestrzennym,
- monitoring środowiska,
- tworzenie baz danych o środowisku,
- wspomaganie podmiotów gospodarczych i instytucji we wdrażania systemów zarządzania środowiskiem.

Edukacja ekologiczna społeczeństwa

Cel średnioterminowy (do 2017 r.) – Kształtowanie postaw proekologicznych mieszkańców powiatu ryckiego

kierunki działań na lata 2010-2013:

- promocja wśród mieszkańców powiatu ekologicznych rozwiązań, szczególnie w zakresie gospodarki odpadami,
- organizacja imprez lokalnych, regionalnych i ponad regionalnych o tematyce ekologicznej i ochronie środowiska,
- promocja lokalnych produktów ekologicznych przyjaznych środowisku,

7. RODZAJ I HARMONOGRAM DZIAŁAŃ PROEKOLOGICZNYCH

Na podstawie diagnozy stanu środowiska powiatu ryckiego oraz dotychczas zrealizowanych przedsięwzięć w sferze ekologicznej wynika, że priorytetowe działania inwestycyjne i pozainwestycyjne, w najbliższych latach, powinny być skoncentrowane na:

- wyposażeniu gmin w systemy kanalizacji sanitarnej oraz zapewnieniu oczyszczania wytwarzanych ścieków komunalnych i zagospodarowania osadów ściekowych,
- wprowadzeniu nowoczesnego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi i gospodarczymi,

- ochronie systemu ekologicznego powiatu i jego powiązań z obszarami sąsiednimi (w szczególności chodzi o korytarze ekologiczne doliny Wisły i Wieprza wraz z obszarami Natura 2000),
- oszczędnym korzystaniu z zasobów środowiska (energia, woda, gleby, kopaliny, itd.), w tym racjonalnym gospodarowaniu przestrzenią geograficzną,
- ograniczeniu „niskiej emisji” i promowaniu wprowadzania odnawialnych źródeł energii,
- podnoszeniu poziomu wiedzy ogólnej i specjalistycznej mieszkańców powiatu oraz wzmacnianiu świadomości ekologicznej społeczności lokalnej.

Planowane działania zostały umieszczone w następujących pięciu tabelach (tab.26-30):

- Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,
- Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa
- Powietrze atmosferyczne i odnawialne źródła energii,
- Hałas, promieniowanie elektromagnetyczne, poważne awarie
- Edukacja ekologiczna, dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie.

Należy podkreślić, że harmonogram nie jest wyczerpującym zbiorem wszystkich przedsięwzięć inwestycyjnych i pozainwestycyjnych, lecz koncentruje się na zadaniach o charakterze strategicznym dla powiatu ryckiego.

Tab. 26. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody

Lp.	Opis przedsięwzięcia	Podmiot realizujący	Powiązanie z innymi programami	Okres realizacji		Koszt w tys. zł	Źródła finansowania
				2010-2013	2014-2017		
Ochrona przyrody i krajobrazu							
1.	Utworzenie nowych obszarów chronionych zgodnie z projektami (Adamowski Obszar Chronionego Krajobrazu); obejmowałyby gminę Kłoczew	RDOŚ	Plan Zag. Przestrz. Woj. Lubelskiego		x	5	WFOŚiGW(40%) środki budżetowe
2.	Opracowanie planów ochronnych dla obszarów chronionych	RDOŚ		x	x	bd	środki budżetowe
3.	Leczenie i pielęgnacja pomników przyrody	Gminy, RDOŚ		x	x	20	WFOŚiGW(40%) środki budżetowe
4.	Tworzenie nowych pomników przyrody na mocy uchwał rad gmin	Gminy, RDOŚ		x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
5.	Sporządzenie aktualizacji inwentaryzacji przyrodniczej gmin	RDOŚ		x	x	15	WFOŚiGW(40%) środki budżetowe
6.	Wykonywanie opracowań ekofizjograficznych (do nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego)	Gminy		x		15	Środki gmin
7.	Utrzymanie drożności ekologicznej w obrębie lokalnego systemu ekologicznego oraz jego powiązań z ponadlokalną siecią ekologiczną	Gminy		x	x	bd	Działania planistyczne
8.	Uwzględnianie zapisów „Planu zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego” w zakresie ochrony terenów otwartych, tożsamości krajobrazu, kształtowania zabudowy – w studiach kierunków i uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gmin i m.p.z.p	Gminy	Plan Zag. Przestrz. Woj. Lubelskiego	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
9.	Promocja wśród rolników korzyści z zachowania drobno przestrzennych form krajobrazowych – miedz,	Gminy, RDOŚ, organizacje pozarządowe,		x	x	b.k.d.	

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

	zadrzewień śródpolnych, oczek wodnych, torfowisk itp.	organizacje ekologiczne					
10.	Rewitalizacja centrum miasta Dęblin (przebudowa ulic, placów, zieleni i małej architektury w centrum miasta, wymiana sieci wodociągowej z rur azbestocementowych)	UM Dęblin		do 2012		12 050	RPO – 10 242,5, budżet miasta – 1 807,5
Zielen miejska i wiejska							
10.	Urządzenie terenów zieleni, w tym skwerów, parków dzielnicowych, przebudowa pasów zieleni, ogrodów botanicznych (łącznie z opracowaniem projektów), rewaloryzacja zieleni w zabytkowych parkach oraz bieżące utrzymanie zieleni	Gminy		x	x	100	Środki gmin
11.	Leczenie (w tym zwalczanie szrotówka kasztanowcowiaczka), pielęgnacja drzewostanów oraz nasadzenia drzew i krzewów (np. parki, cmentarze, parki miejskie)	Gminy, RDOŚ		x	x	10	Środki gmin, fundusze ochrony środowiska
12.	Budowa i rozbudowa szlaków pieszych (chodników) i ścieżek rowerowych, tras wycieczkowych, szlaków turystycznych	UM Dęblin		do 2112		1 550	RPO – 1 317,5, budżet miasta – 232,5
13.	Pielęgnacja zieleni miejskiej i parków wiejskich	Gminy		x	x	600	Środki gmin, fundusze ochrony środowiska
14.	Renowacja zespołu zabytkowo-parkowego przy ul. Warszawskiej w Rykach	Gmina Ryki, Wojewódzki Konservator Zabytków		x	x	40	Środki gminy, fundusze ochrony środowiska
15.	Rewitalizacja zespołu pałacowo - parkowego w Dęblinie	UM Dęblin		2010-2015		10 900	budżet miasta – 1 635 EFRR – 9 265
16.	Zagospodarowanie terenu wokół stawu Buksa w Rykach	Gmina Ryki		x	x	1 000	Środki gminy, fundusze ochrony środowiska

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

17.	Starorzecze Wisły – aktywna rekreacja w Stężycy	Towarzystwo Przyjaciół Stężycy		x		16 098	Środki własne, RPO WL
Lasy							
18.	Realizacja ochrony lasów w oparciu o plany urządzenia lasów i uproszczone plany urządzenia lasów (w tym opracowanie brakujących lub ich aktualizacja)	Nadleśnictwa: Puławy i Garwolin, Starostwo	Plany urządzenia lasów nadleśnictw	x	x	b.d.	Środki nadleśnictw
19.	Zalesienia gruntów prywatnych (w tym gruntów nieużytkowanych rolniczo i gruntów ornych)	Starostwo, właściciele gruntów	Krajowy Program Zwiększania Lesistości	x	x	b.d.	PROW, środki UE, WFOŚiGW, Fundusz Leśny
20.	Zalesianie gruntów porolnych na terenach Lasów Państwowych	RDLP	Krajowy Program Zwiększania Lesistości	x	x	b.d.	Budżet państwa
21.	Zachowanie w stanie zbliżonym do naturalnego śródleśnych bagien, użytków do szczególnej ochrony	Nadleśnictwa: Puławy i Garwolin	Program ochrony przyrody Nadleśnictw	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
22.	Utrzymanie w dobrym stanie urządzeń melioracyjnych: rowów, zastawek i przepustów	Nadleśnictwa: Puławy i Garwolin	Program ochrony przyrody Nadleśnictwa Puławy	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
23.	Zachowanie śródleśnych łąk znajdujących się w zasobach nadleśnictwa poprzez ich koszenie, są to żerowiska rzadkich gatunków zwierząt	Nadleśnictwa: Puławy i Garwolin	Program ochrony przyrody Nadleśnictwa Puławy	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
24.	Zwiększenie różnorodności biologicznej poprzez przebudowę drzewostanów – dostosowanie składu gatunkowego do właściwego siedliska	Nadleśnictwa: Puławy i Garwolin	Program ochrony przyrody Nadleśnictwa Puławy	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
25.	Zadania z zakresu czynnej ochrony chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt	Nadleśnictwa: Puławy i Garwolin	Program ochrony przyrody	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

			Nadleśnictwa Puławy				
Gleby							
26.	Wprowadzenie do m.p.z.p. konieczności ochrony gleb klasy I-IV i racjonalnego gospodarowania ich zasobami	Gminy	Plan Zag. Przestrz. Woj. Lubelskiego	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
27.	Promowanie zasad Kodeksu Dobrej praktyki Rolniczej	Gminy, ODR		x	x	5	Środki gmin, ODR
28.	Promocja programów rolnośrodowiskowych	Gminy, Starostwo, ODR		x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
29.	Wspieranie i promocja gospodarstw ekologicznych	Gminy, Starostwo, ODR		x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
30.	Kontynuacja monitoringu gleb w zakresie odczynu i szkolenia w zakresie potrzeb wapnowania gleb (realizacja programu zmniejszenia kwasowości gleb)	IUNG w Puławach, Stacja Chemiczno-Rolnicza w Lublinie, Gminy		x	x	70	Środki gmin, WFOŚiGW
31.	Kontynuacja monitoringu gleb w zakresie zasobności gleb w fosfor, potas i magnez oraz szkolenia z zakresu znaczenia zasobności gleb dla wielkości plonów (realizacja programu poprawy zasobności gleb)	IUNG w Puławach, Stacja Chemiczno-Rolnicza w Lublinie, Gminy		x	x	100	Środki gmin, WFOŚiGW
Zasoby kopalin							
32.	Aktualizacja inwentaryzacji złóż surowców mineralnych z uwzględnieniem elementów ochrony środowiska	Marszałek (Geolog Wojewódzki), Starosta		x	x	15	Środki woj. WFOŚiGW
33.	Kontrole w zakresie wykonywania postanowień udzielonych koncesji oraz eliminacja nielegalnych eksploatacji	Okręgowy Urząd Górniczy w Lublinie, Marszałek, Starosta, Prowadzący		x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej

		eksploatację					
34.	Opracowanie kart informacyjnych obszarów prognostycznych występowania złóż kopalin	Marszałek, Starosta		x	x	b.k.d	w ramach działalności własnej
35.	Rekultywacja wyrobisk poeksploatacyjnych	Koncesjonariusze		x	x	100	Środki koncesjon.

Tab. 27. Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa

Lp.	Opis przedsięwzięcia	Podmiot realizujący	Powiązanie z innymi programami	Okres realizacji		Koszt w tys. zł	Źródła finansowania
				2010-2013	2014-2017		
Gospodarka wodno-ściekowa							
1..	Monitoring gospodarki wodno-ściekowej (badania wód, ścieków, odcieków, wizualizacja, kontroling parametrów ilościowych i jakościowych wód i ścieków	WIOŚ, SANEPID,		x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
2.	Inwentaryzacja zbiorników bezodpływowych na ścieki	Gminy		x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
3.	Koncepcja gospodarki wodno-ściekowej, studia wykonalności	Gminy		x	x	100	Środki własne gmin, WFOŚiGW
4.	Ustanawianie stref ochronnych wokół komunalnych ujęć wody	Zarządzający ujęciami wody		x	x	10	Budżet miasta, fundusze zewnętrzne
5.	Projekty w zakresie gospodarki wodno-ściekowej realizowane w aglomeracjach 15-100 tys. RLM w zlewni Wieprza i Wisły	Aglomeracja Ryki, Aglomeracja Dęblin (Dęblin i Stężyca)	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych – aktualizacja 2009	x	do 2015	92 338	Środki własne gmin, fundusze UE
	Modernizacja i rozbudowa systemu odprowadzania ścieków i zaopatrzenia w wodę na obszarze aglomeracji Dęblin	UM Dęblin, MZGK Dęblin	POŚ	2010-2013		28 338	Budżet miasta, PO Infrastruktura i Środowisko
	Budowa kanalizacji deszczowej w	UM Dęblin	POŚ	Do 2011		2 000,0	Budżet miasta,

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

	mieście Dęblin (Osiedle Wiślana – Żwica) wraz z modernizacją dróg						RPO WL 2007-2013
	Rozbudowa oczyszczalni ścieków „Fregata” w Rykach	Gmina Ryki, PGKiM	POŚ	x	do 2015	20 000	25 % środki własne, 75% fundusze UE
	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w Rykach	Gmina Ryki, PGKiM	POŚ	x	x	40 000	25 % środki własne, 75% fundusze UE
	Budowa kanalizacji burzowej w Rykach	Gmina Ryki, PGKiM	POŚ			2 000	25 % środki własne, 75% fundusze UE
6.	Projekty w zakresie gospodarki wodno-ściekowej realizowane w pozostałych gminach zlewni Wieprza i Wisły					24 827	
	Budowa kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami oraz robotami elektrycznymi –III etap realizacji w miejscowości Stężycza	Gmina Stężycza	Strategia		2008-2010	8 082	PROW 2007-2013 4 166 środki krajowe, 3895 środki UE
	Budowa gminnej oczyszczalni ścieków w Kłoczewie	Gmina Kłoczew	Strategia, POŚ		2010-2012	1 734	25 % środki własne, 75% fundusze UE
	Budowa sieci kanalizacyjnej w Kłoczewie	Gmina Kłoczew	Strategia, POŚ		2010-2012	7 011	25 % środki własne, 75% fundusze UE
	Budowa oczyszczalni ścieków i kanalizacji sanitarnej w Trzciankach	Gmina Nowodwór	Strategia		2010-2012	6 000	25 % środki własne, 75% fundusze UE
	Budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej dla miejscowości Ułęż	Gmina Ułęż	Strategia, POŚ	x		2 000	25 % środki własne, 75% fundusze UE
7.	Projekty w zakresie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków w zlewni Wieprza i Wisły					6 000	
	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowości Brzeziny	Gmina Stężycza	Strategia		2012-2014	b.d.	
	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach: Jakubówka, Przestrzeń, Zielony Kat, Urszulin – 235 szt.	Gmina Nowodwór	Strategia		2010-2013	5 000	1 500 środki własne, 3 500 fundusze UE
	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w gminie Kłoczew	Gmina Kłoczew, osoby fizyczne	POŚ	x		b.d.	25 % środki własne, 75% fundusze UE

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

	Wyposażenie gospodarstw domowych i rolnych w przydomowe oczyszczalnie ścieków, bezodpływowe zbiorniki na nieczystości ciekłe, płyty obornikowe i zbiorniki na gnojowicę w gminie Ryki	Gmina Ryki, osoby fizyczne	POŚ	x	x	1000	25 % środki własne, 75% fundusze UE
	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach budownictwa rozproszonego w gminie Ułęż	Gmina Ułęż, osoby fizyczne	Strategia, POŚ	x	x	b.d	25 % środki własne, 75% fundusze UE
8.	Projekty gminne w zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę (ujęcia, stacje uzdatniania, sieci wodociągowe) w zlewni Wieprza i Wisły					8 450	
	Modernizacja sieci wodociągowej	Zakłady komunalne, gminy		x	x	5 000	Budżet miasta, fundusze zewnętrzne
	Montaż i wymiana liczników wody	Zakłady komunalne, osoby fizyczne		x	x	50	Osoby fizyczne, fundusze zewnętrzne
	Wymiana wodociągów azbestowych	Zakłady komunalne, gminy		x	x	bd	Budżet miasta, fundusze zewnętrzne
	Modernizacja istniejących ujęć i stacji uzdatniania wody	Gminy, zakłady komunalne		x	x	2 000	Środki gmin, zakładów komunalnych, fundusze zewnętrzne
	Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Nadwiślanka	Gmina Stężycza	Strategia	2010		700	Środki gminy, fundusze zewnętrzne
	Budowa instalacji zbiorowego zaopatrzenia w wodę o długości 7 km	Gmina Nowodwór	Strategia	2008-2010		700	Środki gminy, fundusze zewnętrzne
	Budowa połączenia wodociągowego Nowodwór-Trzcianki	Gmina Nowodwór		2010-2012		50	Środki gminy, fundusze zewnętrzne

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

	Dokończenie wodociągowania gminy	Gmina Ułęż	Strategia	x	x	b.d.	Środki gminy, fundusze zewnętrzne
Ochrona przed powodzią i suszą							
9.	Bieżąca konserwacja urządzeń melioracyjnych i cieków wodnych oraz konserwacja urządzeń i budowli wodnych służących do gromadzenia i odprowadzania wód	Gminy, Starosta Rycki, WZMiUW		x	x	50	WZMiUW, fundusze zewnętrzne
10	Budowa oraz bieżąca kontrola systemu obiektów urządzeń zabezpieczających przed powodzią	RZGW, WZMiUW		x	x	25	Budżet miasta, fundusze zewnętrzne
11.	Budowa 9 zbiorników wodnych w gminie Stężyca	Gmina Stężyca	Program ochrony środowiska woj. lubelskiego	2011		6 500	Środki własne (15%), środki UE (85%)
12.	Systemy melioracyjne w gminie Stężyca	Gmina Stężyca	Program ochrony środowiska woj. lubelskiego	2011		4 000	Środki własne (15%), środki UE (85%)
13.	Urządzenia hydrotechniczne w gminie Stężyca	Gmina Stężyca	Program ochrony środowiska woj. lubelskiego	2011		200	Środki własne (15%), środki UE (85%)
14.	Modernizacja obwałowań rzek wraz z urządzeniami hydrotechnicznymi, usuwanie skutków powodzi (Okrzejka)	WZMiUW w Lublinie	Program ochrony środowiska woj. lubelskiego	x		b.d.	Środki UE (75%), budżet państwa (25%)
15.	Polder Stężycko-Maciejowicki z budowlami odwadniającymi i użytkowymi z pompownią w Prażmowie i służą w Młynkach	WZMiUW w Lublinie	Program ochrony środowiska woj. lubelskiego	2010-2011		12 600	Środki UE (75%), budżet państwa (25%)
16.	Rozbudowa wału rzeki Wisły od mostu drogowego w Dęblinie do	WZMiUW w Lublinie	Rozbudowa i budowa	2011-2012		b.d.	Środki UE (75%), budżet państwa

	wału poprzecznego w Steżycy na odcinku 4,1 km oraz budowa śluzy wałowej w Młynkach		urządzeń przeciwpowodziowych doliny Steżyckiej				(25%)
17.	Rozbudowa wału wiślanego na długości 5,5 km w m.Prażmów wraz z budową pompowni i przebudową śluzy wałowe	WZMiUW w Lublinie	j.w.		2013-2015	b.d.	Środki UE (75%), budżet państwa (25%)
18.	Rozbudowa wału wiślanego od m.Prażmów do m.Piotrowice na długości 4,6 km wraz z wałem poprzecznym(dolinowym) o długości 0,5 km w m.Piotrowice	WZMiUW w Lublinie	j.w.		2015-2016	b.d.	Środki UE (75%), budżet państwa (25%)
19.	Budowa wału wiślanego od m.Piotrowice do m.Tyrzyn długości 4,04 km	WZMiUW w Lublinie	j.w.		2016-2017	b.d.	Środki UE (75%), budżet państwa (25%)
20.	Rozbudowa wału wstecznego rzeki Wieprz na długości 4,027 km, od mostu drogowego nad rzeką Wieprz wraz z rozbudową wału „miejskiego” na długości 0,795 km, od mostu drogowego nad rz.Wieprz od mostu kolejowego w m.Dęblin	WZMiUW w Lublinie	j.w.		2017-2018	b.d.	Środki UE (75%), budżet państwa (25%)

Tab. 28. Powietrze atmosferyczne i odnawialne źródła energii

Lp.	Opis przedsięwzięcia	Podmiot realizujący	Powiązanie z innymi programami	Okres realizacji		Koszt w tys. zł	Źródła finansowania
				2010-2013	2014-2017		
1.	Monitoring jakości powietrza na terenie powiatu	WIOŚ, WSSE		x	x	b.k.d.	W ramach działalności własnej
2.	Modernizacji kotłowni w budynkach użyteczności publicznej (likwidacja kotłów węglowych) oraz budowa nowych systemów grzewczych z wykorzystaniem technologii przyjaznych środowisku	Gminy, obiekty użyteczności publicznej, szkoły, parafie, osoby fizyczne, przedsiębiorcy		x	x	3 000	Środki własne 25%, fundusze zewnętrzne 75%

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

3.	Promocja i rozwój upraw roślin energetycznych (poza obszarami chronionymi)	ODR, Gminy, Starostwo, rolnicy	Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla woj. lubelskiego	x	x	b.d.	25% środki własne, 75% fundusze zewnętrzne
4.	Budowa i instalacja nośników energii odnawialnej (kolektory słoneczne, pompy ciepła, biogazownie, turbiny wiatrowe, małe elektrownie wodne)	Gminy, obiekty użyteczności publicznej, szkoły, parafie, osoby fizyczne, przedsiębiorcy	Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla woj. lubelskiego	x	x	8 000	25% środki własne, 75% fundusze zewnętrzne
	Instalacja kolektorów słonecznych w gminie Kłoczew	Gmina Kłoczew, osoby fizyczne	Strategia	2009-2011		b.d.	Środki własne 25%, fundusze zewnętrzne 75%
	Budowa energooszczędnego oświetlenia ulicznego w gminie Kłoczew	Gmina Kłoczew	Strategia	2008-2010		80	Środki własne 25%, fundusze zewnętrzne 75%
5.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej i innych obiektów komunalnych	Gminy, obiekty użyteczności publicznej, szkoły, parafie, osoby fizyczne, przedsiębiorcy		X	x	7 500	Środki własne, środki WFOŚiGW (30%), środki UE
	Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej Nr 2 w Dęblinie	UM Dęblin		2010		600	premia termomodernizacyjna – 150, budżet miasta – 450
6.	Budowa sieci gazowej w miejscowości Brzeziny	Gmina Stężyca, PGNiG	Strategia	2013-2015			
7.	Modernizacja dróg i ciągów komunikacyjnych	Gminy, Starostwo, zarządcy dróg		2010-2013	2014-2017	b.d.	Środki własne , fundusze zewnętrzne
8.	Budowa ścieżek rowerowych w gminie Stężyca	Gmina Stężyca	Strategia	2011-2013		3 000	Środki własne , fundusze zewnętrzne

Tab. 29. Hałas, promieniowanie elektromagnetyczne, poważne awarie

Lp.	Opis przedsięwzięcia	Podmiot realizujący	Powiązanie z innymi programami	Okres realizacji		Koszt w tys. zł	Źródła finansowania
				2010-2013	2014-2017		
Hałas							
1.	Wprowadzenie stref wolnych od ruchu w centrach miast	Gminy		x	x	b.k.d	W ramach działalności własnej
2.	Kontrolowanie dopuszczalnych norm emisji hałasu z obiektów działalności gospodarczej oraz linii komunikacyjnych	WIOŚ		x	x	b.k.d	W ramach działalności własnej
3.	Egzekwowanie ograniczeń prędkości ruchu na terenach zabudowanych	Policja		x	x	b.k.d	W ramach działalności własnej
4.	Wprowadzenie do m.p.z.p. zapisów sprzyjających ograniczeniu zagrożenia hałasem (rozgraniczanie terenów o zróżnicowanej funkcji)	Gminy		x	x	b.k.d	W ramach działalności własnej
5.	Budowa i modernizacja dróg powiatowych gminnych	Gminy		x	x	b.d.	Środki własne , fundusze zewnętrzne , RPO WL
Promieniowanie elektromagnetyczne							
6.	Prowadzenie cyklicznych badań kontrolnych poziomów pól elektromagnetycznych	WIOŚ		x	x	b.k.d	W ramach działalności własnej
7.	Wprowadzenie do m.p.z.p. zapisów dotyczących pól elektromagnetycznych (w tym zasad lokalizacji instalacji emitujących pola elektromagnetyczne z uwzgl. walorów krajobrazowych , wyznaczenie stref ograniczonego użytkowania terenu, na którym występuje przekroczenie dopuszczalnych poziomów	Gminy	Plan Zag. Przestrz. Woj. Lubelskiego	x	x	b.k.d.	w ramach działalności własnej
Poważne awarie							
9.	Informowanie i ostrzeżenie	KW PSP		x	x	b.k.d.	w ramach

	społeczeństwa o wystąpieniu poważnych awarii						działalności własnej
10.	Ustalenie skutków awarii w przypadku nie ustalenia sprawcy	Starosta		x	x	b.d.	Środki własne, fundusze ochrony środowiska

Tab. 30. Edukacja ekologiczna, dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie

Lp.	Opis przedsięwzięcia	Podmiot realizujący	Powiązanie z innymi programami	Okres realizacji		Koszt w tys. zł	Źródła finansowania
				2010-2013	2014-2017		
1.	Edukacja nieformalna: Akcja sprzątanie świata, Kampania Alert Ekologiczno-Zdrowotny, Impreza Festyn Ekologiczny, Konkursy wiedzy o ochronie środowiska	Gminy, Domy Kultury, Przedszkola, Szkoły Podstawowe i Gimnazjalne		x	x	100	Środki własne gmin, fundusze zewnętrzne, WFOŚiGW
2.	Ekspozowanie funkcji społecznych lasu. Edukacja społeczeństwa w zakresie wiedzy leśnej, konieczności przestrzegania norm obowiązujących w lesie, idei zrównoważonego rozwoju lasów (w oparciu o „Program edukacji leśnej społeczeństwa na lata 2004-2014)	Nadleśnictwa: Puławy, Garwolin	Program edukacji leśnej społeczeństwa na lata 2004-2014	x	x	b.k.d	Środki własne nadleśnictw
3.	Prowadzenie edukacji ekologicznej w zakresie sposobów zmniejszenia zużycia energii i ciepła, korzystanie z transportu zbiorowego	Gminy, Starostwo, Organizacje ekologiczne		x	x	b.k.d	Środki własne
4.	Prowadzenie akcji edukacyjnej dla dorosłych mieszkańców w dziedzinie właściwej gospodarki odpadami komunalnymi (m.in. zakup materiałów informacyjno-edukacyjnych)	Gminy		x	x	20	Środki własne, WFOŚiGW
5.	Edukacja ekologiczna realizowana w	Gminy, Starostwo,		x	x	300	Środki własne,

„Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

	przedszkolach, szkołach (programy ekologiczne, konkursy, olimpiady)	Organizacje ekologiczne, szkoły					WFOŚiGW
6.	Materiały informacyjno-edukacyjne dla dzieci i młodzieży przedszkolnej i szkolnej	Gminy, szkoły				30	Środki własne, WFOŚiGW
7.	Edukacja ekologiczna realizowana poprzez kampanie informacyjne, imprezy o tematyce ekologicznej, konkursy, zajęcia pozalekcyjne	Gminy, Starostwo, Organizacje ekologiczne, szkoły		x	x	300	Środki własne, WFOŚiGW
8..	Rozbudowa ścieżek przyrodniczych	Zarządzający terenem		x	x	50	Środki własne, WFOŚiGW
9.	Umieszczanie na stronie internetowej Starostwa Powiatowego i gmin danych o środowisku zgodnie z ustawą z 3 października 2008 r.	Starostwo, gminy		x	x	b.k.d	Środki własne

7.1. Zarządzanie Programem

Program ochrony środowiska nie stanowi aktu prawa miejscowego, co oznacza, że ma one charakter programu działania, obowiązującego jedynie wewnątrz struktur samorządu i nie może wywoływać bezpośrednich skutków prawnych w sferze praw i obowiązków podmiotów „zewnętrznych” wobec administracji.

Z uwagi na powyższe, skuteczność zarządzania środowiskiem poprzez program musi być wsparta kompetencjami oraz obowiązkami organów starostwa. Zgodnie z ogólnymi zasadami działania samorządów, wykonywanie uchwał podjętych przez Radę Powiatu należy do Starosty, dlatego też jego obowiązkiem będzie sporządzanie i przedkładanie, co 2 lata, raportu z realizacji programu. Raport taki powinien być nie tylko źródłem informacji o stanie środowiska i realizacji zadań związanych z jego ochroną, ale również propozycją do aktualizacji i tworzenia kolejnych programów ochrony środowiska. Według zapisów ustawy Prawo ochrony środowiska Starosta zobowiązany jest do prowadzenia okresowych badań jakości gleby i ziemi na terenie powiatu, a w przypadku stwierdzenia przekroczeń standartowych jakości do jej rekultywacji.

Harmonogram wdrażania *Programu* jest jego integralną częścią. *Program* operacyjny obejmuje lata 2010-2013. Zadania przyjęte do realizacji w strategii średnioterminowej, będą kontrolowane, co 4 lata. Podstawą weryfikacji będzie przeprowadzana, co 2 lata, ocena realizacji wdrażania zadań finansowo-rzeczowych oraz osiągniętych efektów.

Głównymi działaniami podejmowanymi w zakresie monitoringu polityki ochrony środowiska będą:

- aktualizacja strategii krótkoterminowej i systematyczne przygotowanie programów działań na rzecz ochrony poszczególnych komponentów środowiska, tj.: gleb, wody, powietrza,
- aktualizacja średnioterminowej polityki ochrony środowiska.

Współpraca wielu partnerów włączonych w zagadnienia ochrony środowiska jest warunkiem koniecznym, aby ten *Program* był wdrożony z sukcesem. Współpraca jest niezbędnym elementem dobrej organizacji procesu wdrażania *Programu*. W ramach realizacji niniejszego *Programu* szczególną uwagę należy zwrócić na:

- współpracę starostwa z władzami administracyjnymi różnych poziomów: Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Lublinie, Urzędem Marszałkowskim w Lublinie, WIOŚ, władzami gmin oraz sąsiednich powiatów,
- współpracę z reprezentantami poszczególnych grup społecznych, gospodarki oraz przemysłu, w celu wdrażania polityki zdefiniowanej w *Programie*, a także dostosowania jej do przyszłych wymagań. Bardzo ważna będzie współpraca z grupami reprezentującymi mieszkańców powiatu (np. młodzieżą szkolną, pozarządowymi organizacjami ekologicznymi), w celu uzyskania akceptacji podejmowanych działań oraz zaangażowania mieszkańców (np. selektywna zbiórka odpadów),
- współpracę z instytucjami finansowymi w celu zorganizowania funduszy na realizację wybranych projektów.

7.2. Wskaźniki wdrażania *Programu*

Proces wdrażania *Programu* wymaga kontroli, której najważniejszym elementem jest ocena realizacji zadań z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów. Rezultaty oceny będą z kolei podstawą korekt i aktualizacji *Programu*. Wdrażanie „Programu ochrony środowiska” będzie podlegało regularnej ocenie w zakresie:

- określenia stopnia wykonania działań,
- określenia stopnia realizacji przyjętych celów,
- oceny i analizy rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, a ich wykonaniem.

W odstępach dwuletnich Starosta powinien przygotowywać raporty z wykonania *Programu*. W cyklu czteroletnim powinien być oceniany stopień realizacji celów średniookresowych (w niniejszym dokumencie obejmujących okres do 2017 r.), co pozwoli na dokonanie ewentualnych korekt i uzupełnień celów ekologicznych. Podstawą systemu oceny realizacji *Programu* powinna być sprawozdawczość oparta na wskaźnikach (miernikach) stanu środowiska. Informacje o wartościach poszczególnych wskaźników powinny być łatwo dostępne, a ich źródłem są najczęściej:

- dane z monitoringu środowiska (WIOŚ, PSSE),
- dane z branżowych raportów i opracowań sporządzonych na potrzeby władz samorządowych,
- dane statystyczne (GUS),

- dane uzyskane na podstawie ankiet, badań opinii społecznej.

W tabeli 31 przedstawiono listę 18 wskaźników zaproponowanych w „Programie ochrony środowiska województwa lubelskiego....”, które można wykorzystać do badania postępów w realizacji *Programu*. Listę tą można uaktualniać, wzbogacając w razie potrzeby o nowe mierniki.

Tab.31. Wskaźniki efektywności wdrażania *Programu*

Lp.	Wskaźnik	2004	2008
A. Wskaźniki stanu środowiska i zmiany presji środowiska			
1.	Klasyfikacja jakości wód powierzchniowych – procentowy udział punktów pomiarowych w danej klasie	IV klasa-75% V klas-25%	IV klasa-75% V klas-25%
2.	Klasyfikacja jakości wód podziemnych – procentowy udział punktów pomiarowych w danej klasie	III klasa- 100%	III klasa-100%
4.	Zużycie wody na potrzeby ludności w dam ³	1360	1599
5.	Zużycie wody na cele produkcyjne ogółem i w obiegach zamkniętych w dam ³	856	885
6.	Procentowy udział ścieków przemysłowych i komunalnych oczyszczonych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania	74,0	75,3
7.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	24,0	26,4
8.	Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych	269	62
9.	Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych	708	235
10.	Liczba stref o klasie C kryterium ochrony zdrowia	0	0
11.	Liczba stref o klasie B kryterium ochrony zdrowia	0	0
12.	Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych	0	0
13.	Lesistość powiatu (%ogólnej powierzchni powiatu)	21,2	21,6
14.	Powierzchnia terenów objętych formami prawnej ochrony przyrody (%ogólnej powierzchni powiatu)	11,8	11,8
15.	Powierzchnia gruntów zdegradowanych i zdewastowanych wymagających rekultywacji	b.d.	b.d.
16.	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną w tys. zł	b.d.	2180,5
B. Wskaźniki świadomości społecznej			
1.	Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska wg oceny jakościowej	średni	średni

2.	Ilość i jakość interwencji i wniosków zgłoszonych przez mieszkańców	b.d.	b.d.
3.	Liczba, jakość i skuteczność kampanii edukacyjno-informacyjnych	b.d.	b.d.

8. ASPEKTY FINANSOWE REALIZACJI PROGRAMU

8.1. Potrzeby finansowe na realizację Programu

Szacunkowe koszty przewidywanych wszystkich przedsięwzięć związanych z realizacją zadań z ochrony środowiska na terenie powiatu ryckiego wynoszą około 270 mln zł i w przeważającej wartości dotyczą okresu 2010-2013. Są znacznie wyższe niż możliwości finansowe Starostwa i gmin powiatu ryckiego.

- Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody – 92,693 mln zł,
- Jakość wód i gospodarka wodno-ściekowa – 155,4 mln zł, w tym
 - Projekty w zakresie gospodarki wodno-ściekowej realizowane w aglomeracjach 15-100 tys. RLM – 92,3 mln,
 - Projekty w zakresie gospodarki wodno-ściekowej realizowane w pozostałych gminach – 24,8 mln,
 - Projekty w zakresie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków – 6,0 mln,
 - Projekty w zakresie zaopatrzenia w wodę – 8,5 mln,
 - Ochrona przed powodzią i suszą – 23,6 mln
- Powietrze atmosferyczne i odnawialne źródła energii – 21,5 mln,
- Edukacja ekologiczna - 0,8 mln

Część projektów będzie finansowanych z budżetu państwa lub funduszy celowych np. budowa zabezpieczeń przeciwpowodziowych w dolinie Wisły i Wieprza. W wielu przypadkach realizacja planowanych przedsięwzięć, szczególnie pozainwestycyjnych finansowana jest ze środków przeznaczonych na działalność realizujących planowane zadanie instytucji. Np. prowadzenie monitoringu wód, powietrza i gleby należy do zadań WIOŚ lub WSSE i jest finansowane z budżetu państwa, a zarazem trudno jest określić wysokość środków potrzebną do wykonania monitoringu środowiska na terenie powiatu.

8.2. Źródła finansowania zadań z zakresu ochrony środowiska

Środki własne

Realizacja poszczególnych zadań będzie możliwa przy wspomaganii ich wykonywania ze źródeł zewnętrznych. Środki finansowe, które mogą być zaangażowane w realizację zadań określonych w *Programie* stanowią:

- środki własne gmin,
- środki podmiotów gospodarczych,
- środki budżetu państwa,
- budżet województwa lubelskiego,
- wojewódzki, powiatowy i gminne fundusze ochrony środowiska,
- środki pochodzące z funduszy celowych,
- fundusze unijne, a w szczególności Fundusz Spójności oraz fundusze strukturalne,
- kredyty i pożyczki udzielane w bankach komercyjnych,
- kredyty i pożyczki o oprocentowaniu preferencyjnym udzielane przez instytucje wspierające rozwój gmin i powiatów.

Warunkiem wdrożenia zapisów *Programu* jest pozyskanie środków finansowych na realizację poszczególnych zadań. Z analizy nakładów przeznaczonych w powiecie na inwestycje związane z ochroną środowiska w latach ubiegłych wynika, że głównym źródłem finansowania były środki własne gmin oraz fundusze ekologiczne oraz środki Unii Europejskiej.

Fundusze ochrony środowiska

Zasady funkcjonowania narodowego, wojewódzkich, powiatowych i gminnych funduszy ochrony środowiska określa ustawa Prawo ochrony środowiska. Rolą funduszy jest wspieranie finansowe przedsięwzięć proekologicznych, a podstawowym źródłem ich przychodów są wpływy z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska oraz administracyjne kary pieniężne. Z początkiem 2010 roku przestanie funkcjonować Powiatowy i Gminne Fundusze Ochrony Środowiska.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest największą w Polsce instytucją finansującą przedsięwzięcia z dziedziny ochrony środowiska. Zakres działania Funduszu obejmuje finansowe wspieranie przedsięwzięć proekologicznych o zasięgu ogólnokrajowym oraz ponadregionalnym.

Podstawowymi formami finansowania zadań proekologicznych przez NFOŚiGW są preferencyjne pożyczki i dotacje. Uzupełniają je inne formy finansowania, np. dopłaty do preferencyjnych kredytów bankowych, uruchamianie ze swych środków linii kredytowych w bankach czy zaangażowanie kapitałowe w spółkach prawa handlowego. NFOŚiGW administruje również środkami zagranicznymi przeznaczonymi na ochronę środowiska w Polsce, pochodzącymi z pomocy zagranicznej.

Dotacje udzielane są przede wszystkim na:

- edukację ekologiczną,
- przedsięwzięcia pilotowe dotyczące wdrożenia postępu technicznego i nowych technologii o dużym stopniu ryzyka lub mających eksperymentalny charakter, monitoring,
- ochronę przyrody, ochronę i hodowlę lasów na obszarach wymagających szczególnej ochrony oraz wchodzących w skład leśnych kompleksów promocyjnych,
- ochronę przed powodzią,
- ekspertyzy, badania naukowe, programy wdrażania nowych technologii, prace projektowe i studialne,
- zapobieganie lub likwidację nadzwyczajnych zagrożeń.

Środki, którymi dysponuje NFOŚiGW, pochodzą głównie z opłat za korzystanie ze środowiska i administracyjnych kar pieniężnych.

Przychodami Narodowego Funduszu są także wpływy z opłat produktowych oraz wpływy z opłat i kar pieniężnych ustalanych na podstawie przepisów ustawy - Prawo geologiczne i górnicze.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej posiada osobowość prawną, co umożliwia mu udzielanie dotacji i pożyczek preferencyjnych.

Podstawowym źródłem ich przychodów są wpływy z tytułu:

- opłat za składowanie odpadów i kar związanych z niezgodnym z przepisami prawa ich składowaniem,
- opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian oraz za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych, a także z wpływów z kar za naruszanie warunków korzystania ze środowiska (50,4% tych wpływów).

Dochodami WFOŚiGW mogą być także środki z tytułu:

- posiadania udziałów w spółkach,
- odsetek od udzielnych pożyczek,
- emisji obligacji,
- zysków ze sprzedaży i posiadania papierów wartościowych,
- zaciągania kredytów,
- oprocentowania rachunków bankowych i lokat,
- wpłat z innych funduszy,
- wpływów z przedsięwzięć organizowanych na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- dobrowolnych wpłat, zapisów i darowizn osób fizycznych i prawnych,
- świadczeń rzeczowych i środków pochodzących z fundacji,
- innych dochodów określonych przez Radę Ministrów.

Środki unijne

W odniesieniu do ochrony środowiska i gospodarki wodnej największe znaczenie ze środków UE ma Fundusz Spójności, a szczególnie PO Infrastruktura i Środowisko.

Istotne znaczenie ma także Europejski Fundusz rozwoju regionalnego, w ramach którego realizowany jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego 2007-2013 z Osią Priorytetową VI – Środowisko i czysta energia.

Szczególne znaczenie dla gmin wiejskich ma Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, z którego finansowane są projekty ujęte w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Mechanizmem finansowym ukierunkowanym na ochronę przyrody, a głównie obszarów Natura 2000 jest LIFE+.

9. WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA GMINNYCH PROGRAMÓW OCHRONY ŚRODOWISKA

Gminne Programy Ochrony Środowiska są realizacją art. 17 i 18 ustawy Prawo ochrony środowiska, powinny być aktualizowane rzadziej niż co cztery lata.

Programy te składać się będą z dwóch części: pierwsza część powinna zawierać opis zadań własnych, tzn. tych przedsięwzięć, które finansowane będą w całości lub częściowo ze środków gminnych. Zadania własne powinny być w programie ujęte wraz z pełnym zakresem informacji niezbędnych do kontroli ich realizacji. W opisie inwestycji

powinien być podany: opis inwestycji, terminy realizacji, instytucja odpowiedzialna, koszty oraz źródła finansowania.

Druga część programu powinna zawierać opis zadań koordynowanych, tzn. takich, które związane są z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które finansowane są ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla powiatowego, wojewódzkiego i centralnego. Zadania koordynowane powinny być w programie ujęte z takim stopniem szczegółowości, jaki jest dostępny na terenie gminy. Do prac nad gminnym programem ochrony środowiska powinny być włączone wszystkie instytucje związane z ochroną środowiska i zagospodarowaniem przestrzennym, przedsiębiorstwa oddziałujące na środowisko oraz przedstawiciele społeczeństwa, czyli organy samorządu terytorialnego, samorządu gospodarczego i ekologiczne organizacje pozarządowe obejmujące swym działaniem teren gminy.

Gminne programy ochrony środowiska powinny być skoordynowane m. in. z:

- Krajowym, Wojewódzkim oraz Powiatowym Programem Ochrony Środowiska,
- lokalnym, miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego,
- lokalnymi planami rozwoju infrastruktury mieszkalnictwa, transportu, zaopatrzenia w energię itd.,
- gminnym planem gospodarki odpadami, sporządzonym zgodnie z ustawą o odpadach, obejmującym teren gminy,

Programy ochrony poszczególnych elementów środowiska powinny być sporządzone dla terenów, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń, natomiast program ochrony wód dla obszarów dorzeczy, na których nie są osiągnięte wymagane poziomy jakości wód.

WYKAZ SKRÓTÓW

b/d	-	brak danych,
b.k.d	-	bez kosztów dodatkowych
GDDKiA	-	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GUS	-	Główny Urząd Statystyczny
GZWP	-	Główny Zbiornik Wód Podziemnych

NFOŚiGW	-	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
GFOŚiGW	-	Gminny Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
PSSE	-	Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna
RLM	-	Równoważna liczba mieszkańców
RZGW-		Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej
UE	-	Unia Europejska
UM	-	Urząd Miejski
US	-	Urząd Statystyczny
WFOŚiGW	-	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WIOŚ	-	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
WODR	-	Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
WSSE	-	Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna
WZMiUW	-	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Starostwo Powiatowe w Rykach, 2003: Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego,

Bernaciak A., Spychała M., 2007: Programowanie ochrony środowiska w gminie czyli jak skutecznie zaplanować i wdrożyć gminny program ochrony środowiska. Sorus, Poznań, Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej, 2003: Europejski dialog gmin wiejskich o ochronie środowiska,

Wilgat T. (red.), 1992: System obszarów chronionych województwa lubelskiego. TWWP, Lublin,

Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015 – Zarząd Województwa Lubelskiego, Lublin 2008,

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020, aktualizacja 2009 r.,

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013,

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013,

Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego. Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin, 2006,

Program Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego. Fundacja „Centrum Ekspertyz Wodnych”. Lublin, 2005,

Program Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Województwa Lubelskiego. IUNG w Puławach, Lublin, 2004,

Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast Województwa Lubelskiego. Lublin, 2006,

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin, 2002,

Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej. Lublin, 2004.